

REHELLISYYTEEN KASVATETUT MIEHET

1920–1950-lukujen savottalaisten identiteetti, sosiaalistuminen ja muistot
Ylä-Savossa

Etnologian sivulaudaturtyö
Jyväskylän yliopiston
historian ja etnologian
laitoksella keväällä 2010
Pirjo Nenola

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistinen	Laitos – Department Historia ja etnologia
Tekijä – Author Pirjo Nenola	
Työn nimi – Title Rehellisyyteen kasvatetut miehet 1920–1950-lukujen savottalaisten identiteetti, sosiaalistuminen ja muistot Ylä-Savossa	
Oppiaine – Subject Etnologia	Työn laji – Level Sivulaudaturtyö
Aika – Month and year Tammikuu 2010	Sivumäärä – Number of pages 97
Tiivistelmä – Abstract Tutkin yläsavolaisten savottalaisten ammatti-identiteettiä ja heidän sosiaalistumistaan 1920–1950-luvuilla oman haastatteluaineistoni pohjalta. Haastateltavia oli 26. Tutkin, miten lapset ja nuoret, yleensä pojat, sosiaalistettiin savottayhteisöön kerronnan ja vanhempien antaman esimerkin avulla. Tutkin myös, millaiseksi savottalaisten ammatti-identiteetti kehittyi mm. sanktioiden avulla. Korpilaki oli sanktio, joka ohjasi yhteisön jäseniä. Koska suurin osa yläsavolaisista savottalaisista oli perheellisiä miehiä, jotka olivat hankkimassa rahaa perheensä käyttöön, heillä oli voimakas motiivi saada yhteisönsä toimimaan niin, että rahallinen tulo oli mahdollisimman suuri, työvälineitä tai tiliä ei varastettu eikä kukaan häirinnyt työntekoa niin, ettei mahdollisimman hyvään tulokseen päästy. Yläsavolaisen savottalaisen ideaaliminä tutkittavana ajankohtana oli rehellinen, ammatissaan taitava ja ahkera mies.	
Asiasanat – Keywords: Savotta, rehellisyys, identiteetti, sosialisaatio, muistot	
Säilytyspaikka – Depository: Jyväskylän yliopisto, Historian ja etnologian laitos	
Muita tietoja – Additional information	

SISÄLLYS

JOHDANTO 2

Tutkimusongelma ja keskeiset käsitteet 4

Aikaisempi tutkimus 13

Tutkimuksen lähteet ja lähdekritiikki 16

SAVOTTALAISEN AMMATTI-IDENTITEETTI 24

Taitavuus oli arvostetumpaa kuin voima 29

Työnteko oli kilpailuakin 37

Savottalainen arvosti ahkeraa naista 48

Tärkeintä oli rehellisyys 52

Rehellisyyden ja lahjonnan kompleksinen suhde 61

Pelimannit ja korttimiehet rikkoivat kaavan 66

NUOREN SOSIAALISTUMINEN SAVOTTALAISEKSI 73

Kerronta sosiaalistamisen keinona 73

Isä tai muu sukulainen neuvoi työn 77

JOHTOPÄÄTÖKSIÄ 87

LÄHTEET 93

JOHDANTO

Savottalaiset olivat yksi suomalaisen yhteiskunnan modernisaation ensimmäisistä airuista. Maaseudun eri sosiaaliryhmät löysivät metsätyöstä uudenlaisen toimeentulon muodon, kun puun tarve lisääntyi huomattavasti höyrysahaustuksen ja metsäteollisuuden synnyn myötä, eivätkä metsää omistavat talonpojat enää yksin pystyneet hankkimaan raaka-ainetta. Suuria savotoita oli erityisesti Itä- ja Pohjois-Suomessa. Suomen sahateollisuus alkoi nousta 1870-luvulla sen jälkeen, kun sitä rajoittaneet säädökset oli kumottu vuonna 1861. Tukkipuun kysyntä kasvoi, ja 1800-luvun lopussa myös massapuulla oli menekkiä. Raakapuuta vietiin paljon ulkomaille 1800-luvun lopussa. Myös asutuskeskukset Tukholmaa ja Pietaria myöten käyttivät suuret määrät suomalaista puuta polttopuunaan. Käyttöä sille oli myös esimerkiksi rautaruukeissa, lasitehtaissa ja rautateillä. Metsätyöstä tuli palkkatyötä, joka samalla levitti vapaan palkkatyön mallia uuden maaseututyöväen keskuuteen. Kun osa tuosta työväestä myöhemmin siirtyi taajamiin ja kaupunkiin modernin teollisuuden työvoimaksi, sillä oli jo kokemusta palkkatyöstä ja sen lainalaisuuksista. Metsätyön ja siitä maksettavan palkan myötä torpparit ja itselliset, joita Kuopion ja Iisalmen käräjäkunnissa kutsuttiin molempia sanalla mökkiläinen, vapautuivat palkollisjärjestelmästä. Metsätyö yksistään ei tuonut merkittävää parannusta varsinkaan perheellisten tilattomien elintason, mutta maaseutuyhteisön sosiaaliset kontaktit muuttuivat isäntä–renki-suhteesta työnjohtajan ja työntekijän väliseksi suhteiksi. (Anttila 1974, 22; Heikinheimo et al 1972, 11; Juutilainen 1987, 4; Kalemaa 1975, 48; Knuuttila 1977, 209–210; Peltonen 1992, 177–178; Pöysä 1997, 14–15, 75; Rasila 1982, 21.)

Ylä-Savossa eli Iisalmissa ja sen kahdeksassa ympäristökunnassa eli Lapinlahdella, Keiteleellä, Kiuruvedellä, Pielavedellä, Rautavaaralla, Sonkajärvellä, Varpaisjärvellä ja Vieremällä savotta poikkesi monella tavalla esimerkiksi lappilaisesta savotasta. Merkittävä ero oli esimerkiksi se, että suurin osa yläsavolaisesta metsätyövoimasta oli paikallista. Ylä-Savon yhteydessä voidaan puhua lähisavotasta, jonka yhtenä tunnuspiirteenä oli, että

mökkiläisten, sittemmin pientilallisten tai tilattomien lisäksi savotassa työskenteli myös isompien maatilojen miesväkeä. Tutkimus metsä- ja uittotyöntekijöistä keväällä 1921 kertoi, että talvisilla metsätyömailla hakkuumiehiä eli puun kaadosta vastaavia työmiehiä oli puolet kaikista työntekijöistä ja ajomiehiä eli puiden siirtämisestä hevosella hakkuualueelta laaniin vastaavia työmiehiä kolmannes. Ajomiehistä tilallisia oli yli puolet, torppareita kolmasosa ja tilattomia kahdeksasosa. Hakkuumiehistä pääosa oli tilattomia. (SVT 1923, 3, 6.)

Uitossa tilattomia ja torppareita oli suhteellisesti enemmän kuin talvisavottalaisten keskuudessa, koska uitossa ei yleensä tarvittu hevosta eikä ajoneuvoa ja toisaalta tilattomat ja aivan pieniä viljelyksiä omistavat olivat vapaita lähtemään tilapäistöihin kevätkylvöjenkin aikaan. Kaupunkilaisia uitossa ja metsätöissä ei ollut yleensä lainkaan. Tilattomia ja toispaikkakuntalaisia oli eniten pohjoisen työmailla. (SVT 1923, 32–33.) Vuoden 1950 maaseudun työvoimatutkimus kertoi esimerkiksi, että 40 prosenttia Rautavaaran asukkaista työskenteli metsätaloudessa. Ammattimaisiksi metsätyömiehiksi laskettiin yli 150 päivää vuodessa työskentelevät; koko maan väestöstä heitä vuonna 1950 oli 11 prosenttia. (Kalemaa 1975, 12; Pöysä 1997, 59, 62; Snellman 1996, 248.) Rautavaara oli Ylä-Savon kunnista metsätyövaltaisim, mutta merkittävä asema metsätyöllä oli myös mm. naapurikunnissa Sonkajärvellä ja Varpaisjärvellä. Metsätyö ja uitto olivat suurelle osalle talouksista välttämätön rahanlähde (Juutilainen 1987, 25–27).

Metsätyön selviä innovaatorajoja ovat tutkimusalueellani 1920-luku ja 1950-luku. Uusi justeerimalli otettiin käyttöön 1920- ja 1930-luvuilla ja samaan aikaan savotoille tuli pokasaha. 1950-luvulla puolestaan käsisahat ja hevoset siirtyivät vähitellen syrjään moottorisahojen ja metsätraktoreiden tieltä; alettiin ajan hengen mukaisesti siirtää tehometsätalouteen ja ammattimaiseen metsätyöhön. Metsuri-nimitystä tosin alettiin käyttää julkisuudessa vasta 1970-luvun vaihteessa. (Juutilainen 1987, 77, 93; Eenilä 1967, 102; Pöysä 1997, 58.)

Metsätyö oli tärkeä ja näkyvä osa yläsavolaista elämänmenoa aina 1960-luvulle saakka. Sekä torppareista pientilallisiksi muuttuneet ja tilattomat työmiehet että jossain määrin myös suurempien mautilojen miehet elivät ainakin osan vuotta metsässä ja metsistä läpi maamme itsenäistymisen jälkeisen ajan, 1930-luvun alun lamavuosien ja lopun nousukauden, sotavuosien ja 1950-luvun jälleenrakennuskauden.

Tutkimusongelma ja keskeiset käsitteet

Tutkimukseni on historiallis-antropologisesti painottunut etnologinen tutkimus, jonka tavoitteena on selvittää savottalaisten sosiaaliryhmälle ominaiset piirteet yläsavolaisessa paikalliskulttuurissa 1920–1950-luvuilla. Etnografista aineistoani selatessani havaitsin, että haastateltavieni kerronnasta nousi vahvimmin esille kolme teemaa: muistot siitä, kuinka savottaan piti lähteä jo nuorena poikana tai joissakin tapauksissa tyttönä, kuinka ammattinsa hyvin hallitseva pärjäsä muita paremmin metsätöissä ja uitossa ja kuinka haastateltavat jälkeempään olivat ylpeitä savottalaisuudestaan ja pärjäämisestään savotan vaikeissa olosuhteissa, vaikka aikanaan "nälkä pakotti lähtemään". Haastateltavieni kertomukset olivat lähes poikkeuksetta selviytymistarinoita. Selviydyttiin ensimmäistä savottakokemuksista varhaisteini-iässä ja myöhemmin selviydyttiin jo saavutetun ammattitaidon avulla raskaasta ja vaarallisesta ammatista huonoista työskentely- ja majoitusolosuhteista. Tarvittaessa tuotiin ilmenneitä epäkohtia esille. Kolmen eri sukupolven metsätyöammattilaisia Pohjois-Karjalassa tutkinut yhteiskuntatieteilijä Katja Tervo luonnehti käyttämänsä etnografista aineistoa – metsätyön muutoksia elämänhallinnan käsitteen kautta tarkastellessaan – juuri selviytymistarinoiksi (Tervo 2008, 176).

Savotta käsitteenä tarkoittaa ainakin yläsavolaisessa kielenkäytössä koko metsätyömaata työntekoiheen, kortteerielämineen ja vapaa-ajan viettoineen. Kun sanottiin, että lähdetään savottaan, kotoa ei lähdetty vain tiettyyn

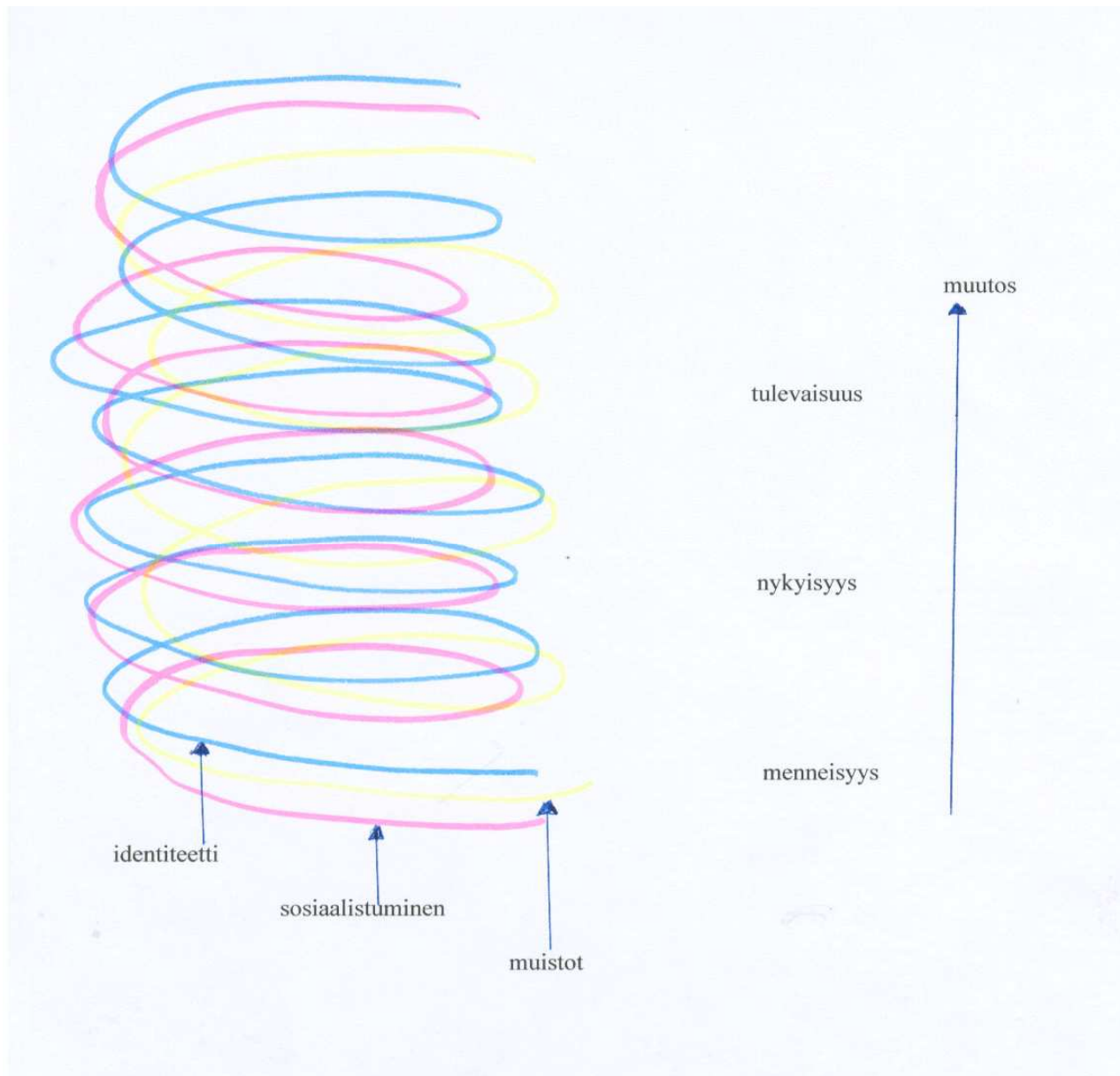
työpaikkaan tiettyä työtä tekemään, vaan kokonaan toisenlaiseen olemisen tapaan. Jätäkulttuurista väitöskirjansa tehneen folkloristi Jyrki Pöysän mukaan käsite savottalainen ajoitetaan Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran ja Postisäästöpankin kilpailuun vuodelta 1969 vastanneiden metsäyöntekijöiden muisteluissa metsäyöntekijöihin viittaavana nimityksenä kaikkein pisimmälle aikavälille eikä siihen sisälly pejoratiivisia sivumerkityksiä kuten jätkä- ja sällikäsitteisiin (Pöysä 1997, 116). Haastattelemieni savottalaisten omia käsitteitä heidän kerronnastaan olivat tarina ja juttu, mutta elämäkertatutkimuksen käsitteistöllä niitä voi luonnehtia lähinnä suullisiksi elämäkerroiksi (*oral history*), jotka ovat tässä tapauksessa työelämäkertoja, tai narratiiveiksi (*narrative*), ja joiltain osin tarinoiden kertomiseksi (*storytelling*) (vertaa Tervo 2008, 62–66.) Kertojasubjekteista käytän käsitteitä haastateltava ja informantti ja itsestäni käsitettä haastattelija. Suullista elämäkertaa on luonnehdittu mm. historioitsijoiden ja heidän lähteidensä aktiiviseksi inhimilliseksi suhteeksi, joka voi muuntaa historiakäytäntöjä monin eri tavoin. Kertoja ei pelkästään muistele mennyttä, vaan puolustaa omia tulkintojaan menneestä. (Perks & Thomson 1998, ix.)

Tutkimukseni etnografinen osa jakaantuu kahteen osaan. Ensin analysoin yläsavolaisten savottalaisten ammatti-identiteettiä ja myös sitä, miten se muovautui sosiaalisissa tilanteissa, sitten tutkin lasten ja nuorten, enimmäkseen poikien, mutta joissakin tapauksissa myös tyttöjen, sosiaalistumista savottakulttuuriin. Etnografista aineistoani analysoidessani hyödynnän elämäkertatutkimuksessa käytettävää realistista lähestymistapaa (*realist approach*), jonka ytimenä on induktiivinen tutkimusstrategia, jossa empiirisistä havainnoista edetään yleisiin käsitteisiin ja teorioihin. Tässä lähestymistavassa myös katsotaan, että makrotasoa voi ymmärtää mikrotasoa tutkimalla. Realistisessa lähestymistavassa lähdetään siitä, että haastateltavien vastaukset reflektioivat ”objektiivista totuutta” jossakin määrin, joskin epätäydellisesti. (Miller 2000, 11, 15, 16; Sarmela 1993, 60.)

Jo aivan tutkimusprosessini alkuvaiheessa, ensimmäisten haastattelujen jälkeen vuonna 1988, minulla oli tunne, että tutkimuksessani liikkuu rinnakkain kolme säiettä ja kaikki etenee spiraalimaisesti, vaikka en tuolloin pystynyt

hahmottamaan, mistä oli kysymys. Sittemmin aineistoni analyysivaiheessa, joka ajoittuu suurimmaksi osaksi vuoteen 1998, tulkitsin asian niin, että jatkuvassa muutosprosessissa oleva identiteetti, sosiaalistuminen eli jatkuva yhteisöön sopeutuminen ja muistaminen, johon sisältyy tietoista tai tiedostamatonta unohtamista, kulkevat rinnakkain spiraalimaisesti menneestä nykyiseen ja tulevaan välillä toisensa kohdaten. Aika kulkee sykleissä. Vuodenkierron mukaan palataan aina samaan, mutta ei kuitenkaan aivan samaan.

Kaavio 1. Spiraali jatkuvassa muutostilassa olevista identiteetistä, sosiaalistumisesta ja muistoista sekä niiden kohtaamisista ajan jatkumossa.

Millainen suhde sitten on minuuden eli identiteetin, identiteettiin vaikuttavan sosiaalistumisen ja muistamisen välillä? Jos leikitellään ajatuksella, että mieli on virta, voitaisiin ajatella niin, että muistot virtaavat mielen mukana. Yksilö saa niistä kiinni vuorollaan jonkun, virran muovaaman muiston. Se on siis erilainen kuin itse tapahtuma, kuten suurin osa muistitutkijoistakin toteaa. Yhtä hyvin identiteetti ja sosiaalistuminen ajelehtivat mielen virrassa sen muovaamana ja muuttamana. Nämä kaikki ilmenevät yläsavolaisten savottalaisten diskurssina ennen ja nyt. Diskurssin on sosiologi Stuart Hall määritellyt merkityksen tuottamisen käytännöksi. Diskurssit ovat hänen mukaansa puhetapoja, ajattelutapoja, tapoja esittää eli representoida jokin kohde tai aihe. (Hall 1999, 99, 105.)

Keskeisimmäksi tutkimuskysymyksekseni nousee yläsavolaisten savottalaisten ammatti-identiteetti. Tutkin sitä, millaisen kuvan haastateltavani halusivat antaa itsestään ja muista samaan sosiaaliryhmään kuuluneista tutkittavana ajankohtana verrattuna sekä ympäröivään agraarikulttuuriin että vallinneeseen todellisuuteen sellaisena kuin sen pystyy konstruoimaan. Tärkeimmäksi käsitteeksi nousee siksi folkloristi Laura Aron käsitteistöön kuuluva ideaaliminä, joka kertoo samastumisen suunnista ja vastaa kysymykseen, kuka minä haluan olla. (Aro 1996, 73). Tutkin, millainen oli yläsavolaisen savottalaisen ihanne tähän tutkimukseen rajaamallani aikavälillä. Selvitän, millaisia yläsavolaiset savottalaiset halusivat ihmisinä, alansa ammattilaisina ja yhteisönsä jäseninä olla, ja tutkin, miksi heille muotoutui tietynlainen käsitys savottalaisen ideaaliminästä ja miten sitä pidettiin yllä.

Käytän myös muita Laura Aron väitöskirjassaan *Minä kylässä* määrittelemiä minään liittyviä käsitteitä. Haastateltavan reaalinä vastaa Aron mukaan kysymykseen, kuka minä olen. Tarkastelun kohteena on tuolloin kertojan "minä" sellaisena, kun se ilmenee haastattelutilanteessa, suhteessa tutkijaan, mutta myös kerrontaan. Sosiaalinen minä paljastaa, ketkä ovat kertojalle läheisiä, ketkä etäisiä. Historiallinen minä kietoutuu aikaan ja kertojan aikakäsityksiin ja vastaa kysymykseen, kuka minä olen ollut. Moraalis-filosofista minää heijastelevat elämänselitykset, ja se pohtii, miksi minun

elämäni on tällaista, miksi elämä on tällaista, voisiko kaikki tai edes osa elämässä(ni) olla toisin. (Aro 1996, 72–73.)

Sosiaaliantropologi Thomas Hylland Eriksen on maininnut, että kaikilla ihmisillä on monia toisiaan täydentäviä sosiaalisia identiteettejä, ja riippuu tilanteesta, mikä niistä milloinkin nousee tärkeimmäksi. Hänen mukaansa moniosaisen identiteetin malli muistuttaa siitä, ettei identiteetti ole muuttumaton tai synnynnäinen, vaan muotoutuu yksilön kohdatessa sosiaalisen tilanteen. (Eriksen 2004, 353.) Sosiologi Richard Jenkinsin näkemyksen mukaan kaikki identiteetit ovat *sosiaalisia* identiteettejä. Itsemme ja toistemme identifioiminen liittyy merkitykseen ja merkitys sisältää aina vuorovaikutuksen: yksi- ja erimielisyyden, perinteen ja innovaation, yhteydenpidon ja neuvottelun. (Jenkins 2008, 17.)

Stuart Hall ei ole pitänyt identiteettiä jonakin loppuun vietyä totuutena, jota sitten vain representoidaan uusissa kulttuurisissa käytännöissä. Identiteetti tulisi hänen mielestään ymmärtää ”tuotannoksi”, joka ei ole koskaan valmis, vaan aina prosessissa, ja joka muotoutuu aina pikemminkin esittämisessä kuin sen ulkopuolella. (Hall 1999, 223.) Hallin mielestä tulisikin sen sijaan, että identiteetistä puhutaan jonakin loppuun saatettuna oliona, tarkastella *identifikaatiota* ja nähdä ne jatkuviksi prosesseiksi. (Hall 1999, 39.) Identifikaatio on sosialisoinnin lähikäsite (katso esim. Savela 2003, 63). Richard Jenkinsin mukaan yksilön kannalta ”mennyt” on muisto, kollektiivisesti se on historiaa, eikä kumpikaan välttämättä ole ”todellisuutta”, vaan molemmat ovat inhimillisiä konstruktioita ja molemmat ovat mitä suurimmassa määrin yhteydessä identifikaatioon. Niiden kuvitteellisuus ei tarkoita, että ne olisivat mielikuvitusta. (Jenkins 2008, 48.)

Identiteetin Jenkins on määrittellyt inhimilliseksi kyvyksi tietää kuka on kuka. Se sisältää tiedon, keitä me olemme, keitä muut ovat, muiden tiedon siitä, keitä me olemme, meidän tiedon siitä, keitä he luulevat meidän olevan, ja niin edelleen. Identiteetti on hänen mukaansa prosessi – identifikaatio eli samastuminen. Identiteetti ei ole koskaan lopullinen tai kuntoon laitettu tuote. (Jenkins 2008, 5, 17.) Stuart Hallin mukaan identifikaatio on yksi huonoimmin ymmärretyistä

käsitteistä ja hänen mielestään se on miltei yhtä konstikas kuin identiteetinkin käsite, johon se myös rinnastuu. Identifikaation merkitykset juontuvat sekä diskurssiivisista että psykoanalyttisistä repertuaareista, ja diskursiivisessa lähestymistavassa identifikaatio nähdään konstruktioksi, prosessiksi, joka ei koskaan sulkeudu, vaan on aina prosessissa. (Hall 1999, 247–248.)

Richard Jenkins on tuonut esille, että diskurssi ja käytännöllinen, usein erittäin konkreettinen identifikaatio luovat ja uusintavat identiteettiä. Identifikaatio on vuorovaikutusta samankaltaisuuden ja erilaisuuden välillä. Yksilöllinen ja kollektiivinen identiteetti ovat yhtä paljon toisten tuottaman ”ulkoapäin tulevan” identifikaation kuin ”sisältöpäin tulevan” itseidentifikaation vuorovaikutuksen tuote. (Jenkins 2008, 200–201.) Jenkins on todennut:

Self-identification involves the ongoing to-and-fro of the internal–external dialect (Jenkins 2008, 71).

Hän on selittänyt, että yksilö esittää itsensä toisille tietyllä tavalla. Esittely joko hyväksytään tai sitä ei hyväksytä, ja siitä joko tulee toisten silmissä osa yksilön identiteettiään tai siitä ei sitä tule. Toisten tavat ottaa yksilön esitys vastaan antavat hänelle palautteen. Heijastuksena yksilö joko sisäistää minäidentiteettiinsä (*self-identity*) eli tietoisuuteen omasta itsestään ainutlaatuisena yksilönä tai sitten ei sisäistä. Se taas saattaa muuttaa tapaa, jolla hän esittää itsensä muille, ja niin edelleen. (Jenkins 2008, 71.) Yksilöllinen identifikaatio nousee esiin meneillään olevassa sisäisen kuvan ja julkisen kuvan välisessä suhteessa (Jenkins 2008, 93). Jenkins on huomauttanut, että me emme ainoastaan identifioi itseämme sisäinen–ulkonen-puheessa omakuvan (*self-image*) ja julkisen kuvan (*public image*) välillä, vaan me identifioimme toisia ja tulemme heidän identifioimikseen. (Jenkins 2008, 42.)

Stuart Hallin mukaan identiteetit kumpuavat minän muuttamisesta kertomuksiksi, mutta tämän prosessin fiktiivinen luonne ei mitenkään vie pohjaa sen diskurssiivisilta, materiaalisilta tai poliittisilta vaikutuksilta. Koska identiteetit rakennetaan diskurssin sisällä eikä sen ulkopuolella, meidän on Hallin mielestä tarkasteltava niitä tietyissä erityisissä historiallisissa ja

institutionaalisissa paikoissa, tiettyjen erityisten diskursiivisten muodostumien ja käytäntöjen sisällä, tiettyjä lausuman strategioita käyttäen tuotettuina. Lisäksi identiteetit nousevat esiin erityisten vallan muotojen leikissä, minkä vuoksi ne ovat pikemminkin eron merkitsemisen ja poissulkemisen tuotteita kuin identtisten, luonnostaan muodostuneiden yksikköjen merkkejä – ”identiteettejä” sanan perinteisessä mielessä. Identiteetti rakennetaan ennen muuta eron sisällä, ei sen ulkopuolella. (Hall 1999, 251.) Richard Jenkins puolestaan on sanonut, että ryhmäidentiteetti on kollektiivisen sisäisen määrittelyn tulos. Suhteissamme merkityksellisten toisten kanssa tuomme saman- ja erilaisuuden identifikaatiota ja prosessin kuluessa luomme ryhmäidentiteettejä. (Jenkins 2008, 105.)

Yhdeksi tutkimuskysymykseksi nousee luontevasti, miten savottaan lähteneet nuoret sosiaalistuivat savottayhteisöön. Ns. pentujätkien sosiaalistumisen savottakulttuuriin voi laskea sekundaarisosialisaatioksi, vaikka he yleensä opettelivat työtä ja savottayhteisössä olemista isiensä, vanhempien veljiensä tai ukkiensa avulla. Etnologi Marianne Liliequist on todennut sosiologien määrittelevän, että primaarisosialisaatio tapahtuu perhepiirissä ja sekundaarisosialisaatio perheen ulkopuolella normien ja arvojen sisäistämisenä. Yksilön sosialisaatioprosessi ei rajoitu vain lapsuuteen, vaan ihminen muuttuu myös aikuisiässä, sopeutuu uusiin olosuhteisiin ja uusiin rooleihin. (Liliequist 2004, 13; Tervo 2008, 187.)

Liliequist on käyttänyt kolmea eri käsitettä kuvaamaan tasoja, joilla sosiaalistuminen toimii: käytäntöä, ideaalinormia ja diskurssia. Diskurssilla hän tarkoittaa kirjallista, julkista tasoa, virallista retoriikkaa. Ideaalinormi tarkoittaa hänellä suullista, kansaomaista tasoa ja käytäntö sosiaalistumista, jonka konkreettinen muovaa käytännössä. Joskus nämä tasot eroavat toisistaan, joskus sulautuvat yhteen. (Liliequist 2004, 14).

Thomas Hylland Eriksen on määrittellyt sosialisaation prosessiksi, jonka myötä ihmisestä tulee yhteiskunnan täysivaltainen jäsen. Siinä opitaan ne tiedot ja kyvyt, joita yhteiskunnan jäsenenä toimiminen edellyttää. Kulttuurisia kategorioita siirretään sukupolvelta toiselle ennen kaikkea sosialisaatiossa.

Toisin sanoen se varmistaa tietyn kulttuurin jatkuvuuden. (Eriksen 2004, 89–90.) Richard Jenkins on maininnut, että ihmiset kategorioivat toisiaan itsestään selvästi koko ajan. Tämä on identifikaatioprosessin ulkoa päin tuleva aspekti. Kategorioinnilla on suuri vaikutus positiivisia ja negatiivisia sanktioita jaettaessa ja se on keskeistä sekä ristiriitastrategioissa että niiden välttämisen strategioissa. (Jenkins 2008, 12.) Mahdollisuus määrätä sanktioita, sekä rangaistuksia että palkintoja, on Eriksenin mukaan kaikissa yhteiskunnissa vallan osatekijä, ja siksi on tärkeää tarkastella normien ja sanktioiden järjestelmiä. (Eriksen 2004, 88.) Savottalaisten keskuudessa normien rikkomisesta seuraava sanktioiden järjestelmä oli korpilaki. Työnjohtajat taas pystyivät halutessaan sekä palkitsemaan että rankaisemaan työntekijöitä mm. palstoja jakaessaan, tilejä maksaessaan tai lopputilejä kesken urakan antaessaan.

Sosialisaatioon kuuluvat alakäsitteet instituutio, instituution jäsen ja noviisi. Kerronnan käytäntöjä tutkineen psykologi Peggy J. Millerin mallissa on mukana neljäntenä käsitteenä diskurssi. Hänen mallinsa mukaan instituutiot ovat jäsentyneet saattamaan noviisiin ja jäsenen toistuvasti yhteen tiettyihin toimiin, joihin välillisesti vaikuttavat tietyt diskurssin muodot. Tällä taas on sosiaalisia ja psykologisia vaikutuksia noviisiin. Yksi sellainen diskurssin muoto on henkilökohtaisten kertomusten kertominen. (Miller 1994, 160.)

Sosiaalipsykologi Craig R. Barclay on todennut, että aluksi toiset määrittelevät, mikä on lapselle merkityksellistä ja henkilökohtaisesti tärkeää, mutta myöhemmin lapsi itse sisäistää ja kokee sen omakohtaisesti. Kulttuurisesti ja sosiaalisesti jäsentyneet tehtävät saavat koko elämän ajan kestäviä henkilökohtaisia merkityksiä, sen lisäksi että osaavimmat henkilöt opettavat lapselle, kuinka tehtävistä suoriudutaan. (Barclay 1994, 63.)

Sosiaalipsykologi Ulrich Neisser on tutkinut muistamisen ja minuuden (*self*) välistä suhdetta yhdessä kollegansa Robyn Fivusin kanssa toimittamassaan kirjassa *The Remembering self. Constructional and accuracy in the self-narrative*. Hänen mukaansa kaikki minäkertomukset (*self-narratives*) eivät ole tosia. Vaikka kertojat pyrkisivätkin paikkansapitävyyteen, heidän muistamansa

ei välttämättä vastaa juuri sitä, mitä tapahtui. (Neisser 1994, 2.) Neisserin mukaan sosiaaliseen prosessiin ja sosiaalisesti rakentuneeseen muistiin perustuvat teoriat eivät tee täysin oikeutta itsetuntemuksellemme. Ihmiset muistavat, mutta myös käsittävät. Koko ajan voimme nähdä välittömästi, missä olemme ja mitä sillä hetkellä teemme eli vaikka olisimme sosiaalisesti sitoutuneet rekonstruoimaan menneisyyttä, tämä/täällä/nyt on meille asioiden senhetkinen tila. (Neisser 1994, 10.)

Elämäkertatutkimuksessa hyödynnetään yksilön pitkäkestoista muistia. Siihen sisältyvää episodista eli tapahtumamuistia (*episodic memory*) tutkittaessa meidän on Ulrich Neisserin kokemuksen mukaan erotettava toisistaan 1. varsinainen tapahtuma, 2. tapahtuma sellaisena kuin yksilö sen koki, 3. tapahtuman muistaminen jälkeensä ja 4. tapahtuma muistettuna eli varsinaisen tapahtuma sellaisena versiona kuin tapahtuman muistaminen sen jälkeensä tuottaa (Neisser 1994, 2). Haastattelutilanteissa haastateltavani olivat luonnollisestikin kolmos- ja neloskohdan tilanteessa eli he kysymysteni antamien impulssien perusteella muistivat tapahtumia jälkeensä ja kertoivat ne sitten siinä muodossa, millaiseksi ne muistivat.

Craig R. Barclay on todennut, että muistetun itsen määräävä piirre ei ole muuttumaton ainutlaatuisuus, koska yksilö saa uusia kokemuksia ja hänen vanhat kokemuksensa saavat uusia tulkintoja, ne sovitetaan senhetkisiin tarpeisiinsa tai niistä tulee luoksepääsemättömiä ja unohdettuja. Kun yksilö muistelee menneisyyttään, hän ei luo kokonaan uutta muistettua minuutta, vaikka uudet kokemukset ja nykyhetken vaatimat uudet tulkinnat aiemmista kokemuksista muovaavat sitä. (Barclay 1994, 57.) Barclay on väittänyt, että muistetut minuudet rakentuvat ja jälleenrakentuvat tietyissä konteksteissa, erityisesti kerrontaa käyttäen (Barclay 1994, 59). Se, mitä muistetaan, on Barclayn mukaan sekä elämäkerrallista että kulttuurista niin yksilöllisen kuin kollektiivisenkin historiallisen merkityksen takia. Kulttuurisessa tasolla muistettu minuus on toiminut tarinoiden kerrontatilanteissa tai silloin, kun yksilö on selostanut menneisyyttään julkisilla foorumeilla. (Barclay 1994, 69.)

Robert L. Miller on todennut, että muisto itsessään on valikoiva. Paljon tärkeää materiaalia jää muistamatta haastattelun etenemisjärjestyksen takia tai se on

muuten unohtunutta. Mieleen palauttaminen on mukautuvaa; yksilö kirjoittaa uudelleen menneisyyttä koko ajan kun jotkin tapahtumat haihtuvat pois ja toisten merkitys kasvaa. (Miller 2000, 133.)

Koska ihmisten yksilöllinen muisti vaikuttaa kerrontaan, en ole oletanut, että kaikki minulle haastatteluissa kerrottu on autenttista. Olen myös lähtenyt ajatuksesta, ettei sen enempää savottakulttuuria kuin mitään muutakaan pystytä selittämään tyhjentävästi, siitä voidaan vain tuoda esille joitakin näkökulmia. Ne ovat sekä tutkijan että haastateltavien diskurssia; haastateltavat ovat nuo diskurssit luoneet kerronnassaan siten kuin haastateltavien kyky muistaa ja yhteisön luoma tapa kertoa ovat ne muokanneet ja tutkija on ne luonut omien valintojensa kautta.

Aikaisempi tutkimus

Tutkimuskohteenani on siis yläsavolainen savottalainen 1920–1950-luvuilla. Mieltäni alkoi kiehtoa omassa sosiaalisryhmässään toimiva savottalainen ja hänen identiteettinsä sitä enemmän, mitä useampia haastatteluja tein. Savotan esine- ja työkuultuuria on käsitelty seikkaperäisesti mm. suomalaisessa kaunokirjallisuudessa, tutkimuksissa (esim. Eenilä 1967 ja Snellman 1996), savottalaisten omissa muistelmateoksissa, historiikeissa sekä alan ammattikirjallisuudessa ja aikakauslehdissä. Sen puolen savotan maailmasta saatoin siis jättää sivuun ja keskittyä savottalaisten minuuteen, joka on tutkimattomampaa aluetta. Thomas Hylland Eriksen on todennut, että antropologian näkökulmasta mielenkiintoisia eivät ole tekniikat sinänsä, vaan se, minkälaisia taitoja ihmiset käyttävät mihinkin tarkoituksiin, kuinka näitä taitoja siirretään ja objektivoidaan ja millä tavoin taitojen siirtyminen ihmisiltä toisille liittyy kulttuuristen merkitysten ja sosiaalisen organisaation luomiseen. (Eriksen 2004, 263.)

Metsätyötä on tutkittu varsin erilaisista näkökulmista etnologian, kulttuurintutkimuksen, Suomen historian, sosiologian ja sosiaalipolitiikan laitoksilla eri yliopistoissa. Suurin osa tutkimuksista on pro gradu -töitä. Metsätyön modernin tutkimuksen pioneerityö on Jukka Eenilän Turun yliopistolle tekemä lisensiaatintyö *Suomen metsätyö ja metsätyöläiset 1880–1928* (1967), joka tarkastelee kulttuuria ja miljöötä. Eenilän mielestä sekä työtekniikka, työvälineet että organisaatio voivat saada selityksensä miljöön perusteella (Eenilä 1967, 3). Eenilän työ oli varsin tyypillinen 1950- ja 1960-lukujen aikainen tutkimus. Se oli aikansa radikalismia, jossa asetettiin vastakkain perinne ja innovaatio. Eenilä kuvaili tarkoin savottalaisten työvälineet ja niiden väliset aluemaantieteelliset erot, savottaterminologian sekä työntekijäryhmät, niiden synnyn, koon ja tehtävän. Innovaatiotutkijan tapaan hän ei ollut niinkään kiinnostunut savotan kertojista subjekteina ja perinteen välittäjinä.

Yhteiskuntatieteilijöiden kiinnostuminen myös metsätyöntekijöistä kertoo 1970-luvun ilmapiiristä, jossa tavallisten ihmisten arkielämä ja myös siihen liittyvät epäkohdat nousivat tutkimuskohteiksi ja kertojien oma subjektiivinen ääni tuli yhdeksi osaksi tutkimusraportteja. Lauri Heikinheimon, Matti Heikinheimon, Martti Lehtisen ja Aarne Reunalan kiitetty selvitys metsätyömiesten elinoloista *Suomalainen metsätyömies* ilmestyi vuonna 1972. Ammattinsa epäkohdista sen ajan metsätyömiehet saivat puhua Kalevi Kalemaan vuonna 1974 ilmestyneessä kirjassa *Metsien miehet*. Myös yhteiskunnan rakennemuutosta ryhdyttiin tutkimaan, ja Seppo Juutilaisen *Jätkästä metsuriksi* (1987) on yksi esimerkki siitä. Juutilainen tutki, miten suomalainen metsätyö muuttui 1870-luvulta 1970-luvulle.

Metsätyön, uiton ja metsätyöntekijöiden tutkimus sai uutta ilmettä 1990-luvulla ilmestyneissä etnologisissa tutkimuksissa. Ruotsalainen etnologi Ella Johansson kuvasi väitöskirjassaan *Skogarnas fria söner* (1994) norlantilaisten metsätyöläisten maskuliinisuutta ja moderniteettia. Hänen käsitteitään olivat mm. identiteetti, yksilö, julkinen, tasa-arvo ja miehisuus. Johanssonin tutkimus antaa hyvän vertailupohjan ruotsalaiseen ja nimenomaan norlantilaiseen metsätyöhön, jossa näyttää olevan hämmästyttävän paljon yhtäläisyyksiä

yläsavolaisen metsätyön kanssa.

Johanssonin savottalainen on lähempänä yläsavolaista savottalaista kuin etnologi Hanna Snellmanin savottalainen. Snellman tutki väitöskirjassaan *Tukkilaisten tulo ja lähtö* (1996) Lapin uittoa ja lappilaista metsätyö- ja uittooperinnettä. Hänen tutkimuksensa keskeinen tavoite oli selvittää tietyn ammattiryhmän ammattikulttuurille ja elämäntavalle ominaiset piirteet. Savotan töitä, uitto- ja metsätyömiesväen vapaa-aikaa sekä muiden suhtautumista tukkilaisiin tutkiessaan Snellman kertoi lappilaisesta savotasta, jolla näyttää olevan joitakin keskeisiä eroja yläsavolaiseen savottaan verrattuna. Eroavaisuuksista merkittävin on, että Ylä-Savossa suurin osa savottalaisista oli paikallisia, perheellisiä miehiä, ei laajoilla alueilla työn perässä kierteleviä vapaita lentojätkeä.

Jyrki Pöysä tutki *Jätjän synty* -väitöksessään (1997) folkloren keinoin jätke-käsitettä ja sosiaalisen kategorian muotoutumista. Pöysän tutkimus tukee käsityksiäni itäsuomalaisen savottalaisten maailmankuvasta ja ammatti-identiteetistä. Kaikissa edellä mainitussa kolmessa väitöksessä kertojat ja kerronta nousivat merkittävämmäksi kiinnostuksen kohteeksi kuin savotan aineellinen kulttuuri.

Katja Tervo tarkasteli väitöstutkimuksessaan *Metsän hiljaiset* (2008) sosiaalisen ja kulttuurisen kestävyuden ulottuvuuksia aineistonaan kolmen eri metsäammattilaissukupolven haastattelut. Hän käytti perinneaineistoa, joka on osa Metsähistorian Seuran vuosien 1999–2000 projektissa *Metsäammatit metsätalouden murroksessa* kerättyä laajaa haastatteluaineistoa, ja lisäksi hän teki omia haastatteluja nuoremista sukupolvista. Tervon käyttämän perinneaineiston vanhimpien kertojien kokemukset vastaavat paljon omien haastateltavieni kokemuksia.

Identiteettiä ja muistia käsittelevää teoreettista kirjallisuutta ilmestyi 1990-luvulla runsaasti. Pirjo Korhokankaan *Muistoista rakentuva lapsuus* (1996) ja Laura Aron *Minä kylässä* (1996) olivat molemmat tutkimukseni kannalta tärkeitä lukukokemuksia; niistä sain ideoita, mitä asioita omassa

tutkimuksessani kannattaa ottaa huomioon ja millaisia suuntia ja ulottuvuuksia identiteettiin ja muistiin liittyvä tutkimus voi saada. Ulkomaista kirjallisuutta luin ensivaiheessa varsinkin muistiteorioista ja myöhemmin myös identiteetistä.

Tutkimuksen lähteet ja lähdekritiikki

Päälähteinäni ovat omat haastatteluni, joita tein yhteensä 26 vuosina 1989–1998 Sonkajärvellä, Rautavaaralla, Iisalmessa, Kiuruvedellä, Lapinlahdella ja Kuopiossa. Lisäksi käytössäni on yksi Iisalmessa päivätty kirjallinen vastaus. Haastateltavistani vanhin oli syntynyt vuonna 1909 ja nuorin 1939. Suurin osa heistä oli miehiä, mutta joukossa oli myös viisi naista. Työnjohtotehtävissä haastateltavistani oli toiminut viisi. Haastattelut on taltioitu nauhalle ja litteroitu ja ne ovat omassa arkistossani. Haastatteluvaiheessa tiedossani olisi ollut vielä runsaasti lisää haastateltavia, mutta koin, että haastatteluissa oli saavutettu saturaatio (*saturation*), eivätkä uudet haastattelut olisi enää tuoneet tutkimuskysymysten kannalta uutta tietoa (vertaa Miller 2000, 95, 124; Tervo 2008, 58.)

Suomalaisen Kirjallisuuden Seura järjesti vuonna 1969 yhdessä Postisäästöpankin kanssa metsätyöperinteen keruukilpailun *Jätkät* ja Turun yliopiston kansatieteen laitos tiedusteli entisajan metsätöistä vuosina 1960 ja 1964; kilpailuun ja tiedusteluihin tuli kirjallisia vastauksia myös yläsavolaisilta metsätyöntekijöiltä. Sain ne käyttöni monisteina ja käytin niitä taustamateriaalinani, mutta tässä tutkimuksessa en niihin viittaa, vaan keskityn etnografisessa osassa oman aineistoni analysoimiseen. Kilpailuun ja tiedusteluihin vastanneet ovat olleet omia haastateltaviani keskimäärin 20 vuotta vanhempia, mutta he kuvasivat vastauksissaan pääsääntöisesti tutkimukseen rajaamieni vuosikymmenten oloja.

Havaitsin, että suullisesti toteutettavat haastattelut olivat oman tutkimustyöni kannalta hedelmällisin tapa lähestyä savotan asiantuntijoita; jo siksi, että

haastattelujen toteuttamisvuosina suuri osa Ylä-Savon vanhimmasta, vain muutaman luokan kansakoulua käyneestä väestä koki kirjallisesti vastaamisen vaikeaksi ja työlääksi, kun taas suullinen ilmaisu oli savolaisessa kyläyhteisössä elävälle luontevaa. Käsitys siitä, että suullinen haastattelu tuottaa paremman tuloksen, vahvistui, kun kokeilin syksyllä 1994, toisiko vapaa kirjallinen kysely omaan tutkimukseeni elämäntapa-tyyppisiä vastauksia, joita voisi sitten analysoida kognitiivisen antropologian menetelmin. Totesin, ettei se toiminut; vastata haluttiin, mutta nimenomaan suullisesti.

Ensimmäiset haastateltavani sain kuntien elinkeinoasiamiesten ja kylätoimikuntien välityksellä. Myöhemmin käytin lumipallomenetelmää. Haastattelut tein haastateltavieni kotona ja ne kestivät vajaan tunnin yli kahteen tuntiin. Pari haastateltavaa odotti minulta koko ajan kysymyksiä, mutta suuri osa haastatteluista eteni suuntaa antavien kysymysten jälkeen lähes monologeina, mihin realistisessa lähestymistavassa (*realist approach*) pyritäänkin (Miller 2000, 92, 144). Nauhoitin haastattelut ja samalla tein kirjallisia muistiinpanoja. Suljin nauhurin pyydettäessä, kun haastateltavat kertoivat asioita, joita he eivät halunneet yleiseen tietoon, mutta näitä tilanteita tuli erittäin harvoin. Haastattelutilanteet olivat yleensä varsin kotoisia, sillä haastateltavat kuuluivat siihen sukupolveen, jolle kyläily ja vieraan viihdyttäminen kerronnalla olivat luonteva osa elämää. Paikkakuntalaisena minua ei pidetty niinkään etäisenä tutkijana, vaan vanhoista asioista kiinnostuneena yhteisön jäsenenä. Minua ei kuitenkaan muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta tunnettu niin hyvin, että henkilöni tai sukuuni liittyvät mielikuvat olisivat vaikuttaneet kerrontaan.

Aloitin haastattelun yleensä johdattelemalla kulloisenkin haastateltavan muistelemaan hänen metsätyöuransa alkua, joka yleisimmin tapahtui noin 13-vuotiaana, kun kansakoulu oli käyty. Haastattelut olivat vapaita, mutta sopivissa tilanteissa kysyin työtavoista ja työkaluista, vaatetuksesta, ruoasta, asumisesta ja vapaa-ajan vietosta kortteerissa sekä savottalaisten ja uittomiesten keskinäisistä suhteista ja heidän suhteistaan työnjohtoon. Usein sain kysytyksi myös heidän näkemystään työn raskaudesta.

Haastatteluihin suhtauduttiin yleensä hyvin myönteisesti; kertojat pitivät tärkeänä, että joku on kiinnostunut savottalaisuudesta, osittain ehkä siksi, että haastateltavat tiedostivat olevansa viimeisiä tuon alan muistiperinteen kantajia, osittain siksi, että savottalaisia pidettiin aikoinaan sittenkin köyhälistönä, joten haastattelijalle haluttiin nyt vakuuttaa, kuinka suuriarvoisesta työstä koko yhteiskunnan kannalta oli kysymys. Ympäröivän yhteisön suhtautumistavasta kertonee erään savottalaisten puhelinnumeroita minulle välittäneen, haastateltavieni ikäluokkaan kuuluvan kylätoimikunnan puheenjohtajan jossakin määrin sarkastinen kommentti: "Tässähän nuita oes sille, joka on niistä asioista kiinnostunna." Ongelmia haastattelutilanteissa syntyi silloin, kun haastateltavat eivät tohtineet laulaa savotoiden ronskeja lauluja eivätkä kertoa hävyttöminä pitämiään kaskuja nuorelle naiselle. Toisaalta en ollut ensisijaisesti kiinnostunut tuosta perinteestä, joten kertojien hienotunteisuus ei sinänsä vaikeuttanut itse tutkimusta. Isäni oli mukana aika monessa haastattelutilanteessa. Hänen läsnäolonsa tuntui vapauttavan ilmapiiriä edelleen; kuulolla oli saman alan ja saman sukupolven ihminen, jolla oli samoja elämäkokemuksia ja joka saattoi haastateltavan pyynnöstä vahvistaa, että asiat savotalla todellakin olivat niin kuin kerrottiin.

Osa työnjohtoportaan kuuluneista haastateltavista suhtautui tutkimukseeni hieman varauksellisesti. Syytä on vaikea määritellä; ehkä minut nähtiin kilpailijana savotta-aiheisessa julkaisutoiminnassa ja ehkä minua ennakkokäsitysten mukaan pidettiin myös diletanttina, jonka pitäisi jättää savotta-aihe niille, joilla on asiasta todellista tietoa. Suurin osa informanteistani sentään suhtautui nuoreen naishaastattelijaan yllättävänkin suopeasti ja vakavasti. Luultavasti asiaa auttoi se, että sittenkin tunsin alan terminologiaa ja käytäntöjä jo ennestään, joten pystyimme puhumaan haastateltavien kanssa jokseenkin samaa kieltä eikä haastatteluaikaa mennyt perusasioiden selvittämiseen.

Tutkimukseni kannalta suurin osa työnjohtotehtävissä toimineiden haastateltavieni kerronnasta ei ole kovin käyttökelpoista, koska he pysyttelivät kerronnassaan metsätyön ammattikirjoista ja -lehdistä tutuissa faktoissa ja heidän kerrontansa liikkui yleisellä tasolla; siitä puuttui lähes kokonaan

samankaltainen yksilötaso, joka metsätyöntekijöiden kerronnassa oli. Koinkin heidän kerrontansa lähes sekundaarilähteeksi, samoin yhden paikallishistoriaa aktiivisesti harrastaneen, talvisavotassa ja uitossa mukana olleen haastateltavani kerronnan. Historiaharrastus oli muuntanut hänenkin kerrontansa henkilökohtaisesti koetun muistelusta yleisten faktojen toteamisen tasolle. Kuten kirjallisuussosiologi Martine Burgos on asian ilmaissut, elämäkertatutkimuksessa on erittäin vaikeaa määritellä, missä mitassa haastateltavan selostus on yksinkertaisesti reaktio kysymysten muotoilijan toiveisiin ja odotuksiin, koska informantin diskurssi on tuotettu vastauksena kysymyksiin, jotka tulevat hänen oman yhteisönsä ulkopuolelta. Informantti luultavasti tuottaa joko diskurssiversion, joka on liian lähellä, vain hänelle itselleen relevantti tai sitten version, joka on liian kaukana eli se reflektoi tutkijan kyselyyn. (Burgos 1988, 11–12.) Tähän liittyen mietin, kuinka moni haastateltavistani tyytyi kuvailuun, koska ajatteli – ja koska itsekin alkuvaiheessa ajattelin – että kysymys tutkimuksessani on ensisijassa savotan esinekulttuurin ja työtapojen tallentamisessa. Toisaalta mietin, vaikuttiko haastateltavieni vastauksiin korttipeleistä, alkoholinkäytöstä ja työntekijöiden ja työnantajien suhteista heidän pohdintansa, millaisia vastauksia haluaisin kuulla. Ehkä jälkimmäiseen kuitenkin vaikuttivat enemmän heidän omat arvonsa.

Savotoiden makrotason todellisuudesta sain tarvittavaa taustatietoa alan ammattilehtien (mm. *Tapio* ja *Metsätyömies*) ja aikakauskirjojen (*Silva Fennica*) asiantuntija-artikkeleista, runsaasta ammattikirjallisuudesta sekä tutkimuksista (mm. valtioneuvoston teettämä *Tutkimus metsä- ja uittotyöntekijäin oloista keväällä 1921*). Asiantuntija-artikkelit ja ammattikirjallisuus esittäytyivät varsin tyypillisesti kovaa vauhtia teollistuvan maan tehokkuusajattelun eteenpäin viejinä; metsätyötä yritettiin tehostaa mm. esittelemällä metsätyönjohtajille uusia työkaluja, työmenetelmiä ja asumisjärjestelyjä. Tässä materiaalissa savottalaiset esiintyivät numeroina ja tapauksina, kuitenkin ikään kuin hieman arvaamattomina tekijöinä suuressa, kansakunnalle tärkeässä prosessissa. Edistysuskoinen koneromantiikka kohtasi siinä ruraalin, joissakin tapauksissa jopa arkaaisen todellisuuden.

Ensikosketukseni savottalaisuuteen sain lapsuudenkodissani kuulemistani kertomuksista. Kyse ei ollut niinkään folklore-tyyppisestä kerronnasta, vaan isäni työhistoriaan liittyvistä muisteluksista, joita hän osittain kertoi minulle iltasadun asemasta, osittain kävi läpi päivittäisen keskustelun yhteydessä muun perheen ja kyläilijöiden kanssa. Ensimmäiset mielikuvani metsätyöstä olivat sellaisia, joissa muisteltiin arkipäivän rutiineja – isäni tapauksessa pääasiassa hevosen huoltamiseen ja sen kanssa työskentelemiseen liittyviä asioita – tai hauskoja sattumuksia. Isäni oli taitava kertoja, joka osasi äänenpainoilla, korostuksilla, tauoilla ja sanavalinnoilla tehdä kerronnasta hyvin elävää.

Haastatteluja analysoidessani havaitsin, että haastatellessani mukauduin – toimittajan ammattini koulimana – melkein pä tiedostamattani haastateltavan puhetapaan. Puhuin savon murretta heille, jotka itse sitä käyttivät ja kirjakieltä heille, jotka valitsivat sen tai kirjakieltä jäljittelevän puhekielen kerrontansa välineeksi. Vaikuttaisi siltä, että ammatistani oli hyötyä haastatteluja tehdessäni; olin jo varsin rutinoitunut haastattelijaksi ensimmäisiäkin savottahaastatteluja tehdessäni ja minulla oli kokemusta siitä, miten eri tavoin suhtautumalla ja kuuntelemalla erilaiset kertojat saa parhaiten lähtemään mukaan diskurssiin. Tiesin myös, että joissakin tilanteissa ns. tyhmiä kysymyksiä tekemällä pääsee parhaiten eteenpäin.

Tärkeintä lienee, että olin jo ensimmäisten savottahaastattelujeni aikoihin päässyt sen korkean kynnyksen yli, jolloin kaikki omat kysymykset tuntuvat naurettavilta ja epäoleellisilta. Ehkä ne olivat sitäkin, mutta se ei enää vaivannut mieltäni. Nauhoja kuunnellessani tosin huomasin, että mielialani vaikutti varsin paljon haastattelutilanteisiin. Esimerkiksi Kiuruveden haastattelumatkalla syksyllä 1994 olin niin uupunut palkkatyöhöni liittyvän kiireen ja stressin takia, että hädin tuskin jaksoin tehdä kysymyksiä ja muistiinpanoja. Tilanteen pelasti paikallisoppaana toiminut ystäväni isä, joka väsymykseni havaittuaan otti nopeasti ohjat käsiinsä ja teki välillä kysymyksiä, olihan hänellä vankka tietämys aihepiiristä. (Vertaa Aro 1996, 12–13.)

Koska haastatteluja tehdessäni tutkimukseni teoreettinen lähestymistapa ei ollut vielä täysin selvinnyt, olen menettänyt joitakin hyviä jatkokysymyspaikkoja tämänhetkisiä tutkimusongelmiani ajatellen. Nauhoilta paljastui, että siirryin reippaasti uusiin, silloin oleellisemmalla tuntuneisiin aiheisiin, vaikka haastateltavat tyrkyttivät tietoa, joka tätä tutkimusta varten olisi voinut olla hyvinkin merkityksellistä. Yhtenä esimerkkinä olkoon seuraava haastattelunpätkä, jossa haastateltava pohti 1930-luvun alkupuolen pula-aikaa ja jossa yhteydessä olisin voinut kysyä mm. savottalaisten eri keinoista selviytyä hankalana aikana:

- Kyllä, kyllä se loppupuolella helepotti paljonii, mutta tuota siillonhan oli vielä vielä ihan sitä pahinta että kun sitä tahto siellä, siellä syyvä kaikki eikä riittänytkää oikein että kottiin tuomista tahtonna olla mittään.
- Joo. Minkäslaiset, jos mennään sitten ihan näihin työväliseisiin ja ruokaan ja vaatteisiin, että minkälaiset ne oli ne kampeet siihen aikaan? (Huugo, 1918.)¹

Yli 20 vuotta kestäneen ja välillä pitkiksi ajoiksi syrjään jääneen, palkkatyön ohessa mieluisana vapaa-ajan harrastuksena tehdyn tutkimusprosessin aikana minulle kirkastui, että kyseessä oli syvälle käyvä matka isäni, mutta myös itseni identiteettiin. Isäni edusti monella tavalla tyyppillistä savotan normit omaksunut miestä, ja tiedostamattani olen myös itse lapsuuden kodissani omaksunut savottalaisten arvoja, pääasiassa kerronnan välityksellä. Pohtiessani tutkijana "minän" ja "toisen" suhdetta itseni ja haastateltavieni välillä huomasin olevani itse asiassa kahdessa tyhmässä; olin yhtä aikaa sekä "toinen" eli osa sitä "kansaa", jota tutkin, koska olen elänyt lapsuuteni ja nuoruuteni tietyssä yhteisössä sen arvoihin sosiaalistuneena, että "minä", innovaatio-orientoitunut maailmankansalainen, joka on uusissa yhteisöissään ehtinyt omaksua arvoja, jotka monilta osin ovat täysin päinvastaisia kuin savottalaisten arvot. Itselleni tämä tutkimus toi jonkinasteisen mielenrauhan. Ymmärrän nyt paremmin, miksi olen jossakin vaiheessa joutunut kamppailemaan niin paljon oman identiteettini kanssa. Itsessäni olevien "minän" ja "toisen" välillä on valtava ero.

---

¹ Sitaateissa ja viittauksissa käytän haastateltavistani heidän etunimeään ja syntymävuottaan.

Haastateltavieni muistot savotasta ovat tarjonneet minulle yhden tavan rakentaa oma kertomukseni siitä, mitä savottalaisuus oli. Onko minun kertomukseni looginen ja todellisuuden kanssa yhtäpitävä, ei ole mielestäni oleellista. Oleellista on se, että haastateltavat ovat saaneet oman äänensä kuuluviin, vaikkakin olen sitä ääntä omavaltaisesti, tutkijan auktoriteetilla, pilkkonut ja arvottanut. Kertooko tämä tutkimus enemmän omasta maailmastani kuin savottalaisten maailmasta? Vaikka olen saman yhteisön jäsen kuin suurin osa haastateltavistani, välissämme on kuitenkin vuosikymmenten kuilu. Saattaa olla, että en ole ymmärtänyt haastateltavieni kerrontaan sisältyviä merkityksiä tai nostan esille vääriä tai epäolennaisia asioita jättäen merkittävät asiat huomiotta. Saattaa olla, että olen ihastunut yksittäisten kertojien kerrontatapaan niin, että nostan sitaateiksi kerrontaa, joka sisältää vähemmän kulttuurisia merkityksiä kuin jokin toinen, arkistoon jäävä kerronnan pätkä. Toisaalta, onko sillä väliä? Jokaisella kertomuksella on omalla tavallaan tärkeä merkityksensä.

Koska haastatteluja tehdessäni Internet ei ollut vielä laajasti käytössä eikä opinnäytteitä julkaistu sähköisessä muodossa, en arvannut kysyä haastateltaviltani lupaa julkaista heidän nimiään myös Internetissä, vaan vain Jyväskylän yliopiston paperille painetuissa opinnäytteiden kokoelmissa, joten päädyin nyt käyttämään haastateltavastani pelkkiä etunimiä ja syntymävuosia. Samanimiset haastateltavat erottaa toisistaan syntymävuoden avulla. Sama logiikka toimii lähdeluettelossa, jossa muistitietoaineiston kohdalla henkilöistä on ilmoitettu etunimi, syntymävuosi, asuinkunta ja haastattelun ajankohta. Kun samassa sitaatissa on kaksi haastateltavaa, käytin heidän etunimensä ensimmäistä kirjainta erottaakseni heidät toisistaan ja haastattelijasta (PN). Isäni Taavetti Nenola (TN) ja Kiuruvedellä minua avustaneen Pentti Piipon (PP) repliikit erotin sitaatteihin etukirjaimilla, jotta lukijan olisi helpompi hahmottaa, kuka puhui mitäkin. Pitkän pohdinnan jälkeen päätin muuttaa haastateltavieni mainitsemat henkilö- ja talonnimet toisiksi, mutta paikannimet jätin ennalleen. Sitaateissa käytin ...-merkkijonoa kuvaamaan nauhoilta epäselviksi jääneitä kohtia. Merkkijono ---puolestaan tarkoittaa, että jätin välistä siinä yhteydessä

epäolennaiseksi katsomaani kerrontaa pois.

Litteroinnin tein savon murteella siten kuin olin tekstin nauhalta kuulevinani. Haastateltavat puhuivat samaa murretta kuin minä, joskin he käyttivät joitakin ilmaisuja, jotka ovat jo itseni ikäpolvelta kadonneet. Joitakin sanoja katsoin tarpeelliseksi selittää sulkumerkkien sisässä kirjakielellä. Tosin minulla oli itse murretta taitavana vaikeuksia arvioida, kuinka vaikeaa luettavaa sitaatit ovat toispaikkakuntalaisille – olisiko selityksiä ehkä kaivannut enemmänkin? Savottatermejä en katsonut enää mielekkääksi selittää tämän tutkimuksen yhteydessä, koska aiheesta on ilmestynyt lukuisia, helposti saatavilla olevia teoksia. Sitaateissa piste tarkoittaa puheen selvää taukoa, pilkku lyhyempää hengähdystä. En siis käyttänyt välimerkkejä oikeinkirjoitustavan mukaisesti, vaan kertomaan kerronnan rytmistä. Muutenkaan en sitaateissa pyrkinyt oikeinkirjoitustavan mukaiseen ilmaisuun, vaan esimerkiksi haastateltavieni kerrontaan sisältyviä sitaatteja ei ole erotettu sitaattimerkeillä, vaan kerronta etenee omassa rytmissään.

Talvisavottalaisia vuonna 1925.

SAVOTTALAISTEN AMMATTI-IDENTITEETTI

– No, kyllähän se oel tehtävä, kun se oel se toemeentulo sieltä, eehän siinä mitä. Kovvoohan ne oel ne hommat kyllä, että sitä ee voe kieltee. (Veikko, 1919.)

Tässä pääluvussa tarkastelen yläsavolaisten savottalaisten ammatti-identiteettiä ja myös sen muodostumista, joten identiteetti-käsitteen lisäksi luvussa on kysymys myös sosiaalistumis-käsitteestä, erityisesti luvun loppupuolella. Lasten ja nuorten sosiaalistumista käsittelen seuraavassa pääluvussa. Aluksi pohdin, miksi savottalaisuus oli niin oleellinen osa elämää Ylä-Savossa ja miksi niin monet suostuivat elämään selvästikin vaikeissa olosuhteissa vuosikausia, jopa vuosikymmeniä. Myöhemmin tässä pääluvussa esittelen, miten savottaolosuhteissa muovautui tietynlainen kollektiivinen ideaaliminä ja miten sitä pidettiin yllä ja uusinnettiin. Sitäkin esittelen, mikä oli ideaaliminän vastakohta.

Raha-ansiodensa perusteella savottalaiset eivät olleet varsinaista köyhälistöä, mutta ennen vuoden 1926 kämppälakia ja lain heikon valvonnan takia sen jälkeenkin olosuhteet savotoilla olivat epätyytyttävät (Haatanen 1968, 197). Laki metsätyöntekijäin yhteisasunnoista annettiin vuonna 1928, ja se velvoitti työnantajat rakentamaan kämppiä ja huolehtimaan niiden lämmityksestä ja puhtaanapidosta. Valvonta oli kuitenkin tehotonta. (Kalemaa 1975, 61.)

Yleensä kaikki haastateltavani kauhistelivat talvi- ja kesäsavotan ja kevätuiton olosuhteita, joskin he katsoivat menneisyyden olosuhteita nykyisyydestä, nykyaikaan verraten. Tuolloinkin olosuhteet varmasti koettiin kiusallisina – esimerkiksi russakoista yritettiin päästä eroon suursiivouksilla (Eeva, 1925) – mutta toisaalta harva tiesi paremmasta. Ruoka ei ollut paljon monipuolisempaa ympäröivässä agraariyhteisössäkään, vaatteet olivat savottalaisilla samaa tasoa kuin suurella osalla suomalaisista eivätkä asumisolosuhteetkaan välttämättä maaseudulla olleet sen kummemmat, kuin mihin savottalaiset saivat tottua

Vaikka haastateltavieni kerronta oli yksilöllistä, he kertoivat selviytyjän tarinan. Pirjo Korkiakankaan mukaan elämän sisäisen hallinnan esimerkkinä on pidetty talonpoikaista elämäntapaa. Yksilö on sopeutunut elämänsä odottamattomiinkin kiemuroihin ja hyväksynyt väistämättömät olosuhteet. Urbanin elämäntavan on puolestaan katsottu pyrkivän eroon elämän sisäisen hallinnan kahleista. (Korkiakangas 1996, 37.)

Mielestäni yläsavolaisten savottalaisten kerrontaan ei voi liittää käsitystä reflektioimattomasta nostalgiasta tai katkeruuden purkamisestakaan – siitä huolimatta, että olosuhteita ja työtä luonnehdittiin koviksi (vertaa Korkiakangas 1996, 331). Mennyt saatettiin nähdä jopa nostalgisesti, mutta ei ainoana oikeana maailmana, jota olisi ihannoitu täysin kriittikittömästi. Joillakin haastateltavilla nostalgia näkyi savottalaisten työskentelytavan vertaamisena nykymetsureiden työskentelytapaan, edellisten eduksi, mitä Jyrki Pöysä on omassa tutkimuksessaan peilannut Reino Helismaan sanoittamien *Kaksi vanhaa tukkijätäkää*- ja *Laivat puuta, miehet rautaa* -laulujen kautta (Pöysä 1997, 46, 47). Toisaalta haastateltavat eivät peittelleet savottaelämään liittyneitä vaikeuksia, mutta kukaan vastaajista ei tuntunut kantavat sisällään suurta katkeruutta elämää kohtaan, vaikka joku heistä saattoikin miettiä, että elämä olisi voinut olla hyvin erilainen. Esimerkiksi kunnallispoliitikkona merkittävän uran tehnyt haastateltavani pohti, millaisen suunnan hänen elämänsä olisi saanut, jollei sotaa olisi tullut ja jollei sen jälkeinen perheellisen miehen elämä kaupungissa olisi vaikuttanut elintarvikepulan takia vielä epävarmemmalta kuin savottalaisena ja pienviljelijänä:

– Ja nyt nyt tietysti paremmin silloin metsätöessä hankki kun se että jossain tuolla tuntihommissa. Ja ee uskaltanu lähtee millään piti vaen jähä tänne Rautavuaralle kitumaan. Kitumaan silloin kun tuota siellä ee ollu leipee ee voeta ee mittään tuolla kaupungissa. Ja kun minä muistan kun omia sukulaisia tuli ja sittä vaimo laittaa niille ruuan ja kun se tuop sitä voeta niinkun tavallisesti. Kahtoovat että kun herra isä että heellä ee oo kuukausannos tuommosta ja työ tuotta pöytään nuin paljon. Niin se piti Rautavuaralla silloin että. Niinkun tuommonen pikkunen mökki ja. Just tuolla Issakassa Kajaanin tien varressa. Ja siitä ois niin mielellään lähteny mutta ee sen tautta ee uskaltanu lähtee tuonne niinku tehostöihin, sinne oli hinku kyllä. (Huugo, 1918.)

Savottaan lähdön taustalla olivat osittain historialliset syyt, osittain sen hetkinen todellisuus. Suurin osa Suomen irtaimesta ja köyhimmästä väestöstä oli sijoittunut Itä- ja Pohjois-Suomeen. Muuta Suomea pitempään jatkuneen kaskenpolton sekä malminnoston väheneminen ja nopea väestönkasvu lisäsivät tilatonta väestöä ja sen köyhyyttä Savossa ja Karjalassa 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa. (Juutilainen 1987, 7.) Uutta tilatonta väestöä synnyttivät myös metsäyhtiöiden maanostot, samalla kun ne lisäsivät maansa vielä säilyttäneiden harteilla olevaa köyhäinhoitorasitusta. Yhtiöt alkoivat ostaa tiloja ja metsäaloja "pohjineen" siinä vaiheessa, kun kiinnityksien saaminen pitkäaikaisiin, vuokrasopimuksien nimellä kulkeviin lohkokauppoihin tuli vaikeaksi. Ostot alkoivat 1870-luvulta, mutta suureksi ne kasvoivat 1890-luvun jälkipuoliskolla. (Peltonen 1992, 184.) Esimerkiksi Sonkajärvellä ja Rautavaaralla yhtiöillä oli huomattavia maaomistuksia, jotka työllistivät savottalaisia pitkälle 1900-luvun jälkipuoliskollekin. Eräs työnjohtaja muisteli, että Rautavaara oli varpaisjärveläisten "Ameriikka"; talvisaikaan satakin miestä lähti Varpaisjärveltä Rautavaaralle metsätöihin, ja osa meni savotoimaan myös Sonkajärvelle ja Kajaanin maalaiskuntaan (Johannes, 1918). Yhtiöt myös kilpailivat keskenään. Toinen työnjohtaja kertoi tilanteesta Rautavaaralla 1930-luvun loppupuolen jo hyvinä vuosina näin:

– Kolomekymmentä seehtemän oli valtavan iso savotta minä muistan se oli kolomekymmentä seehtemän ja kolomekymmentä kaheksan, voe hyvänen, ihan tuonne itäänpäen siellä ol valtion savotoeta, ihan joka suuntaan. Yhtiöthän tiällä, yhtiöthän tiällä, sekkii virma jossa minä oli ol sitten Kymissä kakstoesta kertoo, oli sitten Kaakas ja Alströmi tuli ja Alströmillä vähän yhteenotto Kaakaksen kansa ja sitten Tehtaspuun perustivat. (Onni, 1921.)

Talvityöttömyydestä kärsinyt tilaton väestö sai uuden ja suhteellisen hyvän ansiomahdollisuuden talvisavotasta (Juutilainen 1987, 9). Mutta metsätyö oli tärkeää palkkatyötä myös pien- ja maanviljelijöille. Runsaasti yli puolet metsätyöntekijöistä oli viljelijäperheiden jäseniä 1920-luvulta 1960-luvun loppupuolelle. Pienviljelijät saivat esimerkiksi vuonna 1929 yli puolet sivuansioistaan metsätyöstä. Metsätöistä riippuvaisia viljelijöitä oli eniten Kuopion ja Oulun lääneissä. (Juutilainen 1987, 24–27.) Vastaavantapainen tilanne oli Ruotsin Norlannissa. Ella Johansson on kuvannut, kuinka suuri

määrä talollisista oli mukana talvisavotan ajomiehinä, vaikka he eivät määritelleet itseään metsätyöntekijöiksi, kuten tilattomat. Tilattomat kutsuivat itseään Norlannissa metsätyöntekijöiksi osittain muun sopivan määrään puuttuessa, osittain siksi, että he työskentelivät talonpoikia enemmän uitossa, hiilipuiden kaatotyömailla sekä hiilenpoltossa. Johanssonin mukaan seutukunnan miesväestö saattoi talvella olla lähes kokonaan savotalla pojat ja vanhat miehet mukaan lukien eli Norlannissa metsätyö ei ollut niinkään ammatti vaan sesonkityötä. (Johansson 1994, 9.)

Metsätyö oli yhtä aikaa sekä pakko että tilaisuus. Se oli mahdollisuus hankkia rahaa:

– Ne oel enimmäkseen mitä minä tunsin tiällä nin ne oel paekakuntalaesia ja niitä pienmökin perheellisiä, jotka tarvihti tosissaan, tosissaan leipää ja rahhaa. (Kalle, 1923.)

– --- se uittotyö sehän oel se rahantulo, se oel se vuotuinen rahantulo se oekee tukkilaisilla, se kun oel ympäri vuorokauvven, nin niitä tuntia tuel mahottomasti.

–Nii, nii.

– Nii paljo vuan kun kello jakso kävellä, siinä ee muuta ollu. Ja sen tähän se oel nii haluttua. Se oel niinku sae sen kuukauvven eli joetaen viikkoja, tuonnekkii Putkolaan.

lisalameen tuntia tuil mahottomasti, nii se oel mahoton tili, sillon, se vuen tulo ihan pienille paekoille. (Heikki, 1913.)

Mihin rahaa tarvittiin? Sosiaalishistorioitsija Matti Peltonen (1992) selitti väitöstutkimuksessaan mielestäni tyhjentävästi, mihin talonpoikaisto tarvitsi rahaa 1800-luvun loppupuolella ja sen jälkeen. Tulot käytettiin kalliiksi tulevaan peltomaan raivaukseen, viljelmän lunastamiseen muilta perillisiltä ja vanhojen velkojen maksamiseen. Peltonen romutti siis yleisen käsityksen siitä, että suurin osa rahallisesta tulosta olisi mennyt modernin tilanhoidon vaatimiin investointeihin. Lisäksi hän todisti aikalaismuistelmien perusteella, että metsäkaupan sijasta taloudelliseen nousuun vaikutti meijeriliike. (Peltonen 1992, 197, 198, 228, 229.) Talollisille metsätyö ei ollut välttämätön pakko, mutta kuten yksi haastateltavista totesi, hekin mieluummin lähtivät talvella, jolloin ei ollut muuta tekemistä, savottaan ajomiehiksi, kuin syöttivät hevostaan pelkästään joutilaana (Taimi, 1923.)

Kaiken kaikkiaan Ylä-Savo oli pientilavaltaista. Myös torpparit pystyivät myymään maitotaloustuotteita, mutta heiltä metsätaloustuotteiden ja karjanrehun myyminen oli yleensä kiellettyä, tosin Itä- ja Pohjois-Suomessa vuokramiesten metsänkäyttöoikeudet ja -mahdollisuudet olivat laajempia kuin muualla Suomessa (Peltonen 1992, 229, 236.) Mutta torpille, sittemmin pientiloille sekä uudistiloille, joilla ei heti ollut mahdollisuutta panostaa maidontuotantoon ja jotka eivät olleet kokonaan omavaraisia leipäviljan tuottajinaan, savotasta saadut tulot olivat lähes ainoa rahallisen tulon lähde. Pien- ja uudistilalliset olivat savotassa talvet, jotta pääsivät kesän yli, jolloin viljeltiin maata, raivattiin uutta peltoa ja tehtiin uudisrakennuksia (Taimi, 1923.) Joissakin tapauksissa tilanne vaati myös tyttöjen ja naisten mukaantuloa savottaan, varsinkin pula-aikaan 1930-luvun alussa:

- Tuota, kuinkas ylleestä se oel, että nuoria naesia oel metässä, mehtätöessä, oelko sitä tällä perukalla nin usseen?
- No, kyllä niitä vuan oel, kun niitä naita työttöjäkii oel nuissa talossa jossa oel ussempia lapsia, nin niissä kun oel tyttöjä, kun ee ollu mittää sitten sitä hanketta, nin pienessä mökissä se oel sitten rahasta pula, nin jos oel semmosia, nin kyllä ne kävivät, jos ee ne käänä muilla, nin isäsä kansa kävivät mehtätöessä, kun se oel se mehtätyö lisäänsio näelläkii asutustiloella tiällä. Sillon kolomekymmentäkaks ja -kolome ja kolomekymmentäviis kun tulj lissee näetä kun perustivat, ja ne oel niitä hirmu huonoja aekoja sillon, niin nykypäevinä ee niistä tiijetä mittää semmosista. Se oel niin surkeeta aekoo, nin että se tek se markka ottoo miel sieltä mistä oes suamaan perheessäkii ja perheet olivat suuria siihen aekaan. (Taimi, 1923.)

Savotta-ansioilla saattoi myös lyhentää kertynyttä velkaa kyläkauppaan ja ostaa sieltä jauhoja, sokeria, kahvia ja suolaa. Pientiloilla oli todellinen huoli toimeentulosta. Pääsy savottaan oli helpottavana koettu ratkaisu ongelmaan, perheen toimeentulo oli turvattu joksikin aikaa eteenpäin:

- Nii. Eehän ne hyvin paljo maksanna, minä muistan kun. Yheksänkymmentäviis markkoo makso kuuvenkymmenen kilon otrajauhosaikki. Sitä huastettiin että kun jaahotkin noosoo, mitenkään sitä pärjee, minäkii ajoin, veljpoijjan kanssa ajettiin kahella hevosella ajettiin ja minun ajokkina olj semmonen iso ruuna, enhän minä vielä sillo ollu kun semmonen kuustoistakesänen, vähä parempi. Sata markkoo sae päevälle kun kolomee reessua kun kuivoo kakkosta ajettiin. Van se kuitennii päevässä tulj se jaahosaikki. (Taavetti, 1920.)

Tilattomat olivat luonnollisesti kokonaan metsä- ja muista, esimerkiksi ojankaivutöistä saatavien ansioiden varassa. Heille metsätyö antoi uuden mahdollisuuden; enää ei ollut pakko hakeutua esimerkiksi talon töihin isännän alaisuuteen.

Taitavuus oli arvostetumpaa kuin voima

Tutkimuksissa on Lauri Heikinheimon mukaan todettu, että hakkuumies saavutti parhaat työtulokset vasta 10–15 vuoden työskentelyn jälkeen (Heikinheimo et al. 1972, 35.) Metsätyössä teknisellä osaamisella oli suuri merkitys. "Ammattitaitoisella oli aina arvovaltaa" (Elias, 1920). Kuten Hanna Snellman (Snellman 1996, 126) ja Ella Johansson (Johansson 1994, 68) ovat omissa tutkimuksissaan todenneet, fyysistä voimaa ei savotalla yleensä pidetty arvossa, vaan voimankäyttöä pidettiin kokemattomuuden osoituksena ja suurimmat ansiot sai se, joka työskenteli ahkerimmin ja oli taitavin. Johansson määritteli ihanteellisen norlantilaisen hakkuumiehen sellaiseksi, joka osasi käsitellä työkaluja taitavasti, ajomiehen taas sellaiseksi, joka sen lisäksi että hallitsi hyvän reenajotaidon, oli myös hyvä työn organisoija (Johansson 1994, 48).

Savotalla myös status ja kunnia määriteltiin eri tavalla kuin talonpoikaikakylissä, koska metsätöissä alkoholisoitunut kiertojätkä saattoi ansaita enemmän rahaa ja siksi hänen statuksensa oli korkeampi kuin ei niin taitavan varakkaan talon pojan status (Johansson 1994, 68). Jukka Eenilän havaintojen mukaan metsätyömiesten keskuudessa nimi tai suku ei ollut tärkeä, vaan ammattitaito (Eenilä 1967, 246). Savottalaisten taidoissa oli suuria eroja ja myös työpäivän pituus saattoi vaihdella tekijän jaksamisen ja motivaation perusteella, mikä lisäsi tuloeroja (Johansson 1994, 59, 60).

Taitavuus oli teema, joka toistuvasti nousi esiin haastatteluista, oli sitten kyse mitä työtehtävää tahansa tekevästä savottalaisesta. Yksi haastateltavistani toisti kahdesti, että metsässä täytyi tulla toimeen "konstilla", ei raa'alla voimalla. Hän, joka hallitsi "konstit", pääsi helpommalla ja sai työnsä tehdyksi nopeammin. Vahva mies ei pärjännyt vanhukselle, jolla oli tietoa ja taitoa tekemisestä.

– Sitähän ne ihmettel Virtas-ukkaa kun se ol vanaha, että mitenkä se pystyy ennee, van sehän konstilla pelas. Sae olla hirveen riski mies joka ee tiennä konstia, nin eehän se tiennälähestulukoonkaa. (Taavetti, 1920.)

Taitavuus koski yhtä hyvin pieniä perusasioita, kuten kykyä pitää työvälineensä kunnossa, kuin suurempien kokonaisuuksien hallintaakin. Joka alalla täytyi hallita tehtävänsä; jos hakkuumies ei osannut viilata sahaansa oikein tai veistää kestäväää kirvesvartta, häneltä meni paljon aikaa ja energiaa hukkaan (Huugo, 1918; Tauno, 1926). Se taas pienensi toimeentuloa. Haastateltavat mainitsivat, ettei monikaan osannut teroittaa ja kunnostaa kunnolla sahaansa, joten se joka osasi, auttoi muitakin (Tauno, 1926; Vilho, 1928). Hakkuumiehen työkalujen kunnostamisessa muita taitavammaksi osoittautunut mies nostettiin yhteisön keskuudessa ammattimieheksi, jota arvostettiin ja jonka opeista otettiin vaarin. Savottalaisen kannalta oli oleellisen tärkeää, että työkalut olivat jatkuvasti käyttövalmiina ja hyvässä työkunnossa. Valtio ja metsäyhtiöt jopa palkkasivat miehiä ns. päiväläisinä huoltamaan työkaluja:

– Että tuota sitten, niinkun minulla oli se ookeennii kiinnostus siihen kova että tuota tämä Lahtisen Eemil, tämähän oli sitten jo ammattimies, oli pitäny tuota opastustilant-, aenakii tuota se viilasi, se oli palakattuna sahanlaettajana sitten, se oli Eemel tuota, hirveen hyvä työmies ja tuota sahanlaettaja kansa nin se oli sitten laetellu niitä sahoja miehille. Metsähallituksessa oli kansa sitten jo myöhemmin joku mies joka oel ollunna, että se osas se oli sittä valtio antanna sen tuota viilaelehan sahoja. (Tauno, 1926.)

Ensiapukurssi savottalaisille lisalmessa vuonna 1943.

Edellisessä sitaatissa mainitun Eemilin poika kertoi, missä tilanteessa hänen isänsä todettiin virallisesti muita paremmaksi työkalujen kunnostajaksi. Työnjohtotehtävissä ollut Eemil oli ollut sota-aikaan lisalmessa firmansa järjestämällä ensiapukurssilla, jonka yhteydessä oli testattu myös osallistujien taitavuutta sahan ja kirveen kunnostamisessa:

– Savotassa tulloo tuota savotassa tulloo tuota tapaturma. (– Niin.) Ne on siellä (ensiapukursseilla) tehny sittä puusta pitänä tehä jokkaisen näehin malli sahaus puusta sahan piät ja kirvesvarsi. Saha on pitännä viilata. Ja että kun soasta tulloo nuoret miehet poekkeen niille opetettiin isäkin teki joka kämpälle malliks tämmöset sahan pääpuut ja viilas sahan kirves tahkuu, kirveen tahkuu. (– Ahaa.) Isä oli saanut ykköspalkinnon siitä kirveen niiten sahan päihen teosta (– Niin.) ja kirvesvarren teosta. Mutta se kirveen tahkuu sano että sillä rupes pikkusen rupes näkö ja oli huonot valot niitä sähköjä niin siitä hän ei saanut kun toisen palakinnon. (Niilo, 1921.)

Uitossa arvostetuin ammattimies oli lenkinvääntäjä eikä kaikista ollut siihen työhön. Närelenkkien avulla lautat pysyivät kasassa järvikuljetusten ajan. Suurilla savotoilla lenkkejä tarvittiin satoja, jopa tuhatkin kappaletta. Taitavuutta vaadittiin myös litkaa koskipaikkojen ohi laskettaessa; siihen työhön tarvittiin rivakka, nopealiikkeinen mies. Tarkkasilmäistä työntekijää puolestaan tarvittiin

uuton loppuvaiheessa, sortteerauksessa. Hänen täytyi pystyä erottamaan puiden päähän tehdyt merkit toisistaan ja ohjata puut niiden perusteella oikeasta veräjämästä sisään, jotta ne menivät oikeille omistajilleen. (Heikki, 1927.)

Työssä oli pakko pyrkiä tehokkuuteen ja nopeuteen. Se merkitsi tekniikan hallitsemisen lisäksi kokonaisuuksien hahmottamiskykyä ja organisointikykyä. Hakkuumiehen täytyi mm. pystyä hahmottamaan, miten puut kannatti palstalla kaataa, jotta ne sai mahdollisimman vähällä vaivalla rekeen. Tukkien täytyi lähteä metsästä kuin apteekin hyllyltä (Eino, 1939).

Yksi haastateltavistani siteerasi sananlaskua: "Kyllä nälkä opettaa" ja mainitsi, että niin se opetti senkin, kuinka puu piti kaataa ja mihin tie kannatti tehdä (Huugo, 1918). Hakkuumiehet autoivat oman työnsä ohessa ajomiestä tekemään kuormat. "Rasakka mies" pystyi kyllä tekemään itsekin tarvittaessa kuormia, mm. köysiä, tukkisaksia ja vierityspuita apunaan käyttäen (Taavetti, 1920).

Ajomiehen täytyi puolestaan pystyä suunnittelemaan, mihin runkotiestä eroavat palstatiet kannatti tehdä, jotta ajo sujuisi mahdollisimman nopeasti ja vähällä vaivalla (Huugo, 1918). Yksi haastateltavistani kiteytti puun matkan metsästä rantaan sarjaksi hyvin mietittyjä työsuorituksia. Samalla hän kommentoi entisajan työn ja nykyisen puunkaadon välistä eroa – entisajan työn hyväksi – toteamalla, että nyt puut saa kaataa metsään hujan hajan:

– No jos see jos luokoo teki nii valamisti ensinnäe sahas sittä ku oel sahattu ja merkitty, sittä rupes jäläkijää parkkoomaan. Ja hevosajukun oel ne piti sittä oekoja jorruin, ajuväälä siihen välliin järjestee, mistä pysty hevosella että se ee yl tarvinna ajella. Ja vähä etempee saksilla jo vähä pienempätä tukkia nokastettiin lähemmäs ja ropsit parkattiin ja ne sittä siihen kasaan ja se ol semmosta ne pit olla tien varressa ne puut, eene ollu niikun nyt hujan hajan tuolla metässä ja se pit kuataessa kahtoo että ne ol niiku etutyvisiä ne ajusuuntaan minnekkä lähettiin viemään nin se oel parempi kun se se tyvi ol sinnepäen. Se tul semmonen riippana siitä kuormasta jos, hankala jos takareellä ol niitä tyviä kyllähän se joku sae olla van van kun ne sittä pit olla laanissa, rantaan kun ajettiin, ne pit olla tuota yhälle päen. Numeropiät piti olla yhänne päen, niillä teloella hyvästi rinnakkaen. --- (Taavetti, 1920.)

Ajomiehen taitavuutta määritteli parhaiten hänen kykynsä hahmottaa palsta niin, että puut pystyi kokoamaan vähimmällä mahdollisella vaivalla. Eri ajajat

toimivat samanlaisessa maastossa eri tavoin. Taitamattomaan savottalaiseen suhtauduttiin hieman säälinsekaisesti ja toisaalta ironisoiden, jopa ihmetellen, miten joku saattoi tehdä turhaa työtä osaamatta suunnitella tekemisiään. Raskasta työtä tekevässä yhteisössä "taitavuus" ja "osaamattomuus" nousivat hyvin vahvoiksi vastapoleiksi; vaikka työntekijät täyttivät varmasti harmaan koko asteikon, kerronnassa esiin nousivat vain työnsä hallitsevat tai tehtävissään epäonnistuvat savottalaiset. Ajomies hakkuumiehineen muodosti pitkään yhden työyksikön ja uitossa tehtiin koko ajan ryhmätyötä, joten taitamattomuus ei vaikuttanut pelkästään omaan toimeentuloon, vaan koko ryhmän ansioihin. Virheitä kiireissään tai osaamattomuuttaan tekevää savottalaista "noituivat" niin muut savottalaiset kuin työnantajatkin.

– --- ja sittä jos ol semmosia älyttömiä kuskia ne ee osanna järjestee niitä palstoteetä no seol pääasia miääräty kokonaan jos sen osas valita sen palstotien. Kun se se ol annettu se palstoala, nin kun ne osas ne tiet järjestellä, jos ol maesema ol semmonen, että tuota myöttävä se keskelle vähä niiku runkotie sittä siihen sieltä huaroella aena otti nin se sae tiältä sittä kovemmalta tieltä että ee tarvinna huonommalta tieltä kun pohjakuorman ottoo että se että se tiältä hyvältä tieltä sae lissee panna siihen. Van se jos tuhma (= tyhmä) kuski ol, se ee osanna tätä tiesysteemiä järjestellä, se vuan kahto että tuollakii on kokkia se vuan ajoo mäekäs sinne, iski tääven kuorman nin se oel kohta niin sekali se palsto, harva hyväkii mehtä, kun niitä siellä tiällä jäe niitä kokkia. Nin se koko palston jootu ummesta ajamaan. Niitä oel semmosia mälähiä oel. Se usseesti käv sittä sillälaella että se tuhma kuski sen eturinna ajo ensiks ja se perus jäe viimeks. Niin, ja parraan kohan ensiks. Monestikkii, että jos sattuu kuolemaan, se jäp se hyvä kohta ajamata, hään kerkiää sen huonon kohan ajoo. Kyllä niihen kansa rätinki piettiin. (Taavetti, 1920.)

Erikoisosaamiseen vaarallisissa tehtävissä liittyi sankaruuden aineksia. Mutta tässäkin kaikki perustui siihen, että mies tiesi, mitä piti tehdä, ei uhkarohkeuteen. Kyseessä ei ollut – toisin kuin tukkilaisaiheisissa elokuvissa ja romaaneissa annetaan ymmärtää – rohkeuskoe tai initiaatoriitti, jolla olisi lunastettu tietty asema yhteisössä, vaan puhtaasti elämän realiteettien sanelema tekeminen. Joku hallitsi tietyn asian, hänellä oli erikoisosaamista. Tavallaan osaava ruuhkan laukaisija tai konkelopuun kaataja oli samalla viivalla hyvän sirnikan viilaajan kanssa, vaikka edellisiin sisältyi loukkaantumisen tai jopa hengen menettämisen riski. Uitossa se, joka uskalsi laukaista ruuhkan, oli erikoisasemassa, hänellä oli erikoistietämystä. Savottalaisten keskinäisessä kerronnassa esimerkiksi ruuhkanlaukaisemisesta

erikoissahalla saatettiin kertoa sankaritarinoita, joista kuulija, toinen savottalainen totesi, etteivät ne kaikki edes ole yksi yhteen totta, ennemminkin liioittelua, mutta hyvää kerrontaa silti (Taavetti, 1920). Ruuhkanlaukaisija tarvitsi erikoistaitojen lisäksi rohkeutta, mihin seuraavassa viitataan:

– --- semmonen iso ruuhka ja sitten ne huomasivat sen, että yks puu on siellä joka pitelöö sitä että se pitäs suaha kirveellä poikki, mutta kuka tuota hirviää sinne lähtee ja siellä yks semmonen riuska mies sano että hän ja otti kirveen ja se tuota siinä kun hakkas, siinä se kun rusahti nii se viskas sen kirveen ja sinne puihin sekkaan ja lähti juoksemaan, vanaha tukkitekijä että se sitä suvan ... (Heikki, 1913.)

Hakkuumiehen vaarallisin tehtävä oli konkeloon eli toista puuta vasten puoliksi pystyyn jääneen puun laukaiseminen. Vaarana oli jäädä joko laukeavan puun tai sitä laukaisevien puiden alle tai puun tyven lyömäksi. Konkelon laukaiseminen vaati hakkuumiehiltä suunnittelukykyä ja kokemuksen myötä tullutta erikoisosaamista:

– No, mitenkäs ne konkelot laakastiin?
 – No see pit sittä jos ol semmosta kuajettavata mehtee, nin siihen pit rueta vähän semmoseen vuaralliseen hommaan, kun sieltä altapäen pit kolottee ja vähä sahata sieltä että sieltä kuajella niitä puita ja paenattee. Ja sittä toenen konsti oel että jos sivusta päen jos kuato sen konkelopuun selekään nuin puun, nin se sittä löe sitä ja paenu siinä. (– Joo, joo.) Semmosta vuarallista hommoo, van sillä laella niitä pit laakoja niitä konkeloeta sakkeessa metässä. Ja sittä pienempätä puuta kangillahan sitä pit tyvvee siirtee. Taaksepäen kun sillä kangilla nuin viep, se sittä voepi lähtee, van kyyllä se esmerkiks tukkipuita jos ol ja isoja närreetä ja se jos konkeloon nin sen jos toesen ison puun sillä kun lyötti nuin päälle sen kuato nin se löe sen kyllä alas sieltä (– Yhy.) (Naurua). (Taavetti, 1920.)

Eräänlaiseksi sankaritarinaksi nousee myös kertomus sitkeästä miehestä, joka sormensa kirveellä katkaistuaan ei heti rynnännyt pois palstaltaan, vaan teki työnsä loppuun. Tosin kertojan puheesta voi päätellä savottayhteisön suhtautuneen miehen tempaukseen huvittuneesti samoin kuin tämän itsepintaiseen tapaan olla sanomatta ärrää:

– Tuommosia tappaaksia ja ja näen minä jonkun miehen että löe kirveellä karsiissa pölökyn päältä piti kiinni että löe sormiisa.
 – Napsahti poekki?
 – Nopsahti poekki sittä se tuli tuohon naapuriin se oli hevosmiesten kyyvissä tullu tämä

työnjohtaja minä näätin (valokuvasta) nin sen etteen ni mitäs Korhonen nin se kierti ärree vielä se ee sanonna äerree vahingossakaa, nin se otti takin sillä oel vanaha pukutakki se ee ollu jootanna pyhätakiks ennee, se kummettii hankki se se oli työtakki, se otti sieltä sen etusormen pään se ol tuosta poekki se pani sen etteen, ee sanonna vahingossakaa ärree, se ol kulukuneovo ol polokupyörä ja siinä kun ee ollu jarrua se ol vapaaviltikki. Niinnin se nosti siihen ja sano että Tuommonen on mulla suutupakka tuossa ja siihen lato ja sano että hän vielä motin ite kerto että hän vielä motin hän siihen sito paejanhelemoo ja hän vielä motin sunnilleen karsi sen jäläkeen niitä puita ja sittä lähti poes, että hevonen lähti viemään tuonne asemalle ja lisalameen lääkäriin. (Niilo, 1921.)

Työvuosien mukanaan tuomaa kokemusta ja osaamista arvostettiin.

Esimerkiksi uiton sujuminen vaati kokemuksen myötä tullutta tietoa ja myös nopeaa päätöksentekokykyä. Täytyi tietää, milloin purouitto oli aloitettava, jotta puut ehdittäisiin uittaa korkean veden aikaan; täytyi tietää, millaisiin paikkoihin puroissa ja koskissa saattoi syntyä ruuhkia ja yrittää ennaltaehkäistä niitä; täytyi tietää, mihin kohtaan järvessä lauttaa keluttaessa kannatti heittää ankkuri, jotta se ei olisi vajonnut savikkoon ja hidastanut työtä. Esimerkkejä on loputtomiin. Haastatteluni välittivät käsityksen, että aloittelevat savottalaiset niin metsässä kuin uittovesilläkin todella antoivat arvoa vanhempien savottalaisten ammattitaidolle ja pyrkivät ottamaan siitä oppia. Vääränlaiseen itseluottamukseen ei ollut varaa, koska loukkaantumisen tai kuoleman riski oli läsnä. Yksi haastateltavistani eli nuorena poikana tähtihetkeä, kun tuli valituksi keluveneeseen vanhojen tukkilaisten ohi. Mielihyvä tapahtuneesta paistoi kerronnasta läpi edelleen:

– Sekkii jäe mieleen, kolomekymmentäseehtemen kevväänä minä olin niikun kaheksantoesta vuojen vanaha, nin pittää siitä uittohommasta siihen jutella, niin tuota, oltiin siellä viertämässä, tuntihommoo, ja sitten paljo vanahempiäe niikun, jotka oel niinku ammattitukkiäesia, nin tuota sitten kun ne viertohommat suatiin päätökseen nin, Mäkisen Eeno, Kutsetin isoks Eenoks sanottiin, kun se oel iso mies, minun velj oelj Aemo ja minä ja se tuij kysymään, että lähetäänkö myö keltuammaan, niin minäkii sanon, että tottahan myö, kun semmonen kunnia, että sivvuun vanahat miehet, tukkiäeset, nin Aemo vielä mulle sano, että elä lähe, sinä et kestä sitä retkee. (Veikko, 1919.)

Tukkilaisia keluveneessä.

Nuoria poikia sijoitettiin ammattinsa hallitsevien vanhojen tukkilaisten mukaan. Uitossa oli jonkin verran miehiä, jotka eivät osallistuneet muuhun metsätyöhön ja päinvastoin. Vaikeaksi tiedettyihin töihin valittiin vanhat taitajat, joiden suorituksesta työnantajan ei tarvinnut olla huolissaan. Poikasia oli mukana helpommissa tehtävissä kannuksiaan hankkimassa. (Heikki, 1913.) Tietyt työtehtävät olivat niin vaativia, ettei aloittelijoilla ollut edes kuvitelmia, että he olisivat heti ryhtyneet tekemään niitä. Yksi haastateltavistani totesikin, etteihän nuorta poikaa voinut laittaa uitossa keulapuolelle, jossa oli vanhempia ja kokeneempia tekijöitä. Myös peräjoukossa, jonne sijoitettiin nuorempia uittajia, oli mukana vanha savottalainen varmistamassa, että asiat sujuvat oikein. (Eino, 1939.)

Ammattitaitoa, neuvokkuutta ja pärjäämistä arvostettiin, mutta mikään ei savotalla ollut niin vakavaa, ettei siitä olisi pystynyt laskemaan leikkiä. Tosin leikin takaakin kuultavat samat arvostukset kuin vakavasta kerronnasta: taitavuus, nopeus, työn loppuun saattaminen, olivat olosuhteet millaiset tahansa, periksiantamattomuus, individualismi ja halu välttää itse naurun

alaiseksi joutumista. Savottalaisten keskinäinen leikinlaskeminen oli siis osa sosiaalistamisprosessia ja kollektiivisen ideaaliminän muovaamista, joskin suurimmaksi osaksi ehkä tiedostamatonta.

Savottalaisten keskinäisessä kerronnassa saatettiin irrottaa naurut esimerkiksi toteamalla, että turhaan sitä lyö kirveellä jalkaansa, pyöräyttää vain kirveen terän toisin päin. Leuhkanoloiseksi määritelty savottalainen saattoi myös savottalaisten kesken vitsinä todeta, ettei hän tarvitse sahan piiden laitossa "kissaa" (apuväline), koska näkee paljaalla silmälläkin, onko kaikki kunnossa. (Huugo, 1918.)

Suurimmalla osalla haastateltavista historiallinen minä oli varsin pitkälle savottalaisen ihannetta vastaava. Reipas, lannistumaton, miehekäs mies, joka selvisi kovissakin olosuhteissa. Tunnistan heissä tukkilaiselokuvien sankarin, vilpittömän reilun kaverin, joka pistää asiat järjestykseen, jos jotakin epäkohtia ilmenee. Monelle heistä oli tyypillistä mainita, kuinka asiat nyt ovat erilailla kuin ennen – miehet eivät enää ole rautaa. Yksi haastateltavistani totesikin, että silloin lähdettiin kaikilla säillä, pakkasellakin, vaikka yhdenkin kerran pakkaneen oli niin ankara, että hevosen sieraimista juoksi verta päristellessä (Veijo, 1920). Toinen puolestaan totesi, ettei kotona käynti sadan kilometrin päässä muutaman viikon välein ollut ylivoimainen tehtävä. Matka pyyhkäistiin hevosella tunti per kymmenen kilometriä oli vesisade tai kova tuisku, joskin: "Monet laalut siinä kerkes laaloo" (Erkki, 1918).

Työnteko oli kilpailuakin

Työnjohtotehtävissä Savon lisäksi myös Kainuussa ollut haastateltavani kertoi, että savotalla oli miehiä, joille työnteko oli kilpailua, kun taas osa savottalaisista oli normaalitahdin pitäjiä. Hän muisteli, kuinka Kajaanin maalaiskunnassa mies lähti savotalta pois, koska toinen mies osoittautui häntä kovemaksi tekijäksi. Kova työnteko toi tietysti myös rahaa. (Johannes, 1918.) Kilpahenkiset tekijät

saattoivat sortua jopa epärehellisyyteen, jota muuten kavahdettiin. Oman määritelmänsä mukaan aina pärjäämään pyrkinyt haastateltavani kertoi ihmetelleensä, miten toinen parkkaaja sai enemmän aikaiseksi kuin hän itse. Keväällä paljastuikin, ettei tuo toinen ollut parkannut taapeliensa alimpia puita lainkaan. Haastateltavani oli helpottunut, koska kävi ilmi, ettei hän ollutkaan huonompi, siis hitaampi työntekijä. Samassa yhteydessä hän pystyi tekemään kilpailijalleen jalon teon pyytämällä työnjohtajalta, että huijaukseen sortunut "muuten hyvä mies" saisi jatkaa töitä. (Veikko, 1919.)

Kovaan työtahtiin tottunut ajomies oli sisäistänyt pärjäämisen ja nimenomaan omillaan toimeen tulemisen pakon niin vahvasti, että hetkellinenkin fyysinen heikkous ja pelko siitä, että yhteisön toinen jäsen on saattanut luulla, että kertoja on yrittänyt hyötyä hänen kustannuksellaan, ovat jääneet vaivaamaan hänen mieltään vuosikymmeniksi:

- Minä että jospa se siihen männessä asettuu, mulla ee ennen ollu eekä mittää lääkkeetä, niinhän minä piäsin sinne rantaan ja ni se ee vielä asettunna ni sitten vinkkasin se oel Pielaveelta laanimiehenä joku jätkä että tule purkamaan kuorma ja se purki sen. Minun piti puottoo sittä kun se loppumatka oel niin huonoo puolkymmentä tukkia poekkeen että piäsin sinne perille ja sitten rupesin siinä niitä köysiä vyyhteemään ja silloel kiire jo toesten hevosten luokse sillä minä niitä köösiä hiljalleen vyyhtesin siinä nin siinä yks kaks sittä selevis.
- PP: Tahisti oekeen?
- Nii tahisti oekeen ja minä kävin sittä hakemassa ne tukit mitkä joovun puottamaan välillä ja sitä vielä ajattelin että kun minä en sen jäläkeen suana sitä miestä kohatakkaa että jos se aattel että minä pinnatessa teen sen homman, mutta en tiijä kerkeskö se huomioeja sen, että minä sittä kävin ne tukit hakemassa sieltä. (Veikko, 1919.)

Kilpahenkisyydenkin taustalla olivat elämän realiteetit. Kyse oli siitä, että toimeentulo oli kiinni omasta jaksamisesta. Jos savottalainen tunsu jaksavansa ja sai vielä muiden ihailua osakseen, mikään ei estänyt häntä tekemästä suurta työmäärää. Silti asiaan saatettiin muistelukerronnassa suhtautua ikään kuin kyse olisi jostakin muusta; leikkimielisestä kilpailusta, metsän avainten hallussapidosta. Savottalaisen maailmankuva ei ollut välttämättä aina ja kaikkien osalta mitenkään synkkä tai toivoton, vaan elämäntilanne otettiin olemassa olevana tosiasiana, jota oli mahdollista keventää yhteisön keskinäisellä kanssakäymisellä:

– P: No sitä pimmeellä uamusilla lähettiin jo ja se oel tinka että kuka sinne ensimmäesenä jootuu. Tosijaa kilipoja ja tuassiisa iltasilla, että kellekkä ne metän avvaemet jiäp. (Naurua.) Toeset pitempään ol, eehän siinä mittää miäree ollu, saehan sieltä itekukkii lähtee millä aekoo poekkeen, kun se urakkahommoo nin. Eehän sillä kyllä miäree, kun se ee niinkun tuntipalakalla eekä päeväpalakka kunse eejollu kunse pölökkypalakka siellä. Sieltä jos aekase lähti, sitä vähemp hankki. Ku ol pitempään, sitä enemmän.

– V: Ne vuan reestasivat (= yrittivät) olla ihan pimmeeseen.

– P: Ja siellähän täyty olla pakosta, se ee elätä ne oel niin huonoja ne hommat siihen aekaan. Että silleeoes elännä jos ee tehnä pitkee päevee. (Paavo, 1909; Viljo, 1911.)

Sekä hakkuu- että ajopuolella työskennellyt savottalainen valaisi, että toisille määritelmä hyvä työntekijä tarkoitti hyvän jäljen tekemistä, toisilla taas suurta työmäärää (Eino, 1925). Kyky tehdä paljon työtä nosti itsetuntoa ja kasvatti ammattilypeyttä. Suuren työmäärän tekemiseenkin oli eri motiiveja; toiset halusivat yksinkertaisesti olla tehokkaampia kuin muut esimerkiksi hakkuumiehinä, toiset pyrkivät parempiin ansioihin hyvän työkykynsä avulla. Kaiken takana oli kuitenkin tietoisuus, että "hyvä työmies piäsi jälilleen" eli pestatuksi savottaan aikoina, jolloin kaikille ei riittänyt työtä (Tauno, 1926.)

Haastateltavani, joka totesi luonteestaan johtuvaksi, että hänen työmääränsä täytyi olla isompi kuin muilla, ideaaliminä on suorittava, paljon jaksava mies. Hänen historiallinen minänsä vastaa pitkälti tuota ideaaliminää. Hän kertoi olleensa jo kolmetoistavuotiaana erittäin nopea ja taitava, aikuiseen mieheen verrattava parkkaaja, "mato siinä kuorimisessa". (Eino, 1939.) Hyvin samanlaisen ideaali- ja historiallisen minän paljasti edellistä 20 vanhemman haastateltavan kerronta. Hän hankki sodan jälkeen kaksi tehopakkausta viikossa tekemällä tietyt rajat ylittävän mottimäärän propsia ja halkoja. Nykyisen vaimonsa luona tämän silloisessa opiskelupaikassa käydessään hän menetti kaksi arkipäivää ja otti ne kiinni seuraavalla viikolla, jottei olisi menettänyt tehopakkauksiaan. (Veikko, 1919.) Hän luonnehti kerronnassaan tapahtumasarjaa, johon sisältyy myös hänen isänsä etsintäreissu pimeässä metsässä, kuitenkin mukavaksi, humoristisia piirteitä sisältäväksi tapaukseksi (Veikko, 1919), kun taas edellinen haastateltava koki riemua itse tekemisestä, taitamisesta ja jaksamisesta (Eino, 1939). Kovan työmiehenkin sankaruus perustui silti taitoon. Jos joku oli sekä taitava että fyysisesti vahva, oltiin lähellä

ihannetta. Suuriin urakoihin pystyneitä savottalaisia muisteltiin osittain nostalgisoiden, osittain sarkastisestikin. Myös kateus pilkahti:

– V: Olluse Nieminen hirveen iso ukko se kortteeria ol Niemessä, sen ties sen ennennii se sano että ol se mahoton ukko se toellaennii kahen litran kaahan sipulti sitä läskiä aena ja sittä jos sitä jäe tähteeks, ryyppäs sen ja sittä lähti mehtään ja isä sano, että kun hän sitä hiihtel siellä nin tuota koko korpi niinol usmalavalla se ukon kohalla sillä ol tuota pitkässä kepissä se petkel ja sano että se keskelle nelosta (= määrämittainen runko) rupes ja siitä kahakätteen luikuttel, ee se mittää pahhoo työtä, joka on riski mies nin kyllä sitä tehä suattaa.

– P: Kyllä oekeen hommeenen korpinäre nin koholla sitä keekakehteloo, kun sitä.

– V: Sillon kun see männy kun tuon verran kertalyönnillä (– P: Eehän se kun ihan jlässä.) Tyvipuoleen kun ihan jlässä. (Paavo, 1909; Viljo, 1911.)

Vaikka savotan ihanne oli taitava, hyvä työmies, toisten mielestä liian hyvin pärjännyttä ei katseltu hyvällä silmällä. Mutta pulmatilanteista savottalaisen ideaalityyppiin hyvin sopinut mies selvisi väkivallalla uhkaamalla. Se oli sallittua – osa miehistä käyttäytymiskoodistoa. Seuraavan sitaatin päätteeksi haastateltavani mainitsi, että muuten hänen isänsä oli hyvin sopuisa mies.

– --- ne oel tuosta Laineen metästä ajanna sinne Koevuveen ja siitähän tulloo kae yli kymmenen kilometriä ja sittä sielloilj ollu tältä Vesannolta viijen hevosen porukka ja tuota siinä oel sittä niin käännä että se Mäkelä oel ollu työnjohtajana ja sillä oel ollu sittä se koko metän paras mehtä joka oel annettu palstoeks Mäkelä ee suostunna ajamaa, Koskinen ollu se piäherra nin se oel sanonna isälle että ruppee sinä ajamaan kun siltoel loppunna palsta sano ninhän hän rupes, ne vesantolaeset oel sen piältä uhkaelemmaa niin Niemis-mökki siinä Löötojärven takana nin se oel ruenna emäntä siinä ne oel kahvilla käännä päevällä piähän varas niillä on niin kovat uhkaakset niin hän piäs sinne laaniin ja ne viijen hevosen porukka ja lähtöö kaekki tulemaa kangit olalla ja sano hän sieppas tukin ja sen kansa pyörähti nin sillon ne kiänty poes. (Naurua.) (Veikko, 1919.)

Savottalaisten kerronta oli pitkälti myös ns. voittajien kerrontaa. Kertomukset olivat yleensä ottaen selviytymistarinoita, mutta sen lisäksi esiin nousivat voitot; erityisesti voitot olosuhteista. Savottalaisten käsite pärjääminen tarkoitti toimeen tulemista, sitä, että tili oli suurempi kuin välttämättömiin elinkustannuksiin menevä rahasumma. Savotan voittajia olivat ne, joilla oli rahaa kotiin vietäväksi. Hyvinä vuosina voittajia saattoi olla suuri osa savottalaisista ja häviäjien kastissa vain aivan poikokset ja jo vanhusikään

ehtineet miehet. Seuraava näyte kertoo paitsi itsensä savottalaisena edellisten tapaan suorittavana ja jaksavana näkevästä miehestä myös siitä, miten hyvin yhteen toimiva ryhmä varmisti kaikkien ryhmään kuuluvien toimeentulon, pärjäämisen:

- Paras saavutus oel sillon, kun se Taskisen savotassa oltiin, nin 105 kappaletta tukkia ajon yhtenä päivänä jokivarteen.
- Se on ihan iso määrä.
- Se on niin iso määrä, että sitä vähä haamuna piti, van tuota oel, se Laine-veljessarja oel kokonaan kun se alako se savotta loppua, nin kokonaan siinä käättössä, meetä oel kaks miestä aena rannassa mukana ja tuota neljä miestä oel aena kuormanteossa, kaks puoleltaan. Että siinä joskus sattu, siinä hankki, kun oel tuota kappaletaksa sinä aekana tukinajusta. Se oel sinä aekana kun sanotaan semmonen 150–200 markkoo hevostmiehelle päiväpalakka. Ja se oel semmonen normaali, että sillä jo pärjäs. (Kalle, 1923.)

Tukkilaiset muistelivat uittoon liittyvää valvomista kukin oman persoonansa mukaisesti, vaikka kaikkia yhdistää tietynlainen ajatus sankaruudesta; jaksettiin valvoa. Vain yksi haastateltava kertoi, ettei uittoon liittyvä valvominen käynyt hänen pirtaansa, vaan hän teki mieluummin muista töitä, pienempipalkkaiakin, kunhan sai vain tehdä säännöllistä työtä ja nukkua yönsä (Eino, 1925). Muut uitossa olleet haastateltavat antoivat ymmärtää, että he ovat loppujen lopuksi lähteneet periaatteessa mielellään uittoon, ansaitsihan siellä esimerkiksi paremmin kuin muissa saman ajankohdan töissä, vaikka he kertovatkin väsymyksestä, kylmyydestä ja kosteudesta.

Vanhimmat haastateltavani, haastatteluhetkellä naapuruksina asuneet miehet, kertovat huumorin välityksellä näkemyksensä savotan olosuhteissa pärjänneistä miehistä. Heidän kuvansa taitavasta miehestä oli hyvinkin viisto verrattuna muiden kerrontaan, mutta samasta asiasta oli lopulta kysymys. Heidän käymänsä diskurssi lienee ollut merkityksellistä jonkinasteisena terapiana. Yhteistä kokemusta oli käyty läpi ei vain tässä haastattelussa, vaan usein muulloinkin, ja huumori oli auttanut näkemään raskaat kokemukset kevyemmästä näkökulmasta. Kerronnan tyyli oli hioutunut yhteisten muistelukertojen myötä. Välillä he intoutuvat selvään liioitteluun toistensa ja hämmästyneenä kuuntelevan haastattelijan innostamina ja he ilmeisesti

tarvitsivat omaa reaalinäkönsä vahvistaakseen tämän liioittelun. He halusivat olla oman elämänsä sankareita. Heidän kerrontansa uiton aikaisesta yhtäjaksoisesta valvomisesta muistuttaa jo tukkialisuuden parodiaa:

- P: Huoneeseen kun tul ni seenähirret silimissä juoks ja lattiapalakit, sitä pit valavoo niin paljo.
- PN: Jaa. Kuinka pitkään, montako vuorokaatta?
- P: Viikkokaasia.
- PN: Viikkokaasia, eekä suana yhään unta?
- P: No ee suana se ol hyvin salloo jos pikkusen sae nii ja ee muuta kun yötä pävee. Van siinä aena kun yön ja päivän tek siinä jäe vähä paremmin sitä rahhoo.
-
- PN: Oelkos niitä minkääläesia konstia pysyä herreellä sittä? Kun väkisellä kerta pit valavoo nin?
- P: No sitä pit koetella, kun pomo tul se noetu hirveesti: "Tiälläkö perkele muataan?"
- V: ....
- P: Tiälläkö muataan. (Naurua.) Jumalaate katella vaekka millä että tuota pittee silimät kiinni ja se pelotti että se polttotilin antaa.
- V: Niinpä tietennii. Tultikulla vielä pönkittee, että suap silimän aak. (Naurua.) (Paavo, 1909; Viljo, 1911.)

Vaikka asia ei haastatteluissa mitenkään erityisesti noussut esille, ajomiehen status savotassa oli hieman korkeampi kuin hakkuumiehen, lähinnä siksi, että ajamalla pääsi parempiin ansioihin kuin kaatamalla. Ajomiehet jaettiin haastatteluissa kahteen ryhmään – ja jälleen niin, että keskittien kulkijat jäivät mainitsematta. Arvostettuja eli ajomiehen ideaaliminää vastaavia olivat ne ajomiehet, jotka pystyivät pitämään hevosen, valjaat ja reet hyvässä kunnossa, kummasteltuja taas ne, joiden hevonen oli nälkäräjällä joko köyhyyden, välinpitämättömyyden tai osaamattomuuden takia:

- Sen mukkaanhan sitä oel hevosta ja hevosvärkkiä kun oli miestä. Että toesilla niitä oli huonoja oli hevoset ja huonot oli vehkeet ja kaikke ee ollu niin joka paekkaan pystyviä että eekä nuin välitetty niistä hevosvehkeestä, eekä osanna korjata niitä eekä ymmärtännä niihin piälle, niitä oel huonoja sittä vehkeet. Samahan se oli hevoshoetokii, samalla tavalla. Toesilla oli hyvät hevoset ja hyvässä kunnossa ja toesilla ne oli huonoja. Huonoja ne hevosettii. Lyyheeviä ja pattisia ja voe tavaton että oli kurjia kurjia oli nähtäviä hevosettii. (Tauno, 1926.)

Haastatteluissa tuli esiin ajatus, etteihän huonolla hevosella hankkinutkaan, joskin myös sääliteltiin huonolla hoidolla olleita hevosia. Hevosten pitäminen nälässä ja ajattaminen henkihieveriin tai jopa kuoliaaksi liian suurilla kuormilla ja lyömällä ei ollut savotassa mikään tuntematon asia. Tiedettiin ajomiehet, joilla oli tapana ostaa ajon alussa aina uusi hevonen ja ajaa se talven aikana jopa niin huonoon kuntoon, että se menehtyi. (Paavo, 1909; Viljo, 1911.) Syyksi hevosen huonoon kohteluun mainitaan halu säästää rahaa (Eino, 1939; Erkki, 1918.) Hevostaan huonosti kohdelleille hevonen ilmeisesti oli nimenomaan ansioväline, ei luontokappale, jota kohtaan hänellä olisi ollut velvollisuuksia.

– Kyllä siellä olj vanahojakkii (hevosia) ja sitte toeset huonosti ruokkii niitä hevosia, että ne siinä ruuassa pihisti, että enempi suavat rahhaa savotasta. Että paljon olj, mutta ei se taho se, joka ei raski antoo kerta hevoselle ruokaa, niin ei se sitte taho hankkiakkaa semmonen. Se on semmosta. (Eino, 1939.)

Hevosensa räökkääjiin ei suhtauduttu aivan välinpitämättömästi, joskin haastatteluissa maininnat eläinten huonosta kohtelusta olivat varsin fatalistisen oloisia. Savotassa ajateltiin, että jokainen huolehtii omista asioistaan. Tiedettiin, mitä tapahtui, mutta kaikkeen ei pystynyt puuttumaan, koska kyse oli itse kunkin toimeentulosta. Yksi haastateltavistani, jonka sekä ideaali- että historiallisen minän voisi määritellä taitavaksi hevosmieheksi, kertoi jonkinasteista myötätuntoa tuntien, mutta toisaalta myös paheksuen ja siksi yksityiskohtia viljellen "tarkaksi", toisin sanoen nuukaksi luokittelemansa naapurin huonosti päättyvästä ajomiespestistä. Naapuri ei raaskinut syöttää hevostaan, joten se ei jaksanut vetää kuormia kunnolla. Kerran kuorma mm. jäi kiinni keskelle tietä, jolloin perästä tulijat purkivat kuorman ja siirsivät reen syrjään, jotta pääsivät nopeasti ohi. Lopulta naapuri jätti nälkiintyneen hevonsensa savottaan ja palasi itse kotiin. Toiset savottalaiset ruokkivat hevosta ja lähettivät sen junassa kotipitäjään. Omistaja ei tullut sitä hakemaan, joten sen nouti omistajan isä. Omistaja ajoi hevosen takaisin kylälle kaupan puomiin. Siinä sen näki hevosen entinen omistaja, joka ilmoitti asiasta poliisille. Seurasi käräjäjuttu sekä sakot ja kolmen kuukauden ajokielto eläinräökkäyksestä. (Erkki, 1918.) Hevostaan huonosti kohdelleen ajomiehen ansiomahdollisuudet siis kaventuivat entisestään.

Talvisavottalaisia vuonna 1956 tai 1957. Huomaa moottorisaha toisena oikealta olevan nuoren miehen esittelemänä.

Ajomiehen taitavuutta kuvasi se, miten hän osasi käsitellä hevostaan. Hevosestaan hyvää huolta pitävää ja hevosen käsittelyssä osaavaa ajomiestä kutsuttiin hevosmieheksi. Hevosmies on ajomiehen ihannetyyppi. Taitava ajon suunnittelija ja toteuttaja oli hyvä ajomies, mutta hevosmiehen kategoriaan nousi vasta osoittamalla taitonsa toisten ajamana hankaliltakin vaikuttavien hevosten käsittelijänä. Olipa hevonen millainen tahansa, se sai ”suitsimiehen”, mutta hyvä hevosmies osasi myös valita hevosen, joka oli niin hyvä ja voimakas, ettei kuormaa tarvinnut työntää (Erkki, 1918; Veijo, 1920).

Ajomiehen oli hyvä olla hevosmies myös ajossa. Tukkikuorman ajaminen ei ollut riskitöntä. Haastatteluissa tuli vastaan joitakin muisteluksia tilanteista, jossa kuorman yllättävä kaatuminen on ollut viedä hengen tai aiheuttaa vakavan ruumiinvamman. Suurin riski isoa kuormaa ajavalle olivat ylämäet. Jos hevonen joutui syystä tai toisesta pysähtymään ylämäkeen, reki alkoi yleensä liukua taaksepäin eikä hevonen pystynyt sitä jarruttamaan. Seurauksena oli vaaratilanne sekä ajomiehelle että hevoselle. Seuraavassa kertomuksessa haastateltavani käskyttää vastamäessä edellä hitaasti ajanutta ajomiestä

lyömään hevostaan, jotta hänen oma hevosensa ei olisi joutunut seisahtumaan vakavin seurauksin:

– Ja se ruukattiin sittä kytätä siinä että että varmasti siinä eijjoo hittaampia hevosia eessä mänössä siinä rintessä ja minä katoen sittä sitä ja siinoel vähä mutkoo siinä mäenpiällä ja siinä mutkassa iso kivi ol ja siellol yhellä ukolla semmonen musta hevonen ol ja semmonen tuhrus ukko ol ja oekeen hias se hevosen piru ol ja minä en kun se kiv suojas, minä en nähny sitä nuivoomista, sitä ukkoo kun se ol mänössä siellä ihan mäenpiällä sen hevosen kansa isolla kuormalla. Ja minä löösäsin tulemaan ja sekun justiin pahemmassa nikamassa sittä tavotti siinä mäenpiällä sen ukon ja see paljo etteenpäen, näätti että see liiku paljo yhtään ja ee passanna seesottoo, sen jos oes seesottanna siihen, se oes ruenna ryöstämään taaksepäen sitä kuormoo. Van kun terävässä kengässä ol se ruuna ol hyvävetonen, nin se ee muuta kun silipareet lenti siitä jätikkäästä kun tyhjee haro niillä etusillaan ja takasillaan ja minä noejun ukolle niin paljo sille ukolle että lyö sitä hevosta ja aja nin niin se sae sen usutettua mäen piälle. (Taavetti, 1920.)

Haastateltavani kertoivat, ettei savotta-ansioiden suuruutta mielellään kerrottu muille; osittain siksi, ettei parempaa tiliä olisi kadehdittu, osittain siksi, että kukin oli vastuussa itsestään eikä asia muille kuulunut (Veijo, 1920). Savotan ajomies kertoi asian niin, että tili piti maksaa iäkkäälle hakkuumiehelle salaa, koska tämä taitavuutensa ansiosta päihitti pokasahalla sahaten nuoret justeerimiehet. Sama iäkäs hakkuumies oli kadehdittavana myös suuressa savotassa, kun hän jälleen teki parempaa tulosta kuin nuoremmat kollegat. Ajomies oli hakkuumieheensä tyytyväinen, koska ”tukki pyöri nopeasti tienvarteen”. (Erkki, 1918.) Vaikka savottalaisilla tuntui olleen hyvinkin vahva yhteishenki, samalla he olivat hyvin tietoisia omasta reviiiristään, josta pidettiin kiinni. Se koski yhtä hyvin tiliä kuin sitä, ettei toisen paikalle menty istumaan tai nukkumaan eikä toisen omaisuuteen koskettu. Kasööri maksoi tilin yleensä kämppien ns. terävässä päässä ja yhdelle työryhmälle kerrallaan, jottei tilin suuruus leviäisi muiden tietoon. Joskus epäiltiin, että jollekin ryhmälle, työnjohtajan suosikeille, maksetaan enemmän kuin muille. (Huugo, 1918.)

Jyrki Pöysä on todennut oman aineistonsa perusteella, että savottalaisilla oli kovasta työnteosta noussut itsellisyyden tunne, joka ei suvainnut minkäänlaista toisen yläpuolelle asettumista, ei savottalaisten omassa joukossakaan (Pöysä 1997, 241). Siksi myös työnjohtoportaan suhtauduttiin ilmeisen

arastelemattomasti, vaikka aiheettomasti ei omaa työpaikkaa riskeerattukaan. Kun työntekijä tiesi, että hän oli näkemyksessään oikeassa, hän saattoi asettaa työnjohtajan auktoriteetin kyseenalaiseksi. Pinon mittaaminen oli yleensä tilanne, jossa työnjohtajan edustajalle ja työntekijälle tuli riitaa. Työnjohtaja ajatteli firman etua, työntekijä omaansa eikä kompromissia tahtonut löytyä, vaikka pelisäännöt olivat selvillä. Seuraava näyte keskustelusta työnjohtajan kanssa kertoo haastateltavan historiallisen minän olevan oikeudenmukaisuuteen pyrkivän ja oikeuksistaan kiinnipitävän:

– --- ja tuota sinne tuli se työnjohtaja ja sano että nytpä satut paekalle, mitataan tämä pino, minä sanon että joo mitataan vaen että on tiällä enemmännii. Sano että ota sinä tuo keppi, no minä otan. Ja minä pistin siihen pinon pohjalle sen kepin, rupesin ojentamaan, sano että ee, elä paa siihen, paa tuohon. Siinä oli tuota, kun pöllit oli näen vierekkäen, no sittä oli semmonen väli, siihen ee ennee sopinna, siinä oli peällä pikkunen pölli, ja se tuli viitisen senttiä ylemmä, sano että tuohon se pittää panna, minä hyppäsin pystyy ja minähän minä sanoen että tiijätkö sinä että minä oon hien ja veren kansa tuolta kymmenen kilometrin piästä veetty ja sinä meenoot varastee tässä heti. Ajatella se yks pölli siinä teki, kun eehän niitä sua pohjookaa, kun lontraatuu vähä pohja, siihen ee suana, sopinna minkäänlaesta semmosta kokonaesena niin se se pikkunen aakko siihen ni vetäse SIIHEN! Minä, että en vetäse. Minä siinä sille vähä sipatin ja käätin vähä voemasanoja, sano että elä hermostu pistetään tupakaks. Minä sanoen että pannaan tupakaks mutta rehellisesti kyllä mitataan suat uskoo, että nyt et varasta, ja piti rueta kulukemaan keppi siihen mihinkä minä sen panin, se usko, minä sanoen että minä jos oesin kieryyvellä minä sen ymmärtäesin, mutta tässä pittää pittee puoliaasa ja puhua suusa puhtaaks. (Tauno, 1926.)

Lähes kaikki haastateltavani väistämättä ja oma-aloitteisesti mainitsivat ns. pirunkorttelin, ylimitan, jonka firmat vaativat pinoihin sekä metsässä että uittopuron varrella tavaran kuivumisen takia. Ylimittaa saattoi tulla siis samoille puille jopa kaksikertaisesti. Kun savottalaisten hyvinkin epäreiluna kokeman ylimitan vaatimuksesta sitten luovuttiin, he kokivat sen jopa jonkinlaisena voittona, kuten kertoo seuraava näyte:

– Siinä oli se napula siinä kaksmetrisen kepin päässä se viis senttiä nin minä kysyn siltä työnjohtajalta että mitä varten tuo on nin se sano että se on sitä vasten, että jos siellä on jäätä, sen oel vaekee luopua siitä ylimesta vaekee luopua. Minä otin Reisevihti kirveen ja panin siihen puihe päälle ja minä nappasin poes sen ja sanoen että nyt ee ennee

sotaverroo, että sota on käyty ja pirunkortteli eijjoo ennee voemassa että tuota. (Niilo, 1921.)

Haastateltavani toivat esille sen aikaisen turhan tarkkuuden työn laadun suhteen. Suurin osa mainitsi sen vain faktana ja lisäsi ehkä esimerkkinä hokeman, ettei propsiin saanut jäädä parkattaessa ”ruskeeta russakan vertoo”, mutta yksi haastateltavistani konkretisoi asian kertomalla, miten joutui hakemaan hevosella rimpisuolla olleet kaksi tukkia, koska kaikki merkitty ja kaadettu puutavara piti saada pois palstalta ja koska hän oli jo huomannut työn jälkeä tarkkailemassa käyneiden työnjohtajien jättämiä latuja myös omalla hankalalla palstallaan:

– --- Van se hevonenii se männä veevas, kyllä se poloveesa myöten sinne paenu, van se ole siitä hyvä että se ole hiekkapohjanen suo nin siinä eijjollu kun semmonen seehtemenkymmentä kaheksankymmentä senttiä sitä suota. Nin se urri, urri männä ja sittä se pit sillä laella kiäntee se hevonen että aesasta piästee se reki poes ja käsissä kiäntee ne reet. Ja sittä sinne puun kuppeelle ja panna sittä se ne tukit se kaks tukkia niihin rekkeen narulla ja sittä se hevonen kiäntee siihen ja suaha ja sittä se tuas lähti urrimaan kovalle mualle ja niin nekkii puut suatiin. (Naurua) Voe ihme! (Taavetti, 1920.)

Savottalaisilla oli omanarvon tuntoa, joka johtui siitä, että he olivat tietoisia sekä kyvystään selviytyä, ”pärijätä”, kovaa työtä tekemällä että ammattitaidostaan, mutta myös siitä, että savottayhteisö oli varsin tiivis individualistisesta elämänasenteesta huolimatta. Silti oma asema saatettiin nähdä myös varsin kohtalonomaisena, ennalta määrätynä. Ei ollut muuta mahdollisuutta. Oli tehtävä sitä työtä, oltava vain jätkä. Haastateltavani, jonka ideaaliminän voi määrittellä kaupunkilaismenestyjäksi, historiallisen minän riskejä ottamattomaksi paikalleen jääjäksi ja reaalinän oman yhteisönsä huipulle selvinneeksi, määritteli savottalaisten tunteneen itsensä pohjamudaksi. Hän tulkitsi Reino Helismaan *Kaksi vanhaa tukkijätkää* -laulun sanoja kuin nekin vahvistaisivat hänen käsitystään, ettei savottalaisilla ollut vaihtoehtoja:

– Ihan niinku se se *Kaksi vanhaa tukkijätkää* nii minä kuuntelen sen kyllä, mulla ee oo juur niin kiirettä, minä kuuntelen. ”Jätkää, ei mitään muuta.” Ja kyllä siellä kaet enimmäkseen oli se käsitys. (Huugo, 1918.)

Savottalainen arvosti ahkeraa naista

Savottayhteisössä työskennelleen naisen ideaaliminä oli pitkälti samanlainen kuin miehenkin: piti olla työteliäs, kaikkialle ehtivä ja jaksava, neuvokas ja palveleva. Keittoa, leipää ja kahvia kortteeritalojen naiset möivät sekä talvi- ja kesäsavottalaisille että tukkilaisille ja saivat siten rahaa talouteen, mutta naiset tekivät paljon savottalaisten hyväksi aivan ilmaiseksikin. Kortteeritalojen naisväki muisti savottalaisten oleskelun ja heidän palvelemisensa talon muiden töiden keskellä kaoottisena aikana. Lastenhoidon lisäksi lehmät oli hoidettava ja lypsettävä, vesi kannettava käsin, pyykki pestävä ilman koneita ja sen ohessa vastattava kymmenien miesten ruokahuollosta. Muistoista välittyi kuva kiireestä, jatkuvasta työn tekemisestä ilman hengähdystaukoja ja väsymyksestä, koska uni jäi vuorokaudessa muutamaan tuntiin. Varsinkin tukkilaisten oleskeluaika oli raskasta, koska he tekivät työtä ympäri vuorokauden ja olivat toivomassa mm. kahvittelua myös öisin. Aamulla herätys oli naisilla puolestaan aikainen, koska oli noustava tekemään savottalaisille leipää. (Saimi, 1920.)

Sen ajan mukainen pyykinpesu talvisaikaan oli jo itsessään raskasta, mutta ne naiset, jotka ottivat tehtäväkseen savottalaisten pyykinpesun, ottivat itselleen valtavan urakan. Kortteeritalon emäntänä ollut nuorena tyttöä auttanut nainen kertoi ihmetellen ja kauhistellen, miten raskasta työtä silloin jouduttiin tekemään. Hän viittasi sisarensa varhaisen kuoleman johtuneen liian kovasta työnteosta. Ns. ruokamiehiä talossa oli toistakymmentä ja heille emäntä sisarineen pesi myös vaatteet ulkosalla säästä riippumatta. Vaatteet kiehutettiin muuripadassa, jonka jälkeen muuri puhdistettiin ja siinä lämmitettiin huuhevettä. Huuhdottavia vaatteita survottiin kepillä ja sitten ne väännettiin käsin kuiviksi. Kesäisin emäntä sisarineen teki savottalaisten käyttöön saunavastat, kymmeniä, jopa satoja pareja. (Olga, 1912.)

Joidenkin kortteeritalojen emäntien työtä savottalaisten hyvinvoinnin eteen voi luonnehtia jopa uhrautuvaksi, vaikka aikaa vievän työnteon motiivina esimerkiksi seuraavassa mökkänäntekokertomuksessa oli saada kodin

ympäristö pysymään siistinä. Kertoja sääliitteli sisartaan, mutta yhtä hyvin savottalaisia, jotka joutuivat elämään huonoissa olosuhteissa:

– Kuulehan sittä se minun sisko kun se oel uuttera immeenen, nekun ensmäeseltä kulettivat näetä olokoa siltään, näetä ruisolokia, sinne vuoteeks, nin se sano, että tuo homma pittää loppua, että kun on pihamua ja porstua ja kaekki tuomosessa olen siivossa, ja kun ne osti hirveesti niitä jaahoja, kun tehtiin kaks kertoo päevässä leepee, vehnasta (=vehnäspitkoja) tehtiin, ja tuota niitä tuij niitä jaahosäkkiä niitä kuoria, ee mittää muuta kun niitä kopisteltiin vuan, ee talavella ruettu pesemään, see loma-aekonaan see mittää muuta kun se ompel niistä neljä säkkiä pan aena tek mökkänän, nii ja ruisolokia kun oel nin se pan olet ja ompeli kiinni. Nii, että ne oel siistiä sittä nin kulettoo mökkänät. No nekun kevväällä lähti ne savottalaeset, nin se raakka tyhjenti ne mökkänät ja pes ne kuoret ja tuas uuvestaan täätti ne ja se oel iso oel tuo karjalato, sinne se lato niitä piällekkäen hirveesti, nii, sieltä saevat hakkee mökkänät alleen. Sitä kun savottalaesella ee ollu sittä kun se märkä lyyssi. (Olga, 1912.)

Työnjohtoportaan ruokataloudesta huolehtiminen saattoi tuoda perheen arkeen tuulahduksen ulkopuolisesta maailmasta. Kanssakäyminen väliaikaisesti paikkakunnalla viipyvien kaupunkilaisten kanssa toi vaihtelua arkeen. Kesäisin erilaisia työurakoita tekemään saapuneita virkamiehiä majoittaneen talon emännällä oli varaa laskea leikkiä kaupunkilaisrouvan epävarmuudelle maalaisruoan suhteen, kuten tytär muisteli. Insinöörinrouvan hyvälle tuoksuva voide oli samoin jäänyt haastateltavan mieleen unohtumattomaksi yksityiskohdaksi lapsuuden kesiltä, kun hänen kerrontansa muuten seurasi yleisellä tasolla vuodesta toiseen toistuvia rutiineja. Hän kiteytti lapsuutensa näihin kesäisiin muistoihin:

– Ja sitten jäätiin odottamaan kun sitten kesällä oli suurin piirteen joka kesä oli talon ruuvassa olevia insinöörejä metsänlohkoja, jotka lohko täällä Järvenpäässä ojitussuunnitteli joeta kaikenlaesia ne oli sitten kesällä ja ne nukku sitten aitassa ja sillä laella ja ne oli ruuassa, olipa jopa semmosiakkii että ykskin insinööri oli nuori pari nin rouvasa tuo mukanaan. Toi mukanaan ja hän halus että kaikki ruoka pitää olla semmosta mitä me omassa käytössä käytetään. No äiti kun oli oikeen tuommonen leikkisä ja vitsikäs tuota nin se rouva aina kysy että mitä tämä on nin siellä oli pottukolikkaa ja maetovelliä ja tuuvinkia ja tämmösiä nimityksiähän ja kokkelipiimää, välillä tuli kysymään se roova että mitenkä tämä syvvään, no eehän siinä muuta kun lusikalla pistetään suuhun. Ja sillon, sillon kon tämä viipurlaenen insinöörinrouva meillä oli ja hän vei sittä opetti minut uimaan, sitten hän voetel minut oli semmonen ihmeellinen voeje joka haes hirmusen hyvälle ja se

oli ihme mitä. Se oli Niveaa. (Naurua.) Se oli Niveaa. Semmonen oli se lapsuus. (Eeva, 1925.)

Naisen mukanaolo itse savottatöissäkään ei ollut aivan poikkeuksellista. Jos perheessä ei ollut työikäisiä poikia, vaimo tai tytär oli miehen mukana savotassa ja teki voimiensa mukaan samaa työtä kuin miehet ja pojatkin. Hanketta vaimot saivat kotonaan laittamansa ruoan ja kahvin lisäksi ns. kahvikokkeina metsätyömaan liepeillä tai uittopuron varrella. Myös kahvikokkeina ollessaan naiset saattoivat lisäksi osallistua metsätöihin miehensä apuna. Joku voi hankkia lisäänsioita esimerkiksi järjestämällä kahvituksen pitkän ajomatkan varteen, kuten seuraavassa sitaatissa kerrotaan. Kertoja piti lapsena näkemiään kokemuksia ainutlaatuisina nykyelämään verrattuna:

– Ja tuossakii Piikamäen tuolla puolen siinä Vahtisuon reonassa nin sielläkii aena talaviajut oel siellä kun Sukevalle ajovat, pitkät ajut, matkat olivat nin ne savottalaeset kahvit joe siinä. Sinne tekivät semmosen niinkun lappalaeskota puista, riuista tällä tavalla ja havuista ja mummu oel siinä kahvinkeetossa ja minä olin mummun kaverina siellä sittä aena päivät, pikkupenska, en ollu koolussa vielä sillon. Että ee niitä kaekilla tämmösiä, monenkaan elämässä oo tämmösiä näkyjä. (Taimi, 1923.)

Nainen kuului savottalaisen maailmaan, vaikka savottayhteisö oli miehinen. Yläsavolainen savottalainen oli nimenomaan sitoutunut metsätyöntekijä; yleensä perheellinen mies, joka kävi kotonaan joka toinen viikko ja oli savotassa hankkiakseen perheelleen elatuksen ja ehkä siirtyäkseen pikku hiljaa kokonaan pien- tai maanviljelijäksi, ei kuluttaakseen rahansa luppoaikana huvituksiin. Jos nainen olikin savotan kerronnassa ainoa asia, josta oltiin yhtä mieltä ja siinä mielessä vaaraton puheenaihe, ja vaikka jutut ja laulut olivat nykysanastolla määriteltynä raa'an seksistisiä, haastateltavien kerronnasta tulee mielikuva, että todellisuudessa, tai ainakin haastatteluhetken todellisuudessa, savottalaiset arvostivat naista, ainakin jos hän oli ideaaliminän mukainen – ahkera, palvelualtis, miehen arkielämää helpottava ja yhden haastateltavani antaman määritelmän mukaan "tosi-ihminen" (Kalle, 1923), olipa sitten kyseessä puoliso, äiti, kortteeritalon emäntä tai kämppäemäntä:

– Nii. Ja tuota paljo kun oli miehiä ja hyvät oli ne ruokatarpeetti kun oli oekeen hyvä emäntä, siitä se paljo riippu, tallootellinen, nin tuota neijjollu kalliit ne ateriat sitten, vaekka siihen sae kahvit mukkaan vielä ja evvää, ee tarvinna olla iteltään kun joka halus maetoo käätee nin se niin täävellinen oli sitten tiältä Honkapirtillä se eväspuoli. Nii. Että tuota. Jaa. Kahvit ne piti olla, kahvit piti olla iteltää. Van niinku iltasilla ja uamusilla oli kahvit sieltä ja ne kuulu siihen sammaan vuorokaasruokaan ni oli makkarat, juustot, sekahetelmäsopat, räekäleetä, oli siellä oel hirveen hyviä emäntiä muutamia oli. Hyvä oli olla töessäkii. (Onni, 1921.)

Naisen itsestään selvään rooliin kuului perheen vaatteiden valmistuksesta vastaaminen. Savottalaistenkin vaatteet olivat kotitekoisia ja omista tarpeista tehtyjä. Yksi naisen arvostuksen mitta oli hänen kyvykkyytensä käsitellä materiaaleja ja valmistaa niistä käyttökelpoisia vaatteita. Joka osasi tehdä tarvittavat vaatteet, noteerattiin miesten silmissä korkealle. Kaksi savottalaista kiittelee seuraavassa sitaatissa ensin toisen osaavaa vaimoa ja kertaa sitten työvaiheita ja erilaisia kankaita. Kerronta päättyy toisen lähes absurdiin oivallukseen hampun eli itämurteissa liinan nykyisestä käyttöyhteydestä, jota ennen vanhaan ei osattu kuvitellakaan:

- PN: Nekös ol nuo vuatteetti kotitekokset? Emäntäkö se tek aena vuatekankaat ja?
- V: Niinpä se ol, niinkun Puavolla ol emäntä semmonen että se varmasti osas kaekki vaatteet tehä ja sittä tuota äet tek kansa nuo miesten työvuatteet, ja paejat ja kaekki ja hoosut, alushoosut, se tek ne ihan ja niistä tul iha tarpeeks hyviä. Ja sittä kun sitä piettiin sitä otettiin paetavuatteeks sitä lanelia talavivuatteeks.
- P: Ja ne enne kutovat sarkoo ja.
- V: Kutovat, se ol oekeen.
- P: Kaekkee sitä villakangastahan ne.
- V: Niin ja sittä.
- P: Ja niistä tekivät niitä pukuja.
- V: Ja sittä tekivät tuota niistä tuota niistä pellavasta, eevan tuosta liinasta (= hampusta), sitä ee sitä liinoo sua viljelläkkää kun seon juutas onnii niämä sitä, sitä sitä hassista siitä suapi ja... (Paavo, 1909; Viljo, 1911.)

Tärkeintä oli rehellisyys

Yläsavolaisten savottalaisen keskeiseen käyttäytymiskoodistoon kuului rehellisyys. Vaikka neuvokkuus ja taitavuus työssä kuuluivat savottalaisen ideaaliminään, mielestäni sen keskeisin määre oli juuri rehellisyys. Savottakulttuurin lisäksi se oli myös ympäröivän agraarikulttuurin keskeisiä ihanteita. Ovet eivät olleet lukossa, varkaita ei tarvinnut pelätä ja itse kukin maksoi sen, minkä otti. Haastateltavani pitivät – osin mennyttä nostalgisoiden – nykyaikaa raaempana yhteiskuntana, vaikka nyt ei vastaavista pula-ajoista kärsittykään. Haastateltavieni kerronta rehellisyydestä ja korpilaista on myös heidän elämänselitystään, heidän käsitystään hyvästä ja pahasta, oikeasta ja väärästä (vertaa Aro 1996, 71).

"Savottalaiset oli kovia työmiehiä ja rehellisiä miehiä olosuhteisiin nähden pärjäsivät hyvin keskenään olihan niitä semmoisia huijaria jotka kiersi savotoilla kortti pelin vuoksi merkatuilla kortilla pelaamassa ja huijasivat rehellisesti pelovia vaan eihän se pitkään onnistunna kun kävi ilmi että huijari tämä kaveri on niin hän sai semmoisen sakin hivutuksen että muisti pitkään, jos ei kerinnä ennemmin lähtee pois nämä huijarit olivat eteläsuomen kaupunkeista." (Heikki, 1927.)

Haastateltavani kertoivat, kuinka yleisesti tiedettiin paikat, joissa otettiin yökortteeriin niin työmiehet, kulkurit kuin kiertävät romanitkin ja joissa sai ruokaa ja kahvia (Taimi, 1923; Martta, 1914; Eino, 1939.) Yksi haastateltavistani totesi silloista aikaa nykyaikaan verratessaan, että silloin ihmiset olivat paljon sopeutuvaisempia toisiinsa (Taimi, 1923.)

lökkään avioparin kertomukset samasta tapahtumasta, leipävarkaudesta ja varastetun leivän maksamisesta vuoden 1918 keväällä, kertovat sekä yhteisön arvoista ja sosiaalisen kontrollin toimimisesta että yksilöllisestä tavasta kertoa ja muistaa. Leivän maksamatta ottanut mies joutui palaamaan sosiaalisen painostuksen jälkeen takaisin taloon ja maksamaan ottamansa. Hän ei kuitenkaan myöntänyt suoraan tekoaan, vaan käänsi tapahtuman erehdykseksi. Mieshaastateltava korosti kerronnassaan, kuinka yhteisön tiukka kuri toimi varkauden estämiseksi; yhteisö pakotti huijariksi tietämänsä yksilön rehellisyyteen. Naishaastateltava puolestaan kertoi asian yksilön

näkökulmasta, siitä, miten itse kukin oli rehellinen ja vastuussa omista tekemisistään, vaikka arveli lopuksi, että joukossa on saattanut olla joku epärehellinenkin:

– Ja siitä pula-aekana, kaheksantoesta kevväällä, sehän se oel ihan kummosta kun sitä ee pystynnä myömään eekä, joka päivä äeti teki leevän, leeppee ja pani pankolle, pankolle ne leevät, ja niitä kun ee suanu myyvvä nii kohta ee ollu yhtään leeppee, ne hävis ne (naurua) sieltä pankolta, van pöövän nurkalle tuel rahat. Ee yhtään leeppee tuota jänä maksamata, niillä oel se oma kurisa siinä.

– Yks tukkilaenen siitä, semmonen huijarluu siellä savotassa nii siitä oel semmonen tappaas että se oel heittännä tuota sen leevän maksamata ja tuota ee aekookaan, kohta tuel, tullunna sieltä rannasta ja sanona että tuota hän kun tuota koettanna nykiä oekeeta jalakoo venneeseen, se ee noussu ja siitä hän koettelj vasenta jalakoo, sekkään ee noussu, ja siitä hän huomasi, että sehän onnii se leepä maksamata. (Naurua.) Ja siitä käännä sen maksamassa että kyllä se nyt noosoo. Nii siellä jo silimällä pitivät ne nuapurit, toeset, että maksoko se, nii ne varmaan jo huomautti että alahan männä maksamaan nii se oel oma kurisa niissä.

– Joo, joo.

– Se on se kuri ollu nii kova siinä että mitä nii siellä ee suanu siitä vilippiä pelata. (Heikki, 1913.)

– Että niillä oel kuitennii siitä niillä työmiehillä maksoo siitä?

– Oel, oel ja ne oel rehellisiä. Se oel kerran emäntä (= anoppi), minä en muista ollenkaan että oes maksamata heittännä, emäntä sano että yks savottalainen kerran niin tuel rannasta ja sano ee tuo vene lähteny mikä lie ollu, ee lähteny tuo vene tuosta rannasta niin siitä sanonu että hän otti leevän, ja tuota sekö lie ollu että se ee lähteny kun hän koitti työntee vesille ja tullu se leevän maksamaan. Emäntä sano että hän heitti aena niin tuota siihen pankolle ne leevät ja tuota kaekki ne makso, että ee sitä tarvinna nii vahata eekä ollu, ne siitä otti vaan leevän ja sano minä oon ottanna leevän ja minä nyt maksan, niin, sen se sano monta kertoo, kerto että joku niin, että liekkö sitten meinannu unohtua se että ee kaet se vissii tarkotuskaa ollu vae mikä lie ollu, onpahan sitä - - - vaekka joku oes ollu epärehellinekkii. (Saimi, 1920.)

Yhteisön sosiaalinen kontrolli oli kova ja sanktiot ankaria. Savottayhteisön keinoja pitää yllä kollektiivista normia olivat korpilaki ja kerronta, jota voisi luonnehtia opetus- tai varoituskerronnaksi. Korpilakia ja sen sääntöä: "Tappaa saa, vaan ei varastaa", käytettiin varkautta, huonoa elämää ja naisrauhan

rikkomista vastaan (Eenilä 1967, 252). Jyrki Pöysä on todennut itäsuomalaisia savottalaisia tutkiessaan, että:

"Savotan luonne toisilleen vieraiden ihmisten kohtaamistilanteena on edellyttänyt yksimielisyyttä perussäännöistä, selkeää normatiivista kehystä, jonka puitteissa asuminen ja työskentely on järjestetty. Tärkeän osa-alueen yksimielisyyden ja viihtyvyyden tuottamisessa muodostaa savotan puhe. Savotan puhetavat ja niiden taustalla olevat suhtautumistavat voikin nähdä mieskulttuuria yhteen sitovana elementtinä, yhteyden rakentajana yli työntekijäjoukon erilaisuuden." (Pöysä 1997, 189.)

Omaansa ja yhteisönsä ideaaliminää keskinäisessä vuorovaikutuksessa rakensi haastateltavani, joka pyrki saamaan työtovereiltaan suotuisan lausunnon rehellisyydestään ja osaamisestaan sen jälkeen, kun oli vaatinut työnantajilta rehellisyyttä itseään kohtaan. Hän oli saanut muilta savottalaisilta kuulla, että hänen keskustelunsa työnjohtajan kanssa kiersi huhupuheena työmaalla ja että hän oli kertomuksessa sankarin roolissa. Hyväksi, oikealla asialla olevaksi rehelliseksi mieheksi hänet työmaalla liikkuneissa kertomuksissa noteerattiin myös toisessa kiistatilanteessa, jossa vastapuolella on useampia "herroja":

– --- No sitten menin muutamana päivänä, niin siitä joku päivä kulu, menin sittä muutaman tekomiehen luo, ihan minä aavistin jo, että tässä minä jonniinlaesen pisteen saen, menin se sano, se ee tuntennu minua. Siellähän oli eelen käännä isoja herroja ja yks mies kuulu asijoeta hojelleen, meelle noosi palaka. Minä että niinkö. Niin, ne noosi ne tukin latvan teolle ja tukillekkii noosi sen verran että hyvä mies, joka on tehä semmoset korjaakset. Minä sanoen että seon ollu kyllä ihan oekeella asijalla, että niinne pittää hoetee. Sano että kyllä hän kämpällä sano, että nyt on joku joka on asian niinkun ymmärtännä. Niin. (Tauno, 1926.)

Tälle haastateltavalleni työtovereiden myönteiset arviot olivat erittäin tärkeitä. Vastaavien tapausten kertominen ja kertaaminen olivat hänen antamansa pitkän haastattelun ydin ja keskeisin sanoma. Hän hahmotti savotan rehellisyyden nimenomaan oikeuksien ajamiseksi ja valvomiseksi, mikä taas ei ollut savottalaisten yleinen käsitys. Rehellisyys käsitettiin ennemminkin toisen reviirin ja omaisuuden koskemattomuudeksi ja omillaan toimeen tulemiseksi ilman kieroilua tai lahjontaa.

Savottalaisia metsäsaunan edustalla 1920-luvulla. Kuvaaja Joel Hynynen, Varpaisjärvi.

Savottakulttuuriin sosiaalistumista metsätöitä aloittelevien kohdalla käsittelen seuraavassa pääluvussa, mutta tässä analysoin, kuinka savottayhteisöön kuuluvien identiteettiä muokattiin myös koko ajan kerronnan ja korpilain avulla. Sosiologi Martti Grönfors on todennut, että miehiksi ja naisiksi on opittava normaalin sosiaalistamisprosessin eräänä osana. Sosiaalinen sukupuoli on kulttuurisesti tuotettu ja tarkoittaa Grönforsin mukaan lähinnä niitä odotuksia, joita meihin asetetaan miehinä ja naisina. Tiedostetun kasvatuksen lisäksi ympäristöstä imetyt tiedostamattomat viestit kertovat yksilölle, mitä häneltä odotetaan. Grönfors on sanonut, että sitä merkitysten summaa, josta miehinen identiteetti muodostuu, voidaan kutsua miehiseksi kulttuuriksi. Osa tuota miehistä kulttuuria on väkivalta. Se ei aina tarkoita fyysistä väkivallan tekoa, vaan pikemminkin sitä, että opitaan arvot ja asenteet, jotka voivat johtaa myös fyysiseen väkivaltaan. (Grönfors 1994, 66, 72.)

Savotassa ei tarkoituksellisesti hakeuduttu tilanteisiin, jossa olisi tarvinnut käyttää fyysistä väkivaltaa, mutta tarpeen tullen sitä ei kaihdettu. Yleensä

yläsavolaisessa savottakulttuurissa kaikkien etu kuitenkin oli ylläpitää riidatonta tilannetta. Leikinlaskun yhtenä funktiona oli säilyttää myönteinen henki yhteisössä, jonka jäsenet väsymyksensäkin takia olivat räjähdysalttiissa mielentilassa. Pientä riitaa saattoi tulla, mutta suurten konfliktien syntymistä vältettiin. (Paavo, 1909; Viljo, 1911; Kalle, 1923.)

Pienistä rikkomuksista korpilakiin kuuluva oikeudenkäynti pantiin toimeen, ja vaikuttaa siltä, että se oli osittain myös viihdettä. Pitkän uran työnjohtajana tehnyt haastateltavani ei kertomansa mukaan muista nähneensä korpilain sanelemaa ruumiillista kuritusta, mutta pieniä tehtäviä rangaistavat saivat tehdäkseen. Korpilain perusteella yhteisö saattoi lähettää lakia rikkoneen jäsenensä pois työmaalta. Myös työnjohtaja saattoi lähettää häiriköksi katsomansa työntekijän pois savotasta, mutta se päätös ei luonnollisestikaan perustunut korpilakiin. Haastateltavani tulkitsi, ettei savotassa sattunut varkauksia, koska henki oli sellainen, että jokainen tuli omillaan toimeen. (Johannes, 1918.)

Linjanvetoon lähtö Sonkajärven Jyrkällä 1920-luvulla.

Korpilaki oli suullista perinnettä, jossa saattoi olla humoristisiakin, alueittain vaihtelevia pykäliä. Korpilain henki oli kuitenkin kaikkialla sama: se kielsi varastamisen, toisten häiritsemisen esimerkiksi juopottelemalla ja savotassa olleiden naisten lähentelyn. Vuoden 1947 kämppälaki taas oli toisentyypistä järjestyksenpitoa kirjallisine sääntöineen; siinä kyse ei ollut yhteisöllisestä kontrollista, vaan työnantajalta tulleista säännöistä, joiden rikkomisesta työnjohtaja saattoi antaa lopputilin. (Juutilainen 1987, 63.) Seuraavassa haastateltavani vastaa korpilakia tarkoittaneeseen kysymykseeni kertomalla kämppäsäännöistä:

- Oliko siellä semmosta sisästä lakia, jonka perusteella kuri Piettiin?
- Kyllä siellä varmasti on ollu jo meleko vanahalta aejaltoa jo ne oli kämppään seenillä ne taalut (– Aha.) Taalut tuota koneella kirjetetut viralliset, jossa luki kaekki säännöt, kämppäsäännöt. Ja siellä kielletti, kielletti juonti ja kortinpelluut rahanpiältä, kaekkinaenen semmonen, mitä ne yllesä sitten käätti. Van se, että siitä juonnista sitten tuota siitä kyllä lopputilikii tuli varoituksen jonkun antovat ja se kun ee ruenna tepsimää nin sitten se tuli lähtö. (– Joo'o, joo'o.) Ihan suorastaa nii. Semmosia tappaaksia kyllä oel. Sillonkun se on menny vielä, kerran sitä juovuspäessään ollaan, se räähyy tulloo, tappelu semmonen ni lopputilijä anto. Nii, sekun työnjohtajakii asustel, työnjohtajalla oel kansa asunto siellä, sehän seoras tilantee. Se kun meni, meni siihen pisteeseen, se tuli, tili kopraa ja portti aakes. (Tauno, 1926.)

Osa haastateltavistani ei myöntänyt havainneensa savottayhteisössä ristiriitoja. Taustalla saattoi olla heidän tuntemansa nostalgia savotta-aikaa kohtaan. Toisaalta asian voi tulkita myös niin, että joissakin pieniyhteisöissä savottalaiset todellakin olivat omaksuneet rehellisyyteen pyrkivän käyttäytymiskoodin niin tehokkaasti, ettei siitä lipsuttu, samalla kun sosiaalinen kontrolli toimi niin, että yhteisön sisällä kuultu kerronta jossakin muualla tapahtuneesta korpilain täytäntöönpanosta riitti pitämään yllä savotan normit, olihan ristiriidaton yhteiselämä koko yhteisön etu. Haastateltavani vetosivat myös yhteisön yhteishenkeen, joka oli niin hyvä, ettei kuria tarvinnut satapäisessäkin joukossa pitää (Onni, 1921; Huugo, 1918.)

Korpilaki ja opetuksellinen kerronta pakottivat yhteisön jäsenet tiettyyn muottiin. Savottayhteisö halusi nähdä jäsenensä ehdottoman rehellisinä ja toisten oikeuksia kunnioittavina, joten yksilöiden identiteetti muotoutui siihen suuntaan. Savottalaiset halusivat antaa itsestään ulospäin rehellisen vaikutelman, mikä

taas muovasi heidän julkista kuvaansa yhteisön silmissä. Lompakon saattoi jättää tyynynsä alle tai hirrenrakoon ilman, että kukaan olisi siihen koskenut. Niin saattoi tehdä, koska yhteisössä tiedettiin, että rikkojaa saattoi kohdata korpilain perusteella yhteisöllinen väkivalta (Veikko, 1919; Erkki, 1918.)

”Rosvot” eivät savotalla menestyneet, koska korpilaki antoi luvan ruumiilliseen kuritukseen ja sitä myös käytettiin (Erkki, 1918). Tai ainakin tiedettiin käytetyn. Useimmissa haastatteluissa toistui toteamus, että omalle kohdalle sattui siivoa porukkaa, mutta haastateltava oli kuullut kerrottavan, että savotalta on joku joutunut lähtemään pois tai saanut selkäänsä korpilain rikkomisen perusteella.

Yksi haastateltavistani kiteyttää seuraavassa näytteessä, mistä oli kysymys; varoittava sana kulki ja toisaalta korpilakia rikkonut sai lopun ikäänsä kantaa poltinmerkkiä muassaan:

– No oelhan se niinnii, mitenkä sen sannoo, että lompsan kun heetti sinne piä, tyynyn alle, nin se oel siellä eekä se ollu lukon takana. Se säely siinä. Sekun ol ihan varmoo, että se ee tervettä päevee niä, joka oes varastanna sen. Se oel jossae sattunna semmonennii. Kuopiossa oel sattunna. Ja se sana kuluki, sen yiesivät kaekki. Se oli ihmeellinen se tietotus. Se oel polttimerkki se mies joka teki jotta, sen tiesi kaekki. Mut yleensä se oli siinä suhteessa, että ee, ee, ee tuota niitä ee tarvinna tällä tavalla pittää se oel hyvin yksinkertasta se ne kunnioetti omijaan ja ne kunnioetti toesen oekeoksia. (Onni, 1921.)

Normien vastaisesti käyttäytyvän yhteisön jäsenen sai kuriin joko yksittäinen henkilö tai koko yhteisö tai hänet lähetettiin yhteisestä päätöksestä pois työmaalta. ”Kaapin paikan” normin vastaisesti käyttäytyvälle yhteisön jäsenelle oli näyttänyt yleensä ”rasakkaluonteinen mies” tai ”tosi mies” (Tauno, 1926; Erkki, 1918.) Yhteisö antoi ihanteitaan vastaavalle yksilölle, yhteisön periaatteiden kanssa ristiriitaan joutuneen yksilön vastakohtalle, luvan käyttäen väkivaltaa, vaikka muuten piti sitä kielteisenä piirteenä. Esimerkiksi juopottelureissulta savotakortteeriin palaavan aggressiivisen miehen palautti siivon miehen kirjoihin rohkea mies, joka kävi kiinni häiriötä aiheuttaneen hiuksiin ja uhkasi häntä halolla (Erkki, 1918). Korpilaki hyväksyttiin, koska se teki mahdolliseksi työn teon yleensä ja sen myötä palkan ansaitsemisen ja lisäksi palkan fyysisen säilymisen olosuhteissa, joissa lukollisia säilytyspaikkoja ei ollut olemassa. Ellei sisäistä kuria olisi ollut, savotan funktio välttämättömänä rahapalkan antajana olisi vaikeutunut. Haastatteluissani todettiin, että rosvoille

piti olla kova kuri, koska muuten savotalla olemisesta ei olisi tullut mitään (Taavetti, 1920; Eino, 1939). Samat normit omaavan yhteisön oli myös helppo nimenomaan yhteisönä pitää kurissa yksi normien vastaiseen käyttäytymiseen sortunut jäsenensä. Yhdelle miehelle löytyi aina kuri:

– Tuota kyllähän siellä tuij joskus rähinöetä ja se puukko hyvin heleposti kätteen tuota tarttu siellä ja ja ja, mutta kun siinä kun paljo on kämpässä tuota on puukkoja kun oli ni eehän sitä yhtä miestä tarvinna pelätä. Aena se keksittiin sitte yhdelle miehelle semmone, se se kuri semmone, että se porukalla pistettiin matalaksi. Siis annetaan sille pajua, eehän se muu auta. Puukko poes ja pajua ja sitte yön selekää jos ee muuta, se kova olj se jotta tappaa saa mutta ei varastaa, semmone luppaus. Että kato kun ei ollu missään, kellään ei ollu mitkään vehkeet lukossa. Kaikki oli vapaata. Niin jos varasti niin sillo tuli lähtö kesken syönnin savotalta jos se tettiin syylliseksi. Se sitte tunnustettiin, se mies tunnusti. Kato kun siellä annettiin sitä kuria kato, myöhemmin remelillä se ensimmäesenä ehtona, jolla pehmitetään mies niin kauan, että se tunnustaa, että ootko ottanu ja tehny sen ja. Se olj semmone kova kuri ja niinhän se pittää ollakkii, se muute ee oo mukava. (Eino, 1939.)

Työnjohtoporras ei jättäytynyt aivan kokonaan korpilain tai kämppäsääntöjen varaan. Kasöörinä toiminut haastateltavani kertoi kasööreillä olleen käsiaseet, koska he liikuttelivat suuriakin rahasummia. Hänen kertomansa mukaan joka työpaikassa oli ase, jotta työnjohtaja saattoi pitää "kottivaraa" palkkaansa ennakoon haluaville työmiehille. (Elias, 1920.)

Jos savotalla täytyi olla rehellinen, siellä täytyi olla myös tasapuolinen. Toista ei saanut käyttää hyväkseen omia ansioita nostaakseen. Myös senkaltaisissa rikkeissä ryhmäkuri pantiin täytäntöön. Jos esimerkiksi huomattiin, että joku laiskotteli työssä, mikä vaikutti kaikkien muihinkin ansioihin, häntä ei kainosteltu antaa ilmi työnjohtajalle, jollei sitten itse keksitty keinoa saada häntä toimimaan. Eikä savotassa oltu lempeitä, vaan ryhmäkuri perustui nimenomaan naurunalaiseksi saattamisen tai väkivallan uhkaan. Yhteisö ei sallinut esimerkiksi sitä, että juurikassavotan ajomies hankkiutui hakemaan kuormaa ensimmäisenä aamulla ja viimeisenä illalla, jotta hän sai ajetuksi päivässä kaksi kuormaa enemmän kuin muut. Mies saatiin samalle viivalle toisten ajomiesten kanssa väkivallalla uhkaamalla. (Martta, 1914.) Keluveneen sadesuojaan nukkumaan vetäytynyt nuori mies puolestaan palautettiin työkuriin lyömällä lenkinäreellä veneen keulaan (Huugo, 1918).

Työnantajalle saatettiin käydä uitossa sanomassa, että laiskotteleva mies on siirrettävä toisiin tehtäviin (Huugo, 1918). Työnjohtaja itsekkin saattoi seurata tilannetta ja siirtää laiskottelijan uiton vaikeimpaan työhön häntäporukkaan tai antaa jopa lopputilin (Heikki, 1913).

Muutenkaan ei saanut käyttää toista hyväkseen, vaan oli tultava omillaan toimeen. Savotoilla kiersi toisintoina opetuskertomus mm. siitä, miten toisen hevosen apetta varastaville kävi huonosti. Variaatioissa joko yksi tai useampi ajomies huomasi, että joku on varastanut hevosen apetta. Syyllinen löytyi siten, että appeeseen lisättiin ohuita lastuja, joita hevonen ei syö. Hänet, jonka hevosen edestä lastut löydettiin, tiedettiin nyt varkaaksi ja hänen edessään oli joko selkäsauna tai yön selkään lähtö tai molemmat. (Taavetti, 1920; Martta, 1914; Lauri, 1917.) Tämä toisinto on laajalle levinnyt ja mm. Jukka Eenilä mainitsee sen Kuusamossa tapahtuneeksi (Eenilä 1967, 252). Toisoinnoissa apevaras määritellään joskus naapurikunnan mieheksi, ilmeisesti siksi että suurimman osan yläsavolaisista savotoista tekivät paikkakuntalaiset, ja muualta tulleita kiertojätkiä tai naapuripaikkakunnan savottalaisia kohtaan tunnettiin lievää epäluuloa. Omien kesken oli hyvä henki, mutta muualta tulleita kohtaan oltiin kateellisia "iha niiku nyky nykysinkii tuota muissa valtioissa ovat (naurua) toeselle rotulle vähäsen" (Huugo, 1918), kuten yksi haastateltavistani asian ilmaisi. Kilpailua ja vahingonteon henkeä saattoi olla myös vaikkapa uitossa eri reittiä uittavien ryhmien kesken, kun kohdattiin reitit yhdistävällä järvellä (Onni, 1921).

Oman pitäjän ulkopuolelle savottaan meneminen ei ollut helppoa, koska kyse oli lopultakin rahasta. Itsensä neuvokkaaksi ja "pärvääväksi" savottalaiseksi kokenut haastateltavani kertoi uhan tunteesta, joka oli ilmassa vieraalla paikkakunnalla, kun hän veljineen saapui hyvätaksaiseen savottaan:

– Nin kyllä sentähehän sitä tuij lähettyä, kun ne tuolla etenpänä vähä parempoo taksoo maksovat. Niinkun sillonnii tuolla Raatavuaralla Eskelis-Lassin siinä se tuttavuus ehkä jonkun verta halavemmalla ne muut ajo sillon siellä ja sittä kun ne oel siellä semmosen kokkooksen pitäneet että oelkuullu Aemon kansahan myö sinne mäntii, että kiuruvetiset on tullu, että ee oteta mihinkää kortteerii. Ne se sittä yks talo mihin myö kuitennii piästii, nii

justiisa se mistä ee muuta suana kun sen yösijan että ee, läski ja leepä ja voe oel matkassa ja se isäntä juttel siitä meelle ja sano että ne kuluki ja sano että ee, ee ottoo mihinkää kortteerii ja sittäkun ne oel sittä niin kiärmeessään tuota että kun myö, ne oekeen hammasta purren tuij vastaan. Aemo jootu sittä poekaasa, aenoaa poekaasa synty tammikuussa se kuel sittä, lähtemää sittä tuota haatoomaan sitä ja ne sano, tuij se pyhänseotu siinä, että piä varas että tuota ne hennoo tehä yrityksen ja minä aattelin, minä panin ihan kovat asseet lähelle että jos kerta syyttömästi tulloo niin kyllä minä puolustaavun että en antaannu, mutta ee muuta kun sitä hammasta ne pur, pur kuitennii, kun niillä oel se juontipäevä usseesti laavantaena ja pyhänä, nin ne sillon ryyppäs kovasti. (Veikko, 1919.)

Rehellisyyden ja lahjonnan kompleksinen suhde

Savottalaiset odottivat vastaavaa rehellisyyttä ja tasapuolisuutta myös työnantajan edustajilta, joita tavallisesti kutsuttiin tehtävään katsomatta herroiksi. Yhtiön puolta "vippaskonstein" pitävää työnjohtajaa halveksittiin yleisesti, koska hänen toimensa konkreettisesti pienensivät tiliä ja siten toimeentuloa, mutta ilmeisesti myös siksi, että hän ei vastannut savottakulttuurin ideaaliminää. Varsinaiset metsäherrat eli metsäpäälliköt, inspektorit ja tarkastajat olivat koulutettuja kaupunkilaisia, jotka vain käväisivät työmailla, mutta savotoiden alempi työnjohto ja toimihenkilöt ukkoherrasta kymppeihin ja kasööreistä mittamiehiin olivat yleensä valittu metsätyöntekijöiden joukosta ja he myös asuivat työmailla (Juutilainen 1987, 47), joten he edustivat samaa savottakulttuuria kuin varsinaiset työntekijätkin.

Savottalaiset eivät ryhmänä kontrolloineet yksittäisen työntekijän ja firman edustajan välistä suhdetta, mutta he määrittelivät työnjohtajat joko rehellisiksi tai metsäyhtiöön päin vetäviksi "viliperjmiehiks". Yksilö sai pitää yksin puolensa tiliä maksettaessa, mutta joissakin tapauksissa kokematon savottalainen sai tukea kokeneemmilta miehiltä kuin osana sosiaalistamisprosessia. Eräässäkin tapauksessa työuraansa aloitteleva poika sai apua vanhemmalta savottalaiselta, joka huomasi, että metsäyhtiön edustaja, "kiero mies", oli

käynyt omia aikojaan mittaamassa pinot ja "ilikesi pikkupoekoo narrata" (Eino, 1925).

Suhtautuminen epärehelliseksi katsottuun työnjohtajaan oli yhtä mustavalkoinen kuin epärehelliseksi katsottuun työtoveriinkin. Metsäyhtiön edustajan suhteen savottalaiset vain eivät voineet noudattaa korpilakia, jo siksi, että pääsy seuraavaan savottaan oli varmistettava, mutta suullisesti palautetta saatettiin antaa. Seuraava näyte kertoo haastateltavani voimakkaasta samaistumisesta tiliä oikaisemaan menneeseen isäänsä. Sitaatista käy myös ilmi, että työnjohtajankin epärehellisydestä saattoi tehdä julkisen, myös työnjohtajalla saattoi olla savottalaisten keskuudessa samanlainen poltinmerkki otsassaan kuin korpilakia rikkoneella savottalaisella:

– ---.Ja tuota se kävi sitten vielä semmonen juttukii yhdessä tilissä se samanen työnjohtaja oli ku semmosta pitkee taevalta ajettiin, kymmentä kilometriä ja oli tuoresta tavarata, oli parkattua ja kuitua oli siinä, no sitten sitä kuivoo oli paljo vähemmän kun tuoresta, no tilissä sitten kun isä oel tilisä kuitanna ja velipoeka ja minä kuittasin mitenkä ne nämä tilit näen pieneks meni ja ruenneet syytä ehtimään että mistä tämä johtuu, sitte huomaa että se muutti ne puut ja niitä tuoreeta oli vähä ja kuivoo oli paljo. Sehä oel huomattava kuitennii se ero, taksaero. Nii, no sitten no TÄSSÄ! Minkä takia teki tämän? Hän otti ylös siellä oli ottamassa paperiin kun nämä mitattiin. Isä asioekseen lähti, se tuossa Kervisessä asusti silloin se työnjohtaja, uamusilla aekuseen menny että, se oel tullu tuossa Nykäsen rinteellä vastaan mehtään päen, isä sano että kuule elähän meekkää, lähetäänpäs takasi, mullon asijata. Sano että mitä asiata? Minä (= kertojan isä) että se että korjataan se tili, tuota se eijjoo oekeen. No kuule, tuota minä sitten jos, mikä siinä on? Minä (= kertojan isä) sitten että siinä on semmonen asia että sinä oot tehny sillä laella että tuoreeta puita onnii se miära mikä on kuivoo sinä oot merkinnä kuivia ja minä oon niin paljo hävinnä palakoessa että tämä on korjattava. Minä kuule sittä kun tämä savotta loppuu, sitten tehään tili, minä käön... Minä (= kertojan isä) sanoen että ee mittää muuta kun nyt lähet tuonne Kerviseen ja se tehään siellä se uus tili. Ee muuta kun ukko kiänty takasin ja teki uuden tilin. Isä oli sanonnu siellä sitten että ee tässä oli semmonen juttu että tässä meenas tämä kaveri vähän jymmäättee. Oli suoraan sanonu sen että semmonen tietähän sen, se tekkää jo paljo kun paljo on puuta, kun puttoo jo paenoluokka, se se eijjoo pienistä rahoesta kysymys. Isä oel sanonnu, että tämmösen se oel tehä. Sitä oel nolottanna kun kortteerpaekkoja ... (Tauno, 1926.)

Jos taas työnjohtaja havaittiin rehelliseksi ja tasapuoliseksi, häntä keuhuttiin arvelematta ja häneen luotettiin niin, ettei työn alkaessa välttämättä tehty mitään sopimuksia esimerkiksi palkan suuruudesta (Kalle, 1923).

Rehellisyydestä ja tasapuolisuudesta oli etua myös työnantajan edustajalle, sillä joinakin aikoina savotoilla oli työvoimapula ja vain savottalaisten keskuudessa rehdin miehen maineessa ollut työnjohtaja sai tuolloin miehiä töihin (Onni, 1921).

Työnantajaa arvioitiin myös sen suhteen, oliko hän tasapuolinen antaessaan palstoja vai suosiko hän sukulaisia ja tuttavvia ja miten hän suhtautui työntekijöihin uittoreitin varrella. Työnjohtaja, joka ei ollut tasapuolinen, ei ollut tietenkään pelkästään yläsavolainen ilmiö, vaan esimerkiksi myös Jukka Eenilä totesi tutkimuksessaan, että työnjohtajat paikoitellen olivat epäoikeudenmukaisia jaossa säästäten parhaat palat sukulaisilleen ja ottaen lahjuksia viinapullon muodossa (Eenilä 1967, 75). Jos kympin kanssa oli uitossa hyvissä väleissä, sai tilissä ylimääräisiä tunteja, jos taas välit menivät hakaukseen, saattoi tulla polttotili eli uitosta joutui kesken pois (Lauri, 1916). Savottalaiset eivät sallineet yhteisissä töissä laiskottelua ja toisen työstä hyötymistä, mutta palstojen määräämisessä ja siinä, ketkä pääsivät uitossa etujoukkoon ja ketkä joutuivat jälkijoukkoon, oli kokonaan työnantajan määrättävissä. Tässäkään suhteessa savottalaisilla ei ollut erityisiä sanktioita, jolla olisi kontrolloitu työnjohtajia. Syy oli sama kuin keskinäisen kurin olemassaolossa eli toimeentulon varmistaminen. Jotkut savottalaiset olivat sisäistäneet ajatuksen pärjäämisestä ilman työnantajien lahjomista ja sukulaisuussuhteisiin vetoamista, toiset puolestaan katsoivat sen luonnolliseksi varmistautuessaan omia asemiaan. Eli savottalaisten oli ilmeisen vaikea määritellä rehellisyys-käsitettä tässä asiassa. Joku katsoi suoraselkäisyydeksi sen, ettei ostanut työnantajan suosiota ja sen myötä parempia palstoja lahjuspullolla. Hän ei ostanut työtä viinalla. (Kalle, 1923.) Joku toinen katsoi asiaa puolestaan käytännön kannalta: Mitä hyötyä lahjomisesta on, jos palkka menee lahjuspulloihin (Eino, 1939). Hyvään työnjälkeenkin luotettiin. Jos oli hyvä työssään, oli työnjohtajien suosiossa. Hän, joka teki laadukkaan työn ja joka teki paljon työtä, sai jäädä viimeiseksi savottaan (Eino, 1939). Myös tuttavuus- ja sukulaisuussuhteilla oli merkitystä. Haastateltavat kertoivat, ettei työnjohtaja iljennyt antaa huonoa palstaa eli esimerkiksi rämeikköä hyvälle tutulleen tai sukulaiselleen. (Paavo, 1909; Viljo, 1911; Tauno, 1926.)

Savottalaisia työkaluineen.

Yksi haastateltavistani antoi mielenkiintoisen selityksen sille, miksi työnantajat olivat tiukkoja ja vaativia savottalaisia kohtaan. Kyse olisi ollut siitä, että koska he itse olivat lähtöisin samasta ryhmästä, he olisivat panneet vahingon kiertämään simputtamalla vielä savotan työmiehenä olevia:

– Usseesti se työjohtaja oli tullu jätkästä, sanottiin siihen aekaan jätkästä, nythän ne on metsureita että metsureista ... että se oli ihan pahin, se yritti nöyryytee kato sitte toesia jätkiä, että suap sel olj yks paha tempu. Että kun tuota se olj ollu siinä kiusaaksessa, niin sittenettä hän suap kiusata edelleennii heikkoja, että tämä monesti olj näkyvissä. (Eino, 1939.)

Toisaalta työnjohtajana toiminut toinen haastateltavani totesi, että työssä täytyi olla tasapuolinen, jos halusi säilyttää maineensa rehtinä miehenä. Jos menetteli yhteisön ihanteiden vastaisesti, sai siitä kärsiä lopun ikäänsä. (Onni, 1921.) Paineita työnjohtajilla oli, sillä yhtiöt puolestaan kannustivat heitä etsimään säästöjä. Yhtiön edun olisi pitänyt ajaa työnjohtajien mielissä työntekijöiden edun ohi. Työnjohtajana toiminut haastateltavani katsoi

selvinneensä urastaan puhtain paperein niin, että saattoi hyvällä omallatunnolla kohdata entisiä alaisiaan yhteisellä kotipaikkakunnalla:

- No miten käs kun sinä pomona oli nin nin nin oliko siinä semmosta että kun oli vanha tuttu työntekijä nin hänelle mielellään anto sittä hyvän työpalstan vae vae pitikö sitä yritte pittee tämmöstä tasapuolisuutta?
- Älä johtata minua kiusaukseen (naurua) sano piru kun aena kummittel. Se oel nimittäen se oel justiin semmonen virhe, että jos siihen lähtöö nin siitä ee piäse irti. Se maene jos männöö nin sitä ee sua koskaan takasi. Se on se mehtäpomon rooli semmonen. Vielä tänä päivänä minä en ... vielä muistavat ne, jotka olivat paljo töessä, muistaavat sen että puolueettomasti oon käsitelly. Ee veli ee sisko ee mikkään sua olla rakkaampi seon työ aenoostaan, minä lähin siltä pohjalta. Ja tuota uskon olleeni okeessa. Eijjoo paeneeta. ... kyllä seon hyvä kuleksia tuolla ... Seon nimittäen ajattele miten kää epäkohteliasta se on muistuttee jottae toesta vanahasta asiasta. Vaekka se mielessä tietten on käänä joskus, ja joskus on joku jopa esittännä semmosen, sen kansa eijjoo uusittu työsuhdetta. ... syy on tämmönen, seoroovan kerran kun tulet, elä esitäkää. Se on sillä tavalla että se ee onnistu. Eekä tarvihe onnistoo. (Onni, 1921.)

Toisaalta pitkä työrupeama savotoilla teki savottalaisista alansa vahvoja ammattilaisia, vaikka kyseessä eivät olleetkaan nykyisen metsurin tapaiset tiettyihin yhtiöihin vakinaistetut ja kuukausipalkkaiset ammattimiehet. Savottalaiset olivat urakkatyöläisiä, mutta vuosien myötä syntyi tuttavuussuhteita ja samat ajo- ja hakkuumiehet tekivät töitä samoille työnjohtajille. Oltiin jo matkalla moderneihin vakinaiisiin työsuhteisiin työntekijöiden ja yhtiöiden välillä. Siksi oli luonnollista, että kun luottamukselliset suhteet olivat puolin ja toisin syntyneet, työtä mentiin kysymään aina samalta työnjohtajalta tai seuraavasta työsuhteesta sovittiin jo edellisen päättyessä:

- Siinä niin paljo tuttuja tuota yllesä paljo olj, nin pomot nin ne siellähän aena vähä järjesty. Ja sitten tiällähän paljo sitte kun tänne päen kerta sittä loppusalta nin, kun Metsäliiton savotoessahan sitä oltiin monta vuotta. Se oel vuan semmosta semmosta, että tuota ne osti metät ja tässä yllesä ollii tuo Heikki Korhonen, se on kuollu jo, se olj pomona, se kun piästiin tutuks ja muut ... savotoessa, nin se aena tuilj tänne ja sano, että siellä ja siellä oes tukkileemikko eli pöllileemikko, että ruetkee ja tehkee, se oelj sittä minun veljpoekaen kansa, jotta mikäs siinä. Se tehtiin ja siinä ee ollu se joskus aena käv ja sano, että jos rahhoo tarvihette niin hakekee tuolta. Se luotti siihe, ee tarvinnu siellä kulukee valavomassa eekä mittää. ... se ol semmosta, että sen ee tarvinnu siellä olla jatkuvasti

neovomassa eekä palstottamssa, kun ties, että tulloo tehtyä ja, ja se hommas, hommas savotat sitte ihan niin kauan kun se elakkeelle jäe... (Vilho, 1928.)

Jos metsätyöntekijät tarkkailivat työnjohtajien rehellisyyttä, kontrolloivat nämäkin työntekijöiden vilpittömyyttä (Onni, 1921). Heidän motiivinsa oli luonnollisestikin täysin toinen kuin työntekijöillä: rehellisyyttä ei vaadittu yhteisön kurissa pysymisen ja sitä myötä toimeentulon varmistamisen takia, vaan puhtaasti liiketaloudellisista syistä. Työn jäljen täytyi olla jopa liioitellun huolellista, ja jos laiminlyönti havaittiin, seurauksena saattoi olla työn menetys:

– Tuollakii Metsähallituksessa kun minä Jyrkällä ajoen ni nin seol niin tarkkoo että että ne kävivät kaikki taapelinpohjat syyneemässä. Että jos ykskää puu oel pölökky sinne jänä ni piti vaekka se sammaleeseennii oel paenunna se pit hakata poes. Eekä ennen palstoo suana uutta ennen kun ne oel puhistettu. (– Joo, joo.) Ja yksii ol semmonen tappaas, Pekalle, se kun oekeen iso petäjöpölli kun ollu sillä rämmeellä ja seol polanteen sissään jännä sinne ja eekä ollu kehanna hakata sitä irti ja (– Joo.) lumella peetelly vuan ja ja tuota se oel se pomo pomo sen nähny nin se laetto poes sen siitä savotasta. Ee antanna palstoo, että kun niin törkeesti peejas, yritti peejata. (Taavetti, 1920.)

Pelimannit ja korttimiehet rikkovat kaavan

Niissä kortteeritaloissa ja kämpissä, joissa isäntä tai työnjohtaja ei sallinut kortinpelua tai tanssia, vapaa-ajan sosiaalinen elämä jäi tarinoinnin ja pakollisten puhdetöiden varaan. Mutta oli myös toisenlaisia paikkoja. Joissakin kortteereissa sai pelata korttia muutenkin kuin "leikin päälle", lähes ammattimaisesti, vaikka se oli lain mukaan kiellettyä, eikä tanssiminenkaan ollut tavatonta (Eino, 1925; Hugo, 1912). Tosin haastatteluissa toistui fatalistinen toteamus, ettei välttämättömien askareiden lisäksi jaksanut tehdä muuta – mielessä oli yksinkertaisesti toive päästä nukkumaan, kunhan kortteeritalon isäntäväki vain olisi asettunut makuusijalleen.

"Kortti pelit oli ainut vapa-ajan viihde vaikka rahasta peluu oli kielletty, vaikka pelasivathan muutamat miehet pomosta salaa, maata mennessä, kun kämpä hiljeni joku alotti kaskun

kertomisen, toinen kertoi paremman ja niin ees päin kun tuli hiljaisuus. Vapa-aika meni varusteiden korjuussa kun töitä tehtiin 7 päivää viikossa pyhiä ei pietty, kotona käytiin kerran kuussa." (Heikki, 1927.)

Uitossa työtahdin saneli luonto. Jos vettä riitti ja tuuli oli sopiva, työtä tehtiin vuorokausia ympäri välillä vain nopeasti syöden ja ehkä hätäisesti torakahtaen. Mutta joskus uittajille tuli luppoaikaa olosuhteiden pakosta. Silloin ehdittiin järjestää vaikkapa tanssit. Kysyttiin lupa tanssien järjestämiseen ja käytiin pyytämässä lähiseudun naisia tanssittaviksi (Martta, 1914). Tanssiminen oli vaihtelua myös lähiseudun tytöille, lautalta tai keluveneestä kuulunutta laulua puolestaan kuuntelivat mielellään naiset ja lapsetkin. Säestyssoittimena oli yleensä mandoliini, haitari tai huuliharppu. Esimerkiksi Jussi Åla oli yksi yläsavolaisten tukkilaisten mukana keluveneessä vakituisesti kulkeneista pelimanneista, jotka viihdyttivät yksitoikkoista kuluamistyötä tekeviä. Yksi haastateltavistani luonnehti Jussi Ålaa hyväksi soittajaksi, jolle todennäköisesti metsäyhtiö maksoi soittopalkan. (Martta, 1914.)

Uiton raskautta kevennettiin joissakin tapauksissa myös yhteislaululla. Nämä uittoon liittyvät haastateltavieni muistot olivat yleensä nostalgisävytteisiä. Laulut olivat tuoneet elämään oman mielekkyytensä, ja työlauluina ne olivat tahdittineet yhteistä tekemistä. Tosin laulut muistettiin myös "roskaisina", paheksuttavina. Laulut olivat myös osa sosiaalistamisprosessia, nekin sopeuttivat noviisisavottalaisia yhteisöön.

" --- kuuluihan se kesäisinä öinä järveltä tukkilaisten laulukin jotka vaihteli kupleteista kansanlauluihin." (Heikki, 1927.)

–Kyllä, kyllä sitä laulettiin kun tuota sitä keluttiin, tosissaan.

– Jaa. Minkälaisia ne oel ne laulut?

– No ne oel niitä savottalaesen laaluja, siitä ee voe muuta mainita. Ne oel, että aika roskasia laaluja, se nuorempi mies ihmeissään kun kuuli niitä laaluja.

– Joo.

– Toisinnaa ajattel että tuskin tuommosella suulla syyvvään leepääkkään. Män nii jonninjoutavaks. (Eino, 1939.)

Savottalaisen ja tukkilaisen eräänlainen vastapooli oli ammattimainen

viihdyttäjä, ammattipelimanni, jota omalla tavallaan pidettiin tärkeänä, mutta jota ei kuitenkaan pidetty varsinaisesti savottayhteisön mitat täyttävänä jäsenenä. Hän oli savottalaisen näkökulmasta erilainen mies, mies, joka ei kyennyt tai halunnut "oikeaan" työhön. Pelimannin nimi saattoi olla vaikkapa Vättö-Puavo. Korkonimi kertoi yhteisön asenteesta, vaikka haastateltavani mainitsi hänen olleen erittäin hyvän soittajan, joka pystyi tahdittamaan koko illankin kortteeritalossa kestäneet tanssit. Tanssittavana olivat talon kaksi emäntää ja miehet tanssivat myös keskenään "pölkkyparilla". (Olga, 1912.) Toisaalta soittajia ja laulajia oli myös savottalaisten omassa keskuudessa. He musisoivat mandoliinilla, haitarilla tai huuliharpulla silloin kun varsinaiselta työltä jäi aikaa tai se soveltui työhön. (Vilho, 1928.) Laulaminen oli yleistä varsinkin kevätsavotoissa ja uitossa (Lauri, 1916). Uiton laulut olivat samassa roolissa kuin vaikkapa junttalaulut; ne rytmittivät raskasta työtä ja samalla viihdyttivät, saivat ajan kulumaan rattoisammin.

Seuraava näyte kertoo konkreettisesti, kuinka ristiriitaisesti soittajiin suhtauduttiin. He olivat tärkeitä omassa roolissaan, mutta samalla heille kuin ihmetellen naureskeltiin:

- Aha. Olikos siellä sitten semmosia soittoniekkvoja tai muita viihdyttäjiä, kuinka paljon niitä kierteli tuolla savotoilla?
- No kyllä niitä tietysti jonkun verran oli, oli semmosiakin ja nehän nyt oli yks niitä jotka voi kiertee haetarinsa kanssa ja siellä soetella laulella ja aena muutaman markan pisti ja kyllä kaese voe silläkkii ellää.
- Joo. Mitenkäs niihin suhtauvuttiin näihin soittajiin että olivatko ne toesenlaesessa asemassa kun kortinpellaajat?
- No ee kae ne sen kummemmassa enkä minä tuota meellä ei ollu muuta kun semmosia jotka että niinku kämpässä oli jotta ee ollu kyllä minun aekaan semmosia jotka oes ollu soittoniekkvoja mutta.
- Niin.
- Mutta siellä kävivät, että siitä ee voi sanno muuta kun siinäkin riinessä kävi kerran kerran joku haetarimies joka soetti ja kyllä ne ukot muutaman markan sille anto ja. (Naurua.)
- Joo.
- Että ee kae sillä lie ollu että kyllä kae ne niinku sen kevätuitossa minä sittä olin kun siellä oli haitarimies niin kyllä ne sen, siitä piti huolen että se aena oli tallessa se haitari ja soettopeli, että se kyllä kuluki venneessa jotta sen ee tarvinnu sitä ite, aena lautalleen

kilipoja että tule tule, että suap aena soettoo siellä kun vennessä kulukivat.

– Just. Että se oel tavallaan niinku viihdyttäjä?

– Niin, viihdyttäjä. (Huugo, 1918.)

Pelimanneihin suhtauduttiin hieman alentuvasti, korttia ammattimaisesti pelaaviin taas halveksien, jopa pelonsekaisesti. Tiedettiin, että ammatikseen pelaavat olivat myös huijareita, jotka vievät rahat; pelaamaan ei kannattanut antautua, koska se johtaisi tilanteeseen, jota yläsavolaiset savottalaiset yrittivät välttää eli tilin menettämiseen hetken huvissa. Lisäksi ammattipelureista ei ilmeisesti pidetty siksi, että he ansaitsivat toisten kustannuksella, itseään kovalla työnteolla rasittamatta, eikä se kuulunut savottalaisen ideaaliminään. Toisaalta korttipeli oli savotan todellisuutta. Moni savottalainen lähti mukaan peliin, oli sitten kyse oikeasta tai leikkipelistä. Tietoisella tasolla tiedettiin, että korttipeli ei sopinut yhteisön määrittelemiin raameihin, samalla kun tiedettiin, että se oli laitonta, mutta kiusausta olla mukana ei voitu vastustaa, onhan pelaaminen vahva sosiaalinen tapahtuma, jos kohta sillä on monia muitakin ulottuvuuksia. Ammattimaisesti korttia pelaavia haastateltavat luonnehtivat putsaajiksi (Taavetti, 1920) tai työtä karttaviksi kieroilijoiksi, jotka yritettiin karkottaa savotalta pois (Huugo, 1918). Haastatteluissa toistui ajatus, että ammattimaisesti korttia pelaavat olivat enimmäkseen lentojätkiä, kodittomia miehiä, joiden elämä kulki erilaista latua kuin tavallisen savottalaisen:

– --- että ne (lentojätkätkät) olj niitä korttimiehiä ja semmosia että niitä korttipelillä ja semmosilla.

– Ymmm. Pelasivatko ne sittä rahasta?

– No rahalla, raha rahapeliä, rahapeliä.

– Oelko niillä isojakkii panoksia näellä jätkillä sitte?

– No kyllähän niissä tahto olemmaan ja joka anttautu kerta niihen ja ne piäs ensinnäänii siihen sae hookuteltu nin se ee muuta, kun tahto vaen kiihtyä ja kiihtyä se ja (– Yyy.) ja tuota sillohan ne vee kierouvvellaa sitten niitä (– Ymm.) ja sen rahan paljouvella, jotka olj niitä ammattialesia niihin hommiin nin toesinaan veevät viimesettii markat, joka niihin antautu van niihin ee, parempi olj, kun ee antaonna niihen. En minä en kyllä ollu niihen korttipelliin, minä en antaonna millonkaan, (– Joo.) en millonkaan, muuta kun korkeentaan ihan leekkipeliä jos mitä, van en rahapellii. (– Yyy, ymm.) Se tahto olla semmosta, että se jos siihen kerta nin piäs ni se olj se himo tulloo siitä sitte, että nin sitä sitte pittää pelata ja se on parempi, kun ee niihen mallatakkaa. (Vilho, 1928.)

Tukkilaisia kekseineen keluveneessä..

Mittaa toisista otettiin myös muilla tavoin – kilpailtiin erilaisissa taitopeleissä ja urheiltiin. Taitoa mitattiin esimerkiksi yrittämällä saada lanka neulansilmään keppiä apuvälineenä käyttäen. (Taavetti, 1920.) Haastatteluista jää mielikuva, että yhdessä koettu aika oli tärkeämpää kuin ulkopuolisen maailman tapahtumien seuraaminen. Radiot tulivat kämpille toisen maailmansodan jälkeen (Taavetti, 1920).

Monista haastatteluista kävi ilmi, että työnjohtaja saattoi antaa polttonilin, jos huomasi savottalaisten pelaavan korttia. Toisaalta työnjohtajat saattoivat itse pelata yhtä innokkaasti kuin muutkin (Taimi, 1923). Yleensä korttipeli savotalla lienee ollut enemmän leikkipeliä, mutta osa haastateltavista kertoi pelaamisesta, jonka hintana oli joko tili tai jopa hevonen eli ajomiehen tärkein työväline. Tuolloin savottalainen oli jo liukunut pois niistä ihanteista, joita yläsavolaisilla savottalaisilla oli. Pelaamisen himosta oli tullut yksilölle tärkeämpää kuin toimeentulon varmistamisesta, joka oli yhteisön määrittelemä tavoite. Haastateltava kertoi hiukan sääliin kahdesta savottalaisesta, jotka olivat jääneet pahasti pelaamisen koukkuun:

- Pelattiinkos siellä korttia?
- Kyllä, mutta. Tuollahan se oelj just tuolla Lookkukorvessa, kun siellähän se oel, kun yökaavet joku Lahtis-Aapel, joolunpyhät pelas korttia, sittä porukalla sille kyyvin laetovat, että piäs kottiin. Ee siellä kämpässä, siellä ee suana, van ne män, joku pannuhuone, nin sinne pelloomaan.
- Eli siellä oel semmosiakii, jotka koko ansiosa pistivät pelii?
- Oel oel. Kyllä oel semmosiahii.
-
- Ne kun oel, semmosta peliäkkii pelasivat, että hevonen oel pelissä. En muista, tämäkö se Aapel voetti Niemeltä kortilla, kumpko se hävis siinä pelissä.
- PP: Se on jo kovvoo peliä, kun työkalu on mänössä sittä.
- Kyllä. Nii ja sehän oel sekkii Jussi Niemi sillon samana talavena kun minäkii sinne Porttipahkaan nin se sortunu pelloomaan ja se siellää oel sen hevosesa pelanna ja se jootu sitte tekopuolelle siellä. Se oel Jussin kohtalo semmonen. (Veikko, 1919.)

Sanomalehtiäkin kämpille tuli, ainakin sotienjälkeisenä aikana, mutta niiden lukeminen ja maailman tapahtumien kommentoiminen niiden kautta jäivät haastateltavien muistoissa yhtä yksityisiksi asioiksi kuin vaikkapa poliittisesta tai uskonnollisesta vakaumuksesta puhuminen. Myös kirjallisuutta luettiin, mutta vasta sodan jälkeen, kun aika jo alkoi olla parempi. (Onni, 1921; Eino, 1939.) Ilmeisesti tuolloin savotta- ja koko agraariyhteisö alkoi antaa itselleen luvan tehdä myös muuta kuin pelkästään hyödylliseksi katsottua työtä ja puhdetöitä.

Savottalaisten suhtautuminen tuomitsevaan uskovaisuuteen näyttäisi olevan yhtä huumorisävytteinen kuin heidän suhtautumisensa hierarkkisuuteen yleensä, kuten seuraava näyte kertoo:

- Öh, minun jäe elävästi mieleen tuossa yks semmonen juttu puutavarayhtiö uitti tuolta Jutkulanjoelta puita ja tuossa kankaan alla kankaan alla tuota minä olin uitossa ja minä olin Kymin uitossa kun olin puutavaran uitossa siinhä oli tuota. Ne Kurreks kuhtu sitä haetarinsoettajata se veti haetaria se tuossa soetti ja niille savottalaesille, ne siinä söe ja joe ni sittä veevät ne laatat tuonne Sukevalle ni Tenetin sillalla, sillalla tuota soettanna haetaria ja siinä oli lestatiolaenen emäntä siinä Petsamon naapurissa nin tuota Petsamo on se tanssipaiikka tuota siinä nin se oel sanoonna että eijjoo nuilla puutavaran puilla siunaasta kun haetaria soetetaan ja pyhänä uitetaan (Naurua.) eijjoo mittään siunaasta. Kun tuommonen homma. Nii. Minä muista oesko sitä sillon sinä aekana rangastu mutta

meell Kymin puut noos kova myrsky ja hajotti laatan pahasti ja se oel pyhäpäevä nin minun muistu mieleen lestatiolaesen sana että eijoo näellä Kymin puilla siunaasta. (Naurua.) Kun kova myrsky hajotti sitä laattoo sittä. (Niilo, 1921.)

Yksi haastateltavistani totesi, että uskovaisiakin savotoilla oli ja he pitivät pyhäaamuisin aamuhartauden (Hugo, 1912). Kansanmies-tyyppinen pappi oli puolestaan tervetullut savottaan pitämään hartaushetkiä, varsinkin, kun hän toi ”kahvivehkeet” tullessaan (Onni, 1921).

Suhde alkoholiin oli savotassa vähän samantapainen kuin kortinpeluuseen. Vaikka työnjohtajat eivät yleensä suvainneet viinaa tai rahapeliä, ne olivat joillakin työmailla osa arkea. Osa haastateltavistani kielsi jyrkästi, että viinaa olisi savotassa viljelty sen enempää kuin korttiakaan ainakaan näillä seuduin pelattu. Toiset myönsivät kaiken auliisti ja kertoivat aiheeseen liittyviä sattumuksia. Kukaan ei itse myöntänyt käyttäneensä alkoholia savotassa. Järkisyynä yleensä vedottiin rahan niukkuuteen; jotakin oli jäätävä kotiinviemisiksikin:

- PN: Kuikas paljo sitä viinoo käätetttiin siellä savotoella?
- P: Ee siellä viinoo.
- V: Eehän siellä passanna hyvin (= oikeastaan) käätee (– P: Ee) sitä viinoo.
- P: Siellä oel niin huonot ne hankkeet, eehän sitä pystynnä ostamaan.
- PN: Hyvä että leevässä pysy?
- V. No se ol varmasti. Ja sittä kun olis pitännä vielä kottiinnii piisata. Kotona olivat ihan näläkäesenä akka ja lapsia pirtillinen siellä aena nin tuota millä laella lie tulleet toemeen, sitä minä en oekeen älyä, jolla ee tuota jolla oel sieltä yksistään se sualis.
- P: Ne ol niin huonoja ne hankkeet, ettee viinasta tarvinna aatellakkaa, kukkaa puhunnakkaa. (Paavo, 1909; Viljo, 1911.)

Haastateltavieni kerronnassa viina yhdistettiin toisheimolaisiin, lentojätkiin tai erikoistilanteeseen, kuten yleislakko aikaan suurella savotalla toisessa läänissä. Yläsavolaisen savottalaisen ihanteeseen sisältyi raittius ja alttius tuoda savottahankkeet kotiin, ei yleisesti jätkään tai savottalaiseen yhdistetty halu vapauteen ja taipumukseen kuluttaa tili helppoon elämään kirkonkylissä tai kaupungeissa. (Tauno, 1926.)

NUOREN SOSIAALISTUMINEN SAVOTTALAISEKSI

Kerronta sosiaalistamisen keinona

Savotassa oli kaksi keinoa sosiaalistaa lapsi ja nuori savotan normeihin ja työkuulttuuriin: kerronta ja käytännön esimerkki. Savotan vapaa-aika käytettiin ruokailemiseen, vaatteiden ja työvälineiden korjaamiseen, kortinpeluuseen, lepäämiseen, mutta ennen kaikkea tarinoitiin, kerrontaan. Oli kaskuja, opetustarinoita ja omakohtaisia seikkailuja. Kerronnalla oli monia funktioita, mutta erityisen merkittävää savotan kerronta oli sekä savotan kulttuurimallin välittäjänä noviiseille että sen vahvistajana yhteisön jäsenille. Kerronta oli savotalla osittain tarkoituksellista, opetuksellista, osittain epämuodollista eli ajan kuluttamista, yhteenkuuluvuuden tunteen vahvistamista ja verbaaliakrobatiaa. Tavoitteena oli, että kaikkien olisi ollut savottayhteisössä henkisesti mukava olla (Eino, 1939.)

- ---mitenkäs siellä savotoella niin niinniin kuinkapaljo siellä kerrottiin sittä juttuja että osa niistä varmaan oli semmosia opetustarinoetaki nuoremmille?
- No kyllä, kyllähän niitä oli paljo, niitä oli erittäen hyviäki semmosia kaskunkertoja ja ja tarinoita ja juuri mitä opettaa piti.
- Joo'o.
- Esimerkiks mitenkä oltiin kämpällä, mitenkä siellä savo-, savotassa ja miten siellä tuli ja kaekkee tämmöstä ja kyllähän pikkupoeka kuunteli niitä hyvin tarkkaan ja näki sen elämänmuoton mitä se on.
- Joo, joo.
- TN: Sillä laellahan niitä miehiä tulj poejjista.
- Niin, niin teki, sillä laella ne sae sen jätkän koulun siellä. (Huugo, 1918.)

Miestutkimusta tehnyt sosiologi Jorma Hänninen on esittänyt, että miesten yhtenä yhdistävänä elementtinä olosuhteissa, joissa he joutuvat olemaan pitkään yhdessä ja joissa on tarve lyhentää erilaisuuden luomaa välimatkaa, voi toimia puhe. Miehet joutuvat kuitenkin tekemään tarinallisen sopimuksen, jotta he voivat keskustella keskenään. On löydettävä puheenaihe, joka on

"turvallinen", puheenaihe, joka ei muistuta luokkaeroista, arjesta, politiikasta, uskonnosta jne. (Hänninen 1994, 132–133.) Kuten yksi haastateltavistani kertoi, aina kun puhe siirtyi naisiin, erimielisyys savotalla unohtui (Huugo, 1918). Kyse on seurallisesta kerronnasta, mutta samalla maskuliinisen yhteyden luojasta, puheesta, jolla pyritään eliminoimaan erimielisyyden syntymisen mahdollisuus. Hännisen mukaan kysymys on rituaalisesta puheesta, kun tietty tilanne vaatii tietynlaisen jutun ja kun se on pakko kertoa yhä uudelleen vastaavassa yhteydessä. (Hänninen 1994, 132–133.) Jyrki Pöysän mukaan huumoria voi pitää miesten keskinäisen kommunikaation perusasenteena. Savotassa sillä on viestitetty yhtenäistä suhtautumistapaa työhön, elinolosuhteisiin ja savotan ulkopuolelle jäävään maailmaan. Folkloren kertomukset uusintavat stereotyyppioita ja ihanteellisuuksia tarjoten kohteita samastumiselle ja erottautumiselle. (Pöysä 1997, 29, 69.)

Kerronnan aiheina oli pääasiassa sukupuolielämä, mutta myös kummitusjutut, tarut ja arvoitukset. Yhdessäoloon kuuluivat myös viisut ja renkutukset, seuraleikit ja pelit, joita korttipelin lisäksi olivat voima- ja nokkeluusleikit, halma, shakki, tammi ja miilu. (Eenilä 1967, 222–223.) Huumoria tutkinut folkloristi Seppo Knuuttila on nähnyt jätkä- ja renkikaskut identiteettikaskustona (Knuuttila, 1977, 214). Savotakortteereissa, kämpissä ja uittojokien varsilla kerrotut tarinat, kaskut ja tilannekomiikkaa sisältävät opetuskertomukset ovat vahvistaneet ja ylläpitäneet savottalaisten käsitystä siitä, millainen ihanteellisen savottalaisen tulisi olla. Varastaminen, toisten kustannuksella eläminen, hallitsevista seksuaalinormeista poikkeaminen jne. tuomitaan Knuuttilan mukaan jätkäkaskuissa painokkaasti. Rangaistuksena oli fyysinen kuritus, mutta myös naurunalaiseksi saattaminen. Pöysä on kiteyttänyt, että kertomukset rangaistustavoista ja -tapahtumista ovat olleet varoittavaa tilannekomiikkaa sisältävä korpilain käsikirja. (Knuuttila 1977, 211.)

– Kerrottiinkos siinä tarinoeta tae juttuja sitte, kun yhteen kerräännyttiin?

– No niitähän niitä tulj, nuo vanahemmat. Joella olj niitä nin nehän ne, nehän ne piti juttuja ja niitä kuuntelivat nuoremmat (– Yyy.) nuoremmat ja tuommosia jos olj reessumiehiä, joella hyvä muisti ja ... ollu tuolla, nillähän sitä olj sitä juttua. (Vilho, 1928.)

Haastateltavat mainitsivat kuin itsestään selvyytenä tarinoinnin kuuluneen vapaa-aikaan, siis siihen aikaan, jolloin ei oltu tekemässä varsinaista työtä, niin talvi- ja kesäsavotassa kuin uitossakin. Seurustelua luonnehdittiin suunsoitoksi (Hugo, 1912), tuttujen kanssa porisemiseksi (Eino, 1925) tai satujen kertomiseksi (Olga, 1912). Haastateltavani eivät kuitenkaan tarkemmin määrittelleet kerronnan laatua, enkä sitä osannut haastattelutilanteessa erikseen kysyä, koska se ei silloin tuntunut tärkeältä. Kerronta osana yhteisöelämää tuntuu olevan niin itsestään selvää, ettei sitä tarvitse sen kummemmin määrittelläkään, toisin kuin vaikkapa savottalaisen elämään yhtä itsestään selvästi kuulunutta ruokataloutta. Ehkä haastateltavat jättivät kerronnan tarkemmin määrittelemättä osittain myös siksi, että kaskut ja opetustarinat ovat olleet varsin ronskeja – haastattelutilanteessa ei pidetty asiallisena toistaa niitä yksityiskohtaisesti

Ylipäätään savotan kieli on ollut varsin ronskia ja miehistä. Näytteen yhteisestä puhetavasta – ja samalla nopean luonnehdinnan erään savottalaisen identiteetistä, joka poikkesi ihanteesta – antoi kaksi entistä savottalaista, jotka haastattelun tässä vaiheessa olivat jo unohtaneet nauhurin ja haastattelijan olemassaolon:

- Kävin Ate Heikkinen ol minä kasöörinä kävin kahtena talavena niinä Ateol (– TN: Perkele!) minä teen kuutosia siinä perkele ja tilit makson.
- TN: Sehään se oel kova korttimies piru eekös se ollu?
- Ateko? Niin ja juoppo ja pahakurinen, perkele. (Onni, 1921.)

Nuoret sosiaalistuivat savottakulttuuriin vapaa-aikana myös seuraamalla ja kuuntelemalla, miten esimerkiksi työkaluja korjattiin kortteeripaikassa ja millä tavalla ruokahuolto pelasi. Yläsavolaisen savottalaisen vapaa-aika oli toisilta osin kaikkialla samanlaista, toisilta osin erilaista tapahtumapaikasta ja hierarkiassa korkeimmalla olevan sallivuudesta riippuen. Haastateltavani kertoivat, miten talvisavottalaisen yhteiseen vapaa-ajan viettoon kuului väistämättä kahvin juonti ja käristyksen tai muun ruoan laittaminen sekä aamulla metsään lähtiessä että illalla sieltä palatessa ja lisäksi varusteiden kunnostaminen. Vaatteita ja kenkiä oli paikattava ja yritettävä kuivata,

tylsyntyä sahaa piti viilata ja katkennut kirveenvarsi korvata uudella. Ajomiesten oli käytävä ruokkimassa hevostaan useita kertoja, myös yöllä. Rekikin saattoi tarvita kunnostamista. Hanna Snellman totesi omassa tutkimuksessaan, että ulkopuolisten tarkkailijoiden raportointien mukaan kämppäelämälle oli ominaista viettää aikaa valmistamalla ruokaa, syömällä, pelaamalla, tupakoimalla, kunnostamalla työkaluja ja kertomalla juttuja ja mahdollisuuksien mukaan saunomalla. Hänen muistitietoaineistonsa kuvaukset elämästä yhteisasunnoissa noudattelivat samoja linjoja kuin tarkkailijoiden raportointi sillä erotuksella, että toista maailmansotaa edeltävänä aikana suurin osa ajasta meni ruoan valmistamiseen ja asunnon lämmittämiseen (Snellman 1996, 161–163).

Silloisen ruokatalouden haastateltavani ilmeisesti katsovat poikenneen niin paljon nykyisestä, että he katsoivat aiheelliseksi kertoa yksityiskohtaisemminkin, millaista se oli, ja lähes aina myös kommentoida sitä viittaamalla nykyisiin asenteisiin terveellisestä ruoasta. Lisäksi ruokavalio pysyi samana päivästä päivään – ruokailu alkoi olla yhteisön jäsenille jo kuin rituaali, jota toistettiin muuttumattomana aina samaan kellonaikaan ja samoista raaka-aineksista valmistettuna. Yksi haastateltavistani onnistuu kertomaan seuraavassa lyhyehkössä näytteessä lähes kaikki oleelliset asiat savottalaisten toistensa kaltaisina toistuvista illoista:

– No seol semmost hommoo, syyspuoleen lämpimät ... nin sillon metässä, pimmeellähän sitä mäntiin ja takasi, ... Se sitä paetsi kun oli että sieltä tultiin metästä nin se kun ee ollu kämppäemäntä nin se oli ite laetettava ruoka ja läskisoossia sitä tehä ropotettiin ja sese ee pitännä paljasta soossia ja kuumaa, tikku pysy pystyssä, piliven veekkoo oli sitten tahi muuta höpötystä että löösee ... (Naurua.) Sano että sakkee niinkun saparo. Joo se oli simmonen se salaatti se on vieläkii hyvävee, ... asiantuntijat ovat ihan toesta mieltä ... Mutta mutta sittä ota huomioon että myöskin kampeehin kunnostus. Se oli yllesä että työvaatteet ne vanahoja oel puvun säkkiä ja ee ollu mahollisuutta ostoo siihen aekaan, niitä ee nuin vuan ostettu. Niitä piti paekata. Niitä piti huoltoo, kun ee uusia, ja hyvä peli. Sitten tuota sahan kunnostus oli, se ol oltava kunnossa, että työteho säely, muuten kirvesvars suatto katketa ja se oel veestettävä, ee sitä jootanna muuhun seol yönseotuna, ja sittähän se ihmeeltä tuntu sekun oli yhteismajotuksessa niinkuhn talaven aekana taloessa kun ee ollu kämppäi nin niissä äejät sopi olemaan emännät monastikkii itki sittä kun jätkät lähti kottiisa. Ikävä tul, kato sekkii olse talavikaas kun ne sittä lähti poes

kevväällä tuas. Nin nin seoli ihme. Ihme että ne perehty antamaan ruokoo. (Onni, 1921.)

Isä tai muu sukulainen neuvoi työn

Omaelämäkerralliset muistot ovat Craig R. Barclayn näkemyksen mukaan yhteydessä havaintokokemuksiin ja ihmistenvälisiin vuorovaikutussuhteisiin. Kulttuurisesti ja sosiaalisesti jäsentyneet tehtävät saavat koko elämän ajan kestäviä henkilökohtaisia merkityksiä, sen lisäksi että osaavammat henkilöt opettavat lapselle, kuinka tehtävistä suoriudutaan. (Barclay 1994, 63.)

Haastateltavani aloittivat mielellään ammattiuransa kuvailemisen kertomalla ensimmäisistä kokemuksistaan metsätöissä tai uitossa ja mainitsivat yleensä työnteon opettajaksi oman isänsä. Myös Jyrki Pöysä totesi SKS:n ja Postipankin kyselyyn vastanneiden tyypillisenä kuvauksen kohteena olevan ensimmäinen savotta, kodin lähellä sijainnut uittotyömaa tai kauempana sijainnut oikea metsätyömaa. Sinne pääsy esimerkiksi isän apulaisena kuvataan elämänhistoriallisesti merkityksellistyneenä miesten joukkoon pääsemisen kokemuksena. (Pöysä 1997, 46.)

Sosiologi Tommi Hoikkala on havainnut miesten omaelämäkertoja tutkiessaan niiden sisältävän paljon työnkuvauksia, jos kirjoittajan lapsuus ja nuoruus on tapahtunut maaseudulla. Niiden mukaan oli mahtava tunne, kun vähän yli kymmenvuotias pääsi isän ja usein muiden miesten kanssa heinää tekemään tai mikä vielä arvokkaampaa, metsätöihin, metsästämisestä puhumattakaan. Omaelämäkerroissa on Hoikkalan mukaan yksityiskohtaisia kuvauksia siitä, miten isä opetti työnteon taitoihin. Agraarisoturin itsestään selvä arvo on luja työnteko, ahkeruus, peräänantamattomuus, sitkeys. Hoikkalan mukaan erästä kainuulaista vastaajista kertoi: "Olin oppinut jo poikana tekemään työtä riehumalla". (Hoikkala 1994, 97.)

Pirjo Korkiakangas on todennut, että agraariyhteisössä työtaitojen oppimista ja opettamista on pidetty tärkeänä lasten kasvatus- ja sosiaalistamiskeinona,

osana aikuistumista ja aikuisen mittoihin kasvamista. Sen lisäksi, että lapset ovat oppineet työtaidot, he ovat sisäistäneet ajatuksen, että työnteko on yksi ihmiselämän kulmakivistä. Talonpoikaisideologian perustana on pidetty työteliäisyyttä, ahkeruutta ja taitavuutta töissä ja sama pätee koko agraariyhteisöön, josta savottalaisetkin tulivat. Korkiakankaan mielestä lapset ahkerasti ja nurisematta työtä tehden hankkivat itselleen statusta aikuisten silmissä. (Korkiakangas 1996, 76, 77.)

Lasten tuli agraariyhteisössä osallistua työntekoon aivan pienestä lähtien ja heille annettiin työtehtäviä, joista heidän katsottiin suoriutuvan. Työ aikuisten rinnalla ja myös itsenäisesti, ohjeiden ja määräysten mukaisesti, kuului itsestään selvänä lapsen elämään eikä sitä voinut jättää kesken (Korkiakangas 1996, 327). Metsätyöura saattoi alkaa kotimetsästä hankintahakkuusta tai naapurista, mutta myös kauempaa.

– Niin, viiskymmentä kaks, mutta olinhan minä silloin tuota kun kun tässä hankin, kotona hakattiin ihan pienuuvesta pittäen, kun seihemänvuotiaana niin kun rupes tekemään sitä työtä ja kun kaekkee tämmöstä ja kun maataloutta oli isäukolla vähän niin tuota sitten niin siinä hankintahakkuuta että ihan se lähti pienuuvesta pittäen, ja isän opastuksellahan se. (Eino, 1939.)

– --- se oel tuossa kun Kuusikon (= naapuritila) metässä ajettiin ennen sotia silloin kun se ensmäesen hevosen se isä tek pankkoreet tek ja jaja luokin osti ja jaja se hevone se ensistäännii se ensmäesen hevosen se markkinoelta osti jo kevväällä van se eijjollu, sillä minä en kerinnä savottoo ajoo sillä hevosella kun se myyvä sujjaatti sen, kun se voetti ja se män ens talaveen kun ol sittä se ruuna ja mitenkään se oel kun kun kun, oesinko minä ollu semmonen seehtementoesta vanaha, kun sillä sillä sillä ruunalla vakituisittaen rupesin ajamaan niinkun omituisena (= omana) hevosenä. (Taavetti, 1920.)

– No tottakae sitä sen ikäset oltii ihan kottoo käsin. Se savotta. Ja yllesä silloin nuorempana ne kottoo käsin oli ne ajut, mutta tekoja ja kaikkia muita tötetähän sitä piti tehä siellä missä sitä oli (Tauno, 1926.)

Proppinparkkuussa vanhemman väen mukana oli lapsia jo jopa kuudesta seitsenvuotiaisiin, sekä tyttöjä että poikia, koska he pystyivät kuorta irrottamaan, joskin joskus "kynnet verillä". Kuoren irrottamisen lapset kokivat osittain leikinomaisenakin; työnä, joka oli myös hauskaa. Naishaastateltavani

oli ollut ensimmäistä kertaa kuusi- tai seitsenvuotiaana isoisänsä mukana kuorimassa propseja vieraan metsässä. Palkakseen hän sai viisi penniä kuorimastaan pölkystä. Siinä iässä hän ei vielä jaksanut käyttää petkeliä, vaan irrotti kuoren pelkästään käsin vetämällä. Hän mainitsi, että hyvässä kangasmetsässä kasvanut, nilollaan ollut puu ei loppujen lopuksi ollut vaikea kuoria. (Taimi, 1923.)

Kuorimisuransa nelimetristen propsien aikakaudella aloittaneet vanhemman polven miehet kertoivat, etteivät jaksaneet edes itse siirtää propseja, joita olivat kuorimassa. Myöhemmin propsit tehtiin kaksimetrisiksi. Kuorimarauta ei ollut vielä silloin käytössä, vaan nämäkin haastateltavat tunsivat kuorimavälineenä petkelin. (Paavo, 1909; Viljo, 1911). Parkkaussavotassa mukana olleet haastateltavan isä ja isovelji olivat aisanneet puita eli he olivat vetäneet petkelillä propsin kuoreen tiettyjen välimatkojen päähän viiluja ja haastateltavani oli sitten vedellyt parkin käsin irti. Hän arveli olleensa työssä "vähän apuna". (Viljo, 1911.)

Nuoria propsinparkkaajia Sonkajärvellä vuonna 1936.

Uitossakin oli mukana kansakouluikäisiä lapsia "opettelemassa", ei niinkään vielä "hankkeessa". Haastateltavieni kertoman mukaan oppipojaksi uittoon pääsi helpoimmin työnjohtotehtävissä olleiden savottalaisten lapset. Isät pyysivät alaisenaan ollutta miesporukkaa ottamaan poikansa mukaan ja opettamaan uitossa välttämättömiä taitoja. Samalla pojat alkoivat oppia savottakulttuurin sääntöjä yhteisöelämää seuraamalla ja kerrontaa kuuntelemalla. Taksa näille pentujätkille ei ollut välttämättä sama kuin muille. Työnjohtajan poika kertoi, kuinka paljon hyödyllistä tietoa hän sai uiton tärkeimmiltä ammattimiehiltä, kun isä sijoitti hänet vastuumiesten joukkoon:

– Minä olin tuota paljon näissä uittoissa olin sillä kun ne tuolta latvavesiltä uittivat sittä. (– Niin.) Ja isä pani siihen valittiin ammattimies siihen vastuulle jotka tekivät lenkkiä ja viisivät laattoja ja niin. Niin se isä sano että ottaa tuo poika tuota sinne oppiin niin. (– Niin. Ahah.) Minä olin halukas utelias siihen touhuun niin minä olin siellä vastuulla niihen vanhempiin miesten kanssa ja tuota ne opetti minulle lenkinteon ja. Ne opetti minulle mitenkä laitetaan siimaan ankkuri kiinni ja mitenkä laatta pannaan kiinni ja mitenkä tehään polstikki ja mitenkä pannaan laatta kiinni tapetaanko emä vai pannaanko vyörholiin niin käysiin. (– Ahaa.) Ne opetti minulle kaikki savotan solmut kun tuota oli siitä etuakin. Minä en olis muuten nuorena päässyt sinne jokisuille vastuulle. Mutta tuota sen isän ansiosta, kun se sano, että ottaa tuo poika että tuota pannaan pienempi palkka, tuntipalkka. (Niilo, 1921.)

Lasten vakituinen työ Ylä-Savon savotoilla alkoi yleensä 12–13-vuotiaana kansakoulun päätyttyä. Saman vahvistaa Jukka Eenilä koskeneen koko Suomea (Eenilä 1967, 26, 27). *Maaseudun työvoiman tutkimuksia VII:n* mukaan 15-vuotiaista osallistui metsä- ja uittoihin kolmannes kaikista ikäluokkaan kuuluvista, Itä- ja Pohjois-Suomessa noin 40 prosenttia (Heikinheimo 1956, 82). Jyrki Pöysän mielestä koulusta suoraan savottaan siirtyminen on ollut Itä- ja Pohjois-Suomessa varsinkin väestön alempien kerrosten pojille kulttuurinen itsestäänselvyys, sillä muita vaihtoehtoja ei ollut näköpiirissä (Pöysä 1997, 181, 183).

Vanhimpana kolmesta veljeksestä 1930-luvun alun pula-aikaan savottatyöhön joutunut haastateltavani kertoi, että koulu täytyi jättää 11-vuotiaana, eikä hän sen jälkeen ole kouluja käynyt. Työnjohtotehtävissä ollut isä osasi hänen mielestään antaa hyvän mallin. Hän kuvasi isäänsä kunnioitetuksi

ammattimieheksi. (Onni, 1921.) Toinen 11-vuotiaana ammattiuransa savotassa aloittanut haastateltavani kertoi lähettäneensä joululoman päätyttyä kirjansa koululle ja ilmoittaneensa lähtevänsä tienamaan kenkiä, joita kunta ei ollut hänelle myöntänyt. Hän oli ajanut hevosella tukkeja isänsä opastuksella. Hakkuumies oli tehnyt hänen kanssaan kuormat metsässä, mutta rannassa hänen oli täytynyt purkaa kuormat ja nostaa tukit poikkeuksellisen korkeisiin pinoihin yksin. Työuran alku ei ollut helppo; haastateltavani muisteli, että maailma kävi välillä mustana, kun hän oli nostellut pinoon pojalle liian raskaita tukkeja. (Kalle, 1923.) Savotassa ajomiehenä ensimmäisen kerran jo kymmenvuotiaana ollut haastateltavani puolestaan kertoi, ettei retkille tai hiihtelemään ollut joutanut, koska kaikki koulun vapaapäivät oli täytynyt olla isän apuna kuormia tekemässä ja purkamassa. Toisaalta hän sanoi olleensa kiinnostunut hevosella ajamisesta ja vertasi sitä nykyajan poikien ja miesten kiinnostukseen autoihin. (Tauno, 1926.)

Olosuhteet varsinaisessa savotassa osoittautuivat sellaiseksi, että äitikin tuli nuoren miehen mieleen – työ ei ollut enää missään määrin leikinomaista eikä uupunut tekijä jaksanut enää koko ajan iloita siitä, että pääsi tekemään miesten töitä muiden miesten lailla. Tosin yhteisö kantoi myös huolta tulokkaista. Ensimmäiseen savottaansa 13-vuotiaana mennyt haastateltavani kertoi muiden kortteerimiesten kehottaneen häntä tulemaan nukkumaan peremmälle, kun hän oli ollut jäämässä oven pieleen kylmään. Tosin pöydältä nukkujan päälle tipahdelleen russakat kertoivat omaa kieltään uuden elämän reaalityodellisuudesta. (Lauri, 1917.)

Hakkuumieheksi 14-vuotiaana veljiensä ja ajomiehenä toimineen isänsä kanssa isoon savottaan lähtenyt haastateltavani toi esille kontrastin pienestä pojasta jännittävältä tuntuneen propsinparkkaamisen ja oikean talvisavotan välillä. Asuinpaikkana tässä hänen ensimmäisessä oikeassa savotassaan oli kaksiosainen kämpä, jonka toiseen päähän mahtui noin 40 miestä ja toiseen päähän noin 50 miestä. Seinillä oli kahden puolen ritsit makuualustoina. Lattia oli maalattia. Ritsien välissä oli kamina, jota lämmitettiin jatkuvasti. Pahimmilta hänestä tuntuivat pitkät hiihtomatkat vinkkatuulisina päivinä suurten soiden

keskellä oleville palstoille. (Huugo, 1918.) Hänelle se, että savottaan täytyi lähteä nuorena, oli itsestäänselvyys, jonka hän kuittasi toteamalla:

– No joo, sehän oli yleistä silloin että eihän sitä, jotta ne sanovat että otsasi hiestä on syötävä sinun leipää. (Huugo, 1918.)

”Ammattikoulu” savottalaiseksi oli varsin kova. Vaikka kymmenvuotiaan ensiaskeleita savottalaisena muistelleen, kirjallisen vastauksen lähettäneen kerronnassa oli myös kuvia siitä, miten pitkän ankean talven jälkeen, kun talon savotta loppui, oli jo aivan toista, kun lumet rupesivat sulamaan ja itikka luokilla laulamaan, siitä huokui mielikuva ylivoimaiselta tuntuvasta työstä:

"Omat kokemukset metsä, uitto ja ajomiehenä alkoi kolmekymmentä luvulla Isän tai vanhempien veljien mukana, joka oli sen ajan ammattikoulu oppia metsä työt, jo 10 vuotiaana olin mukana pölli metsässä."

"--- se olikin yhtä valvomista viikko kausia minkä nyt väkisin torkahti ja sattui olemaan tuuria ettei suma seisahtanna, kosket vaati enempi miehiä, jos ei saanu heti kiini jääneitä puita irti syntyi ruuhka jonka purkaminen oli vaarallista ja kovaa työtä, joki uitot oli aikaisin keväällä yöt kylmiä tulet piti olla ja havu laavu sateen suojana ruoka puoli mitä sattui olemaan, näin kasvoi, pentujätkä." (Heikki, 1927.)

Yksi haastateltavistani muisteli tehneensä 13-vuotiaana ensimmäistä kuormaa tehdessään perusvirheen. Hän oli jättänyt hevosen seisomaan metsään eikä laaniin päin, mutta mökille hänkin illalla palasi. Elettiin hänen muistamansa mukaan pula-aika, eikä vanhemmilla miehillä ollut halua auttaa poikaa, totesivatpahan vain, että kukin kuormansa panee. "Tottapahan konstillaen tulen", hän oli ajatellut. (Erkki, 1918.)

Ja työ väistämättä neuvoi tekijään. Ensimmäistä kertaa 16-vuotiaana metsätöihin, halonhakuuseen lähtenyt ja sinne yksin joutunut haastateltavani kertoi, että hänen isänsä oli laittanut hänen lähtiessään sirnikan kuntoon. Kortteeritalo ei ollut kovin kaukana kotoa, mutta hän oli kuitenkin isänsä neuvojen ulottumattomissa. Hän kertoi, ettei saha ruvennut pelaamaan, koska se ahdisti ja puolsi, mutta hän oppi laittamaan sen pakon edessä

savottapaikassa. Hän huomautti tehneensä samaan määrän eli neljästä viiteen mottiin halkoja kuin aikamiehetkin. (Eino, 1925.)

Jyrki Pöysän mukaan huumori on toiminut initiaationa, sillä aloittelevilta savottalaisilta vaadittiin kykyä sietää vanhempien miesten irvailua (Pöysä 1997, 69). Jukka Eenilän tutkimuksen mukaan ensikertalaiselta kyseltiin kuulumisia ja jos hän oli narrattavissa, hän joutui pilkan kohteeksi. Tulokkaan luonne ja taito määräisivät hänen kohtelunsa. (Eenilä 1967, 245.) Lasten työntekoon agraariyhteisössä saattoivat puuttua ja siinä opastaa vanhempien, isovanhempien ja isompien sisarusten lisäksi myös työväki tai vuosisadan alkupuolella talon torpparit. Työ oli tehtävä vastaan sanomatta, koska työntekoon oppiminen tähtäsi tulevaisuuteen ja oman elämän hallintaan. Lapsia moitittiin huonosti tai väärin tehdystä työstä ja lapsi joutui itse paikkaamaan jälkensä. Pirjo Korkiakankaan mukaan epäonnistumisia saattoi seurata ruumiillinenkin rangaistus tai pilkkaamista ja taitamattomuudella naureskelua. (Korkiakangas 1996, 115, 117.)

Nuorukaiset lajittelevat puita sortteerilla.

Talonsa kortteerikäyttöön antaneen isänsä mukana uittoon jo poikana päässyt haastateltavani kertoi, miten oma suku neuvoi hänet työn alkuun, mutta muut uittomiehet saattoivat myös kiusata tulokkaita. Pilkanteko ja kylmän kylvyn saaminen eivät olleet kohteen mielestä luonnollisestikaan mukavia kokemuksia:

- Kyllä, olikos se muutenki sillä tavalla että ne vanhemmat tekomiehet ja ja ja uittajat niin opettivat nuorempaa polvea?
- Kyllä, kyllä, varmasti ne opetti ja ennen kaikkee se oma suku, isä veljet mutta sittä voe olla niinku kevätuitossa se oli hyvin semmosta että ne ammattimiehet ne suatto vähän leukaila sittä meille nuorille siellä että. Esimerkiksi kun sattu puttoomaan sinne jorpakkoonne ne että hyihyi koira kun sotkoo meijjän piimäastian. (Naurua.)
- Joo'o.
- TN: Eikös ne oo uhallu puottanna?
- Nii puottikkiihan ne uhallakkii ihan että pittää opettoo poekoo että.
- Se on varmaan ollu kuitenkin semmosta aika harmitonta se kiusanteko?
- Niin no harmitontahan se oli mutta kyllähän se kun kylmän kylvyn kuka sae nii aeka ilikeeltähän se tuntu mutta kuitenkin se oel että ne opetti sen savottalaeseks ja että yllesä niitä sääntöjähän ne opetti mitenkä on niinkun... (Huugo, 1918.)

Ilman sukulaisia tai tuttuja työmaalla olleet lapset ja nuoret olivat varsin turvattomia, varsinkin huonoina aikoina, jolloin työtä ei riittänyt kaikille aikuisillekaan. Vanhemmat savottalaiset esimerkiksi kehottivat kahdestaan uitossa olleita kymmenvuotiaita veljeksiä hakemaan polttotilin. Kyse oli joko harmittomasta kiusaamisesta tai vakavammasta asiasta, uhkailusta. Halvempaa työtä tekevästä pojista mahdollisesti haluttiin päästä eroon levottomana aikana:

- --- olivat tuota kymmenen vuon vanahoja. Kevätsavottaan tulivat ja. Sittä ol tullu semmonen tinka seol Niemelässä sittä olleet ja tuota ja sittä sanoneet jätkät vanhemmat jätkät että sittä kun piästään Huajaseen ne antaa lopputilin ja ne mahtaa nuille poejille ensmäesenä antoo sen.
-
- Niilo Määttänen sittä ollu, kun poejat männeet kahesa sen Määttäsen luokse sinne ollu se se oel Kymin työnjohtaja sillon siellä se ni sanoneet että meelle tili. No tuota, mitäs ne poejat nyt semmosella hoprakalla sille tilille nyt tulloo. No että sanovat nuo jätkät, aekamiehet sanovat että pikkupoejille tili annetaan polttotili tuolla Huajasen rannassa, seon semmonen on sillälaella on nyt se homma. Nin tuota se ol se Juvonen sanonna että sitä

elekee pelätä, sanokaatpa muut mitä tahhaan, van sittä kun hään sannoo, sittä seon totta, eehän ne poekia kun ne poejat ol nööriä lähtemään mihinkä tahhaansa tuota nehän ne poekia vuan pitivät ja sittä ne kun se sillon ol semmosta aekoo se että se oel niitä häntiä sen kapina-aejan häntiä niin ne ol meleko juroja toesinaan lähtemään niihin työhomiin ja muihin ja ne niitä pit ennen pit laetoo ja jättee poejat tuota kun ne tekivät ne työt.

– P: Niin ja halavemp palakkasia.

– V: Niin ja halavemp palakkasia, eehän ne niille oo maksaneet. (Paavo, 1909: Viljo, 1911).

Työstään propsimetsässä kertoi 1930-luvulla saadun asutustilan tytär, jonka isä kuoli hänen ollessaan 15-vuotias. Haastattelusta nousi mielikuva identiteetiltään vahvasta naisesta, jolla on selvä käsitys omasta ainutlaatuisuudestaan. Hän ei pohtinut, voisivatko asiat olla toisin. Hänen reaalinänsä on kirkkaan asiallinen, historiallinen minänsä tilanteisiin sopeutuva:

– Tuntuko se raskaalta se homma vae olko se mukavata?

– Kyllähän se mukavata on van on se toeselta puolen siinä suhteessa raskastakkiin nuorille, mitä minäkiin olin tuolla ja moni muukii, minun ikäsiä tuossa on nyt melekeen. Se isoja puita jos jootuu kiäntelemmää, se vaatii jo paljo voemoo ja on raskasta. Se oel jo ensistään raskasta, kun tiältä asti kävellään tuonne Volon salolle ja taakse. Se oel matkan teko jo raskasta, sitä kun sitä kävelemällä kulettiin. Sitä uamusilla piti lähtee jo aekaseen, nin tieltäkiin kävelemmään, että sinne mehtään jootu, nin tuonnekii Volon taakse sitä tieltä tulloo matkoo niin aenakii tuommonen kymmenkunta kilometriä, nin sen kun kävellä humistaa uamusilla, niin seon jo sekkii työtä. Lapselle ja vaekka kenelle. Ja sittä ruppee töehin ja sieltä kävellä iltasilla takasi. Sitä joskus iltasilla kuiven maessa oel tuota kippeenä tuota kotona iltasilla nin sitä ee ennee iltajuoksuja tarvinna kun söe nin sitä suatto jo rueta vaekka nukkumaan ja uamalla kuuvelta piti vähintään lähtee ja puolkuuveltakkii kulukemaan. (Taimi, 1923.)

Työnjohtotehtävissä toiminut haastateltavani kiisti jyrkästi, että lapset ja nuoret olisivat ihailleet vanhempia savottalaisia ja tukkilaisia ja samalla hän tuomitsi savottaan liitetyn romantisoinnin, samoin elokuvat ja romaanit, jotka hänen mielestään antoivat väärän kuvan savotan todellisuudesta. Hän kertoi savotan vaikeista olosuhteista, mutta nimenomaan hänen kerronnastaan nousi eniten esille nostalginen suhtautuminen savottaan ja jätkä-kulttuuriin. Hän nosti voimakkaimmin esiin "ennen oli miehet rautaa"- ja "kaksi vanhaa tukkijätkää"-

asenteen ja toi esille käsityksen, että aina kämpällä olo kotiolut voittaa. Hänelle savottalainen, jätkä, oli jotakin uljasta, jota nykyisin ei voi enää tavoittaa:

- Se oli varmaan se näläkä joka saneli, että sinne mehtään piti lähtee sillon pulavuosinakkii, mutta oliko siinä siihe aekaan semmosta romantisoetua että että ne nuoret poejat jotka oli sinne lähössä ni niinkun ihhaelivatki niitä vanhoja jätkiä?
- Ee, ee missään tapauksessa. Ee, siinä on tehty hallaa, siitä on tehty monet kirjaelijat yrittää, siinon oma näkemmys, joka on aevan virheellinen, se on karua, karua, ee missään tapauksessa ee ... se on suoranaesta ihmisten aliarvioemista ... romantisoeminen .... Ne oel ne nuoret poejat, kyllä ne lähti tietysti, se oel aena vuan että se oel uittoaekaan siis nimenommaan uittoaekaan, joka oli niin lyhytaekasta hommoo, sillon saatto jossae semmosten talolisten pojat joella ee pakko ollu lähtee, nin niitä sanottiin että neon niitä hatturahan hankkijoeta, näessä ilimeni sitä, täältä kaatta sinä oot sen kuullu jos, nämä on just! Niitä sanottiin, joella ee ollu mikään pakko oes ollu sinne lähtee. Noel niitä hatturahan hankkijoeta. Mutta todellinen, semmone ihminen joka leipää lähti hakemaan se ei missään tapauksessa nähny muuta kun karun tottuven. (Onni, 1921.)

Edellisestä poikkeavan näkökulman talollisen poikien todellisuuteen antoi uittoreitin varrella sijainneen ison talon poika, jolle uitto antoi mahdollisuuden päteä tilanteissa, joissa tarvittiin paikallisten olosuhteiden tuntemusta. Hän kohoaa sankariksi kertomuksessa, jossa hän pitää kotinsa läheisessä koskessa veneen perää:

- Ja tuota siinähan se olli, yhestikkii minä mänin sinne ja siinoel tuo tukkilaisia ja sittä yks Pekka Heikkinen, se oel, se oel tuolta Latvakoskelta, sano nii että kun oes joku joka sootas nin minä lähtisin perrää.
- Niin?
- Nii minä sanoin että minä en lähe sootamman, mutta kun sinä lähet sootamaan nii minä lähen perrään, että minä tiijän paremmin tuon kosken juoksun kun siinä oel semmonen kallio ja se kallio teki semmosen että se pitkin koskee teki sen käkryn.
- Aha.
- Että se tuota, joka ee osanna, tiennä sitä hommoo nii se sillon se meni nurin vene eli sitten kastu kokonaan, nii se sitten lähti Pekka sootamaan ja myö lähettiin ja minä sanoin että soova sitten eläkä kampee yhtään, että minä oon perässä, minä tiijän minnekkä minä ohjoon sitä venettä ja niihän se sittä sooti ja niihän myö piästiin että ee kun pikkusen vaen räeskähti vuan kun sukkeloon mäen sen käpryn alla siitä nii sen Pekan hartiat vaen kastu ja minä piäsin ihan nuin vuan. (Heikki, 1913.)

JOHTOPÄÄTÖKSIÄ

Muistojensa kautta haastateltavani kertoivat oman näkemyksensä sosiaalistumisestaan savottayhteisöön teini-iässä, ammatti-identiteettinsä muotoutumisesta ja sosialisatioprosessin jatkumisesta myöhempinä työvuosina. Tosin yläsavolaisilla savottalaisilla kyse näyttäisi olevan laajemmasta asiasta kuin pelkästä ammatti-identiteetistä. Vaikka yläsavolaiset savottalaiset olivat enimmäkseen perheellisiä pienviljelijöitä, eivätkä ympäri Suomea savotalta toiselle kiertäviä ja sitoutumattomia metsätyöntekijöitä, hekin olivat savottayhteisössä pitkiä aikoja kerrallaan lähes suljettuna pois ympäröivästä yhteiskunnasta. Savottalaisuus oli siis olosuhteiden pakosta ennemminkin elämäntapa kuin pelkkää palkkatyötä, ja siksi savottakulttuuri muovasi heidän koko identiteettiään.

Savottalaisten kerronta paljastaa, että heillä on ainutlaatuisia muistoja, mutta heidän yksilöllinen ja kollektiivinen identiteettinsä ja heidät sosialisatioprosessinsa savottalaiseksi ovat paljolti yhteneviä. Kukin haastateltavistani keskittyi kertomaan savottamuistojaan itselleen omimmalla tavalla. Monille heistä oli luontevinta lähestyä savottaa muistelemalla sen esinekulttuuria ja työtapoja. Toiset painottivat työstä selviytymisen keinoja ja kokemuksen kautta saavutettua ammattitaitoa. Jollekin savottakulttuurin ulkoisista olosuhteista kertominen oli oleellista, jollekin toiselle taas sosiaaliryhmän sisäisten jännitteiden kertominen.

Savottakulttuurista haastateltavani muistivat haastattelutilanteessa erityisesti työn kovuuden, olosuhteiden raskauden, nykymittapuun mukaan epäterveellisen ruoan, sankarilliseksi muuttuvan työssä jaksamisen, taitavuuden avulla saavutetun hyvän palkan sekä vääryydet, jollaiseksi he kokivat esimerkiksi metsäyhtiöiden määräämän ns. pirunkorttelin. He jättivät muistelussaan syrjemmälle yläsavolaisen savottalaisen ideaaliminästä poikkeavan käyttäytymisen eli esimerkiksi viinanjuonnin tai tilien kuluttamisen korttipeleissä. He eivät haastatteluissani mielellään muistelleet sosialisatioprosessiin kuuluvia, vapaa-aikana kerrottuja tarinoita tai

laulujakaan, koska pitivät niitä ilmeisesti savottayhteisön ulkopuoliselle kerrottuina liian ronskeina tai sitten osa niistä on yksinkertaisesti jo unohtunut. Haastateltavani muistivat kerronnassaan vain työssään erinomaisesti onnistuneita tai epäonnistuneita; välimuodot puuttuvat.

Kerrontatavan eroista huolimatta kaikki haastateltavani kertoivat samaa kertomusta. Yksittäisistä kertomuksista muodostui tietynlainen kuva yhteisöstä, jolla oli tietyt arvot ja jonka jäsenille muodostui tietynlainen kollektiivinen identiteetti. Savotassa käytettiin lapsityövoimaa, mikä oli itsestäänselvyys agraariyhteisössä. Yleensä mökkiläisen (pientilallisia kutsuttiin Ylä-Savossa mökkiläisiksi vielä senkin jälkeen, kun torpat oli lunastettu itselle) poika lähti savottaan kansakoulun käytyään eli 12–13-vuotiaana, joskus jo aikaisemmin. Isompien talojen pojat tutustuivat savottaan ns hankinnan kautta eli he tekivät metsätöitä omassa metsässään. Joskus tutustuminen savotan maailmaan alkoi jo alle kymmenvuotiaana parkkuutyömaalla tai uitossa, jolloin työ oli vielä osittain leikinomaista. Poika, joskus tyttökin, oppi työn tekemällä itse ja seuraamalla vanhempien miesten tekemistä. Yleensä opettajina toimivat oma isä, vanhemmat veljet tai ukki.

Samaan aikaan poika sosiaalistui savottayhteisöön myös kerronnan kautta; kuuntelemalla opetuskertomuksiksi tarkoitettuja kaskuja tai yleensä savotan puhetta. Myös savotan laulut kertoivat uudelle tulokkaalle hänen uudesta kulttuuripiiristään. Noviisi tottui myös savottakulttuuriin osallistumalla vapaa-ajan viettoon ruokailuineen, työkalujen kunnostuksineen, korttipeleineen ja muine yhteisine tekemisineen. Samoilla keinoilla yhteisön sosialisatioprosessi jatkui ja minuusidentiteetti vahvistui yksilön aikuisvuosina. Yhteisön normeja pidettiin yllä korpilailla, osittain leikkimielisellä, osittain väkivaltaisella "lailla", joka yleensä tarkoitti humoristisessa sävyssä kerrottuja varoitustarinoita korpilain kohteeksi joutuneista, mutta saattoi tarkoittaa myös normien rikkojaksi todetun julkista nolaamista tai ruumiillista kuritusta. Sanktioita tarvittiin, koska yläsavolaisille savottalaisille oli toimeentulon turvaaminen oli tärkeää eli oli järkevää pitää yllä työrauha ja saada rahalliset ansiot ja mukana ollut omaisuus, esimerkiksi työkalut, säilymään olosuhteissa, joissa ei ollut lukollisia säilytystiloja. Vapaa-aikana kortteeritaloissa, kämpillä ja uiton ruoka- ja

kahvitauoilla oli otollista viitata kerronnan muodossa korpilaakiin ja negatiivisiin sanktioihin, jotka seuraisivat, jos yhteisön normeja ei noudateta.

Laura Aron määrittelemiä identiteettikäsitteitä käyttäen voi todeta, että yläsavolaisten savottalaisten historiallinen minä (kuka minä olen ollut?) jäi yleensä haastatteluissa jonkin verran taka-alalle, kun haastateltavani haluavat mieluummin muistaa ja muistella 1920–1950-lukujen savottalaisten ideaaliminää (kuka minä haluan olla?), ja kuva siitä oli varsin yhdenmukainen. Haastatteluissa tuli esille myös moraalis-filosofinen minä (miksi elämäni on ollut ja on tällaista?) mm. pohdintana siitä, miksi haastateltava on lähtenyt savottaan ja jäänyt metsätyöntekijäksi. Yläsavolaiset savottalaiset näkivät menneisyytensä jonkinlaisena kohtalona, jolle ei voinut mitään. Yleensä haastateltavat eivät pohtineet, millaisen suunnan elämä olisi saanut, jos tilanne olisi ollut toinen. Suurin osa näki asian niin, ettei vaihtoehtoa ollut, savotta oli ainoa mahdollisuus ja sitä mahdollisuutta käytettiin hyväksi.

Sosiaalistumisen kautta savottalaisten kollektiiviseksi ideaaliminäksi muodostui ehdottoman rehellinen, toisen omaisuutta ja yksityisyyttä kunnioittava, työssään taitava ja ruumiillista työtä tekevä, omillaan toimeen tuleva, mutta ei toisen työstä hyötyvä, raitis ja ansionsa kotiin vievä toimija. Pitkälti se oli sama kuin heidän silloinen reaaliminänsä (kuka minä olen?), mutta ilmeisesti savotalla esimerkiksi juopoteltiin ja pelattiin korttia rahasta paljon enemmän kuin haastatteluissa haluttiin yleensä kertoa. Savotakulttuuriin liittyvät naiset – joissakin tapauksissa metsätyön tekijät, mutta yleensä kortteeripaikkojen emännät – miellettiin pitkälti samanlaisiksi kuin savottalaisetkin itsensä mielsivät, mutta rehellisyyden ja ahkeruuden lisäksi heiltä edellytettiin palvelualttiutta.

Savottalaisten kollektiivinen ideaaliminä ei välttämättä vastannut ympäröivän agraariyhteisön näkemystä heistä. Jonkinasteista jännitettä agraariyhteisössä herätti se, että savottalaisilla oli käyttörahaa, mutta ei kovin paljon kiinteää omaisuutta. Ympäröivä yhteisö ei sulattanut helposti sitä omanarvon tunnetta, joka savottalaisille oli kehittynyt raskaasta ruumiillisesta työstä suoriutumisen myötä; se halusi nähdä sosiaaliset suhteet edelleen omaisuuteen perustuvina

hierarkkisina suhteina, kun savottalainen arvosti yksilön ominaisuuksia eli esimerkiksi taitavuutta. Savottalaisen sosiaalinen minä (ketkä ovat minulle läheisiä, ketkä etäisiä?) painotti ankarissa savottaolosuhteissa työskentelevien yhteyttä ja jossakin määrin halveksivat yksilöitä, jotka eivät syytä tai toisesta halunneet tai pystyneet tekemään ruumiillista työtä.

Yläsavolaisen savottalaisen ideaaliminää määrittävät seuraavan asetelman vastakohtaparien vasemmanpuoleiset käsitteet. Sanktioiden avulla sosialisatioprosesseissa puolestaan pyrittiin karsimaan yhteisöstä ne, joiden identiteetti vastasi oikeanpuoleisia, ideaaliminä vastakäsitteitä:

Yläsavolaisen savottalaisen ideaaliminän käsitteet ja niiden vastakäsitteet.

● Rehellinen	● omaa etuaan ajava/epärehellinen
● taitava	● osaamaton
● raitis	● juoppo
● ruumiillisen työn tekijä	● henkisen työn tekijä tai viihdyttävä
● säästäväinen	● peluri
● omillaan toimeen tuleva	● toisten tekemisistä hyötyvä
● ahkera	● pinnari
● tasapuolinen	● suosiva

Savottalaiset näkivät tekemissäni haastatteluissa savottavuosien aikaisen itsensä ammattitaitoisina, reiluina ja rehellisinä, häiriökäyttäytymiseen sortuneet kuriin pistävinä, jopa sankaritekoihin yltävinä selviytyjinä. Silti he, ainakin osittain, kokivat itsensä muun yhteiskunnan silmissä arvottomiksi. Heillä oli yhtä aikaa tieto tekemänsä työn merkittävydestä ja siitä, etteivät savottayhteisön ulkopuoliset osanneet antaa sille arvoa. Kerronnassa korostui vaikeista olosuhteista puhuminen, mutta se ei ole menneisyydellä surkuttelemista tai katkeruutta, vaan pikemminkin tietoisuutta siitä, että minussa täytyi olla jotakin, enhän olisi muuten näissä olosuhteissa selvinnyt. Todisteet siitä lueteltiin haastattelijalle. Todettiin, että niin oli, ja odotettiin, että

haastattelija osaa tehdä omat johtopäätöksensä.

Johdantoluvussa Kaavio 1:ssä esittelemääni spiraalia voi tässä vaiheessa täydentää ajatuksella siitä, että identiteetin ja sosiaalistumisen kohtaamisissa ajan jatkumossa kysymys on edestakaisesta, kahdensuuntaisesta vuorovaikutuksesta. Kun identiteetin säie kohtaa muistojen säikeen ajan jatkumossa, muistelemisen muovaa muistelijan käsitystä identiteetistään ja muutosprosessissa oleva identiteetti puolestaan muovaa muistoja eri muotoon. Sama logiikka pätee sosiaalistumisen säikeeseen eli sosialisatioprosessiin ja muistojen säikeeseen. Tekisi mieli ajatella spiraalia kokonaisuudessaan myös diskurssina ja sen säikeiden kohtaamispisteitä sen representaationa.

Kun pohtii savottayhteisön kulttuurista merkitystä, voi ajatella, että savotta tilinmaksuineen ja työntekijä–työnantaja-asetelmineen opetti toimimaan modernissa yhteiskunnassa. Mielestäni savottakulttuurin tärkein merkitys oli kuitenkin samanarvoisuuden ajatuksen läpilyöminen yhteiskunnassa; nöyristelemätön ja savottalaisten käsitteillä ilmaistuna reipas käyttäytyminen myös ”herrojen” edessä. Agraariyhteisön näkökulmasta ”herroja” olivat kaikki koulutetut ja virassa olevat ihmiset. Vaikka puoluepolitiikka ei savottamuistoissa tule kertaakaan esiin – savottayhteisön normeja kunnioittaen – tiedän, että yläsavolaisissa savottalaisissa oli lähes kaikkien puolueiden kannattajia, siispä toisaalta käsitys siitä, ettei ketään voinut asettaa toisen yläpuolelle hyötymään toisen työstä ja toisaalta käsitys siitä, että taidoilla on enemmän merkitystä kuin esimerkiksi perityllä asemalla, levisi savottalaisten mukana laajemmalle yhteiskunnassa kuin pinnalta katsoen voisi ajatella. Täytyy muistaa, että esimerkiksi Itä-Suomessa vain osa savottalaisista jatkoi sodan jälkeen ja jo ennen sitä päätoimisena metsätyöntekijänä eläkevuosiin saakka. Osa ryhtyi päätoimisiksi maanviljelijöiksi, osa siirtyi asutuskeskuksiin erilaisiin työtehtäviin. Ehkä savottalaisuus kaiken kaikkiaan nopeutti luokkayhteiskunnan muuttumista kansalaisyhteiskunnaksi, vaikka historiankirjoitus antaa siitä monesti kunnian talvisodan hengelle. Suomalainen yhteiskunta muuttui tällä vuosisadalla hämmästyttävän nopeasti Euroopan takapajulasta yhdeksi sen kehittyneimmistä yhteiskunnista, kun mittariksi asetetaan länsimaiset arvot.

Omalla tavallaan savottakulttuuri jatkoi ja edelleen juurrutti jo kliseeksi muodostunutta protestanttista etiikkaa ja kapitalismin henkeä. Vaikka savotoiminen oli palkkatyötä, se oli myös tavallaan yksityisyrittäjyyttä. Savottalaiset olivat urakkapalkkalaisia päiväläisiä lukuun ottamatta ja heidän ansionsa määräytyivät sen mukaan, kuinka paljon laaneihin kertyi puita tai kuinka paljon tunteja uitossa tehtiin. Ahkera työnteko siis palkittiin. Vaikka monet savottalaiset työskentelivät samassa metsäyhtiössä ja samoille työnantajille useampana vuonna, mitään sopimussuhdetta ei ollut olemassa. Savottalainen tottui yrittämään parhaansa, tekemään työtä tehokkaasti ja pitämään huolen, että toinenkin savottalainen teki työtä varsin tehokkaasti, jotteivät hankkeet ryhmätyötyyppisissä tilanteissa olisi huonontuneet. Kun savottalainen mahdollisesti siirtyi maanviljelijäksi, tehdastyöläiseksi tai toimihenkilöksi, hän teki edelleen työtä tunnollisesti ja välitti omaa arvomaailmaansa perhepiirissä ja ympäristössään, vaikkei työn määrä enää välttämättä määrännytkään tilin suuruutta.

Tukkilaisia lautalla.

LÄHTEET:

Painamattomat lähteet:

EENILÄ, JUKKA (1967) *Suomen metsätyö ja metsätyöläiset 1880–1928*.

Lisensiaatintutkielma. Kansatieteen laitos. Turun yliopisto.

SAVELA, EEVA (2003) *Ammattitaidon ylläpitäminen apteekissa – farmaseuttien ja proviisoreiden kouluttautuminen normiteoria viitekehyksenä*.

Kuopion yliopiston julkaisuja A. Farmaseuttiset tieteet 62. Kuopion yliopisto.

Muistitietoaineisto:

Henkilöistä on ilmoitettu etunimi, syntymävuosi, asuinkunta ja haastattelun ajankohta. Sitaateissa syntymävuosi erottaa samannimiset haastateltavat toisistaan. Haastattelut on tehnyt Pirjo Nenola. Avustajana on toiminut viidessä haastatteluissa Taavetti Nenola ja kolmessa haastatteluissa Pentti Piippo. Haastattelunauhut ja niistä tehdyt litteroinnit ovat Pirjo Nenolan omassa arkistossa.

1. LAURI (s. 1917), Sonkajärvi. Haastattelu 18.6.1988 Sonkajärvellä.
2. TAIMI (s. 1923), Sonkajärvi. Haastattelu 20.8.1988 Sonkajärvellä.
3. EINO (s. 1939), Sonkajärvi. Haastattelu 10.9.1988 Sonkajärvellä.
4. NIILO (s. 1921), Sonkajärvi. Haastattelu 20.8.1988 Sonkajärvellä.
5. MARTTA (s. 1914), Sonkajärvi. Haastattelu 20.8.1988 Sonkajärvellä.
6. VÄINÖ (s. 1923), Sonkajärvi. Haastattelu 17.3.1991 Sonkajärvellä.
7. EEVA (s. 1925), Lahti. Haastattelu 20.8.1988 Sonkajärvellä.
8. JOHANNES (s. 1918), Lapinlahti. Haastattelu 2.3.1991 Lapinlahdella.
9. PAAVO (s. 1909), Sonkajärvi. Haastattelu 23.4.1989 Sonkajärvellä.
10. HEIKKI (s. 1927) Iisalmi. Kirjeen päiväys 29.11.1994 Iisalmessa.
11. TAUNO (s. 1926), Sonkajärvi. Haastattelu 20.8.1988 Sonkajärvellä.

12. HEIKKI (s. 1913), Sonkajärvi. Haastattelu 10.9.1988 Sonkajärvellä.
13. SAIMI (s. 1920), Sonkajärvi. Haastattelu 10.9.1988 Sonkajärvellä.
14. TAAVETTI (s. 1920), Sonkajärvi. Haastattelu 1.1.1990 Sonkajärvellä.
15. ONNI (s.1921), Rautavaara. Haastattelu 11.12.1988 Rautavaaralla.
16. EINO (s. 1925), Sonkajärvi. Haastattelu 15.3.1998 Sonkajärvellä.
17. ELIAS (s. 1920), Kuopio. Haastattelu 15.8.1991 Kuopiossa.
18. OLGA (s. 1912), Sonkajärvi. Haastattelu 23.4.1989 Sonkajärvellä.
19. VILJO (s. 1911), Sonkajärvi. Haastattelu 23.4.1989 Sonkajärvellä.
20. HUUGO (s. 1918), Rautavaara. Haastattelu 11.12.1988 Rautavaaralla.
21. KALLE (s. 1923), Sonkajärvi. Haastattelu 8.5.1988 Sonkajärvellä.
22. VEIKKO (s. 1919), Kiuruvesi. Haastattelu 13.10.1994 Kiuruvedellä.
23. ERKKI (s. 1918), Kiuruvesi. Haastattelu 13.10.1994 Kiuruvedellä.
24. VILHO (s. 1928), Sonkajärvi. Haastattelu 10.9.1988 Sonkajärvellä.
25. VEIJO (s. 1920), Kiuruvesi. Haastattelu 13.10.1994 Kiuruvedellä.
26. HUGO (s. 1912), Iisalmi. Haastattelu 13.8.1988 Iisalmessa.

Painetut lähteet:

ALASUUTARI, PERTTI (1994) *Laadullinen tutkimus*. Tampere: Vastapaino.

ANTTILA, VEIKKO (1974) *Talonpojasta tuottajaksi*. Suomen maatalouden uudistuminen 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa. Helsinki: Kirjayhtymä.

ARO, LAURA (1996) *Minä kylässä – identiteettikertomus haastattelututkimuksen folklorena*. Helsinki: SKS.

BARCKAY, CRAIG R. (1994) Composing protoselves through improvisation. Teoksessa Neisser, Ulrich & Fivush, Robyn (eds.) *The Remembering self – Constructional and accuracy in the self-narrative*. Cambridge: Cambridge University Press. 55–77.

BRUNER, EDWARD M. (1986) Ethnography as Narrative. Teoksessa Turner, Victor W. & Bruner, Edward M. (eds.) *The Anthropology of Experience*. Urbana and Chicago: University of Illinois press. 139–155.

- BURGOS, MARTINE (1988) *Life stories, Narrativity, and the Search for the Self*. Nykykulttuurin tutkimusyksikön julkaisuja 9. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- ERIKSEN, THOMAS HYLLAND (2004) *Toista maata? Johdatus antropologiaan*. Tampere: Gaudeamus.
- FIVUSH, ROBYN (1994) Constructin narrrative, emotion, and self in parent-child converstions about the past. Teoksessa Neisser, Ulrich & Fivush, Robyn (eds.) *The Remembering self – Constructional and accuracy in the self-narrative*. Cambridge: Cambridge University Press. 136–157.
- GRÖNFORS, MARTTI (1994) Miehin kulttuuri ja väkivalta. Teoksessa Sipilä, Jorma & Tiihonen, Arto (toim.) *Miestä rakennetaan, maskuliinisuuksia puretaan*. Tampere: Vastapaino.
- HAATANEN PEKKA (1968) *Suomen maalaisköyhälistö*. Porvoo: WSOY.
- HALL, STUART (1999) *Identiteetti!*. Tampere: Vastapaino.
- HAUG, FRIGGA (1983) Kokemus ja teoria. Talouselämän pitkävetisyys ja Hoechsin väritehtaat. Teoksessa Alanen, Leena & Saarinen, Aino & Rantalaiho Liisa (toim.) *Työ – naiset – identiteetti*. Seminaariraportti. Tampereen yliopiston yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitoksen julkaisuja. Sarja B 36. Tampere: Tampereen yliopisto.
- HEIKINHEIMO, LAURI & HEIKINHEIMO, MATTI & LEHTINEN, MARTTI & REUNALA, AARNE (1972) *Suomalainen metsätyömies*. Porvoo: WSOY.
- HOIKKALA, TOMMI (1994) Mies, kasvatus ja auktoriteettimaisema. Teoksessa Roos, J.P. & Peltonen, Eeva (toim.) *Miehen elämää*. Kirjoituksia miesten omaelämäkerroista. Rauma: SKS. 86–105.
- HOLTARI, TIMO & LAAKSONEN, PEKKA & VENTO, URPO (1970). *Jätjän pätkät - jätkäperinteen keruukilpailun satoa*. Helsinki: Postipankki.
- HÄNNINEN, JORMA (1994) Erotisoitu ruumis ja potenssin markkinat. Teoksessa Sipilä, Jorma & Tiihonen, Arto (toim.) *Miestä rakennetaan maskuliinisuuksia puretaan*. Tampere: Vastapaino, 103–116.
- JENKINS, RICHARD (2008) *Social Identity*. Third Edition. London & New York: Routhledge.
- JOHANSSON, ELLA (1994) Skogarnas fria söner – Maskulinitet och modernitet i norrländskt skogsarbete. Kristianstad: Kristianstads Boktryckeri AB.

- JUUTILAINEN, SEPPO (1987) *Jätkästä metsuriksi – suomalainen metsäyöntekijä 1870-luvulta 1970-luvulle*. Tampereen yliopiston sosiologian ja sosiaalipsykologian laitoksen tutkimuksia. Sarja A. 11. Tampere: Tampereen yliopisto.
- KALEMAA KALEVI (1975) *Metsien miehet*. Jyväskylä: Gummerus.
- KNUUTILA, SEPPO (1977) Ammattikaskut maailmankuvatutkimuksen aineksena. Teoksessa Kuusi, Matti & Alapuro, Risto & Klinge, Matti (toim.) *Maailmankuvan muutos tutkimuskohteena: Näkökulmia teollistumisajan Suomeen*. Helsinki: Otava. 203–219.
- KORKIAKANGAS, PIRJO (1996) *Muistoista rakentuva lapsuus*. Agraarinen perintö lapsuuden työnteon ja leikkien muisteluissa. Kansatieteellinen Arkisto 42. Helsinki: Suomen muinaismuistoyhdistys ry.
- LILIEQUIST, MARIANNE (2004) Socialisation från vaggan till graven. Teoksessa Ehn, Billy (red.) *Kultur och erfarenhet*. Aktuella teman I svensk etnologil Stockholm: Carlsson Bokförlag. 11–39.
- MILLER, PEGGY J. (1994) Narrative practices: Their role in sozialisaton and self-construction. Teoksessa Neisser, Ulrich & Fivush, Robyn (eds.) *The Remembering self – Constructional and accuracy in the self-narrative*. Cambridge: Cambridge University Press. 159–179.
- MILLER, ROBERT L. (2000) *Researching Life Stories and Family Histories*. London: Sage Publications; New Delhi: Thousand Oaks.
- NEISSER, ULRICH (1994) Self-narratives: True or false. Teoksessa Neisser, Ulrich Fivush, Robyn (eds.) *The Remembering self – Constructional and accuracy in the self-narrative*. Cambridge: Cambridge University Press. 1–18.
- PELTONEN, MATTI (1992) *Talolliset ja torpparit: vuosisadan vaihteen maatalouskysymys Suomessa*. Historiallisia Tutkimuksia 164. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura.
- PERKS, ROBERT & THOMSON, ALISTAIR (1998) *The Oral History Reader*. London and New Yourk: Routhledge.
- PÖYSÄ, JYRKI: (1997) *Jätkän synty*. Helsinki: SKS.
- RASILA, VILJO. (1982) Liberalismin aika. Teoksessa Ahvenainen, Jorma & Pihkala, Erkki & Rasila, Viljo (toim.) *Suomen taloushistoria 2 – Teollistuva Suomi*. Helsinki: Tammi.

SARMELA, MATTI (1993) Kirjoituksia kulttuuriantropologiasta. Toinen painos. Tietolipas 96. Helsinki: SKS.

SNELLMAN, HANNA (1996) *Tukkilaisen tulo ja lähtö*. Kansatieteellinen tutkimus Kemijoen metsä- ja uittotyöstä. Scripta Historica 25. Oulun Historiaseuran julkaisuja. Oulu: Pohjoinen.

SUONINEN, EERO (1999) Näkökulma sosiaalisen todellisuuden rakentumiseen. Teoksessa Arja Jokinen et al Diskurssianalyysi liikkeessä. Tampere: Vastapaino. 17–36.

Suomen Virallinen Tilasto XXXII: Sosiaalisia erikoistutkimuksia 16.(1923). Asumistiheys. s. 49 ja 78.

Suomen Virallinen Tilasto XXXII: Sosiaalisia erikoistutkimuksia 4 (1923). Tutkimus metsä- ja uittotyöntekijäin oloista keväällä 1921 1– 47.

TERVO, KATJA (2008) *Metsän hiljaiset*. Metsätyön rakennemurrosten kolme sukupolvea. Helsinki: SKS.